

Правда

Починаємо нову п'ятилітку "Правди". — Листи до редакції. — В. Гіряк: Дитинство. — І. Т. Брик: Невидимі сили. — К. Грицица: Спомини з Тернополя. — А. Дзедзик: Спомини про Акад. Гімназію. — О. Город: Щоденник космонавта. — Ю. Липа: З поезій — С. Сербол: Добраніч, мамо! — Д-р С. Баран: Життя Владими І. Коциловського. — З. Пеленський: О. Солженіцин. — Д-р Р. Кухар: Дарія Ярославська. — Л. Луців: Про нові видання ("Зарваниця").

1 - 2 (21 - 22)

ВЕСНА — ЛІТО Р. Б. 1974

Журнал присвячений українській християнській культурі та розвазі.

Видає Українське Видавництво "Добра Книжка"

6 Черчил вул. — Торонто, Онт., Канада

Редакційна Колегія:

Михайло Лотоцький, Олександр Мох, Ярослав Чумак.

Річна передплата \$6.00

Адресувати листи й чеки на:

ALEXANDER MOCH — 6 Churchill Ave., Toronto, Ontario M6J 2B4, Canada

БУДІВНИЧІ ЖУРНАЛУ

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЖУРНАЛУ "ПРАВДА" ПРИСЛАЛИ:

По \$1.00: Мирон Маланюк, Чикаго; о. Степан Гаук, Ошава; Роман Мізюр, Мидел Виледж; Семен Стефанишин, Маямі; о. Іван Мак, Кергонксон; Іванна Витгнцька, Нюрнберг; Т. Фецак, Філядельфія; М. Галадза, Ембридж; Корнило Філіпович, Філядельфія; Марія Марків, Кернейсол; Альфред Козак, Дітройт; Микола Бульба, Філядельфія; А. Сворац, Нью Йорк.

По \$1.50: Андрій Сворац, Нью Йорк; Олександр Нагірняк, Чикаго; Ярослав Гелета, Коледж Парк; Софія Брезіцька, Нью Гейвен; о. Марко Стек, Кемлупс; Франко Ленко, Монреаль; о. Сотер Юник ЧСВВ, Вадена; о. Стюган Гриньох, Олифант; Петро Мазур, Торонто; Ольга Гамэта, Інвер Гров Гейтс; д-р Олекс. Клос, Клівленд; о. М. Пилипчук, Мус Джа; д-р Осип Ільків, Чикаго; Михайло Гарауз, Торонто.

По \$2.00: Іван Рак, Нью Йорк; Євгенія Шарко, Коледж Парк; о. Лев Дорош, Болтимор; Михайло Площанський, Гемилтон; Михайло Курляк, Бафело; Іван Бод-

карович, Торонто; Стефанія Федорика, Магва; о. Микола Угорчак, Милвил; Ірина Пашківська, Чикаго; Євген Команишин, Чикаго; Дмитро Сухожак, Торонто; Б. Стукало, Дависв'ю; Тома Музика, Торонто; Микола Бойко, Ірвінгтон; Дмитро Пукаль, Торонто; о. д-р Юліян Небесний, Гемилтон; о. Р. Закревський, Гімлі, Мих. Чемний, Дітройт; Дарія Черник, Філядельфія; Теофіл Руденський, Ст. Кетеринс; Іван Рак, Нью Йорк; Іван Дурбак, Трой; Степан Дольницький, Торонто; Микола Тимків, Філядельфія; о. Т. Тисак, Олдгем; о. Б. Лосинський, Калгари; Василь Цигаєв, Філядельфія; Дмитро Юськевич, Вінніпер; о. Я. Гайманович, Монреаль.

По \$2.50: Дмитро Левчук, Філядельфія.

По \$3.00: Стефанія Федорика, Магва; Софія Третяк, Йорктон; Корнило Яворівський, Лос Анжелес; Богдан Гела, Торонто; о. Василь Стебельський, Майнерсвил; Олександр Хом'як, Гемилтон; Роман Чубатий, Нью Йорк; Марія

**ЦІНА ЦЬОГО — ЗБІЛЬШЕНОГО — ПОДВІЙНОГО
ЧИСЛА \$3.50**

До чеків з-поза Канади просимо додати 30 центів
на кошти виміни.

До Українського Видавництва "ДОБРА КНИЖКА"
на руки ред. Олександра Моха
Торонто, Онт. — вул. Черчила ч. 6

**Mr. Alexander Moch — 6 Churchill Ave., Toronto M6J 2B4
Canada**

Тут віддати

- Прошу вислати мені далші числа журналу "Правда",
як тільки вони появляться друком.
- Ось тут пересилаю Вам \$..... як передплату за
"Правду" на 197.. рік (та додаю 30 ц. на оплату чека).
- На пресовий фонд додаю \$.....
- Замовляю ще примірників числа та долу-
чую за них \$.....
- Прошу вислати це число як дарунок від мене (на
що висилаю тут \$.....) на адресу (по-англійськи):

- Прошу вислати по одному примірникові — на пробу
— на такі адреси моїх добрих знайомих:

Починаємо НОВУ п'ятилітку!

ДО НОВИХ І СТАРИХ ЧИТАЧІВ

ДОРОГІ ПРИЯТЕЛІ Й ЧИТАЧІ "ПРАВДИ"!

У 1969-му році розпочали ми видавати "Правду", журнал "присвячений українській християнській культурі і розвазі". Трохи оригінальних речей, трохи вибраних з інших журналів чи газет, що дає в сумі журнал у роді "Рідерс Дайджест" чи "Авслезе". Коли це порівняння декому не подобається: рід староруських збірників "Пчела", чи чогось подібного. Дехто з погордою відкинув "Правду", бо вона "має вигляд календаря-альманаха". Але це саме наш намір, щоб вона так виглядала, бо інакше її не будуть читати. А коли журналу не читають, то на що він здався?

Щоб збільшити коло читачів, містимо в кожному річнику "Правди" якусь "сенсаційну" повість. Досі були це переважно пригодницькі, а то й кримінального жанру повісті. А в п'ятому річнику даємо нову "сенсацію", повість про прихід Антихриста в наших часах. Ця повість написана в 1907 році. А проте відкрив у ній автор пророчо суспільні й релігійні напрями, які сповняються саме на наших очах. Слідкуйте за тим, як це було можливе випроорокувати про те все 65 років тому, коли щойно два роки пізніше повісти появилися перші літаки!

Але "Правда" витворила собі вже за тих п'ять років чималий гурт щирих читачів - приятелів - передплатників, які намагаються на "Правду" за те, що вона так рідко виходить. Отже ми розіслали були з передостаннім числом відозву: Нехай знайдеться серед нашої громади 35 меценатів по \$100.00 на розбудову "Правди", щоб вона виходила не 2, а 4 рази в рік. Перший дарував на цю ціль п. Василь Курилик, відомий маляр. Дарував свій образ п. н. "Зимою", який ми продали за \$650.00. У сліди цього нашого мистця - християнина вступають помалу інші, як про те свідчить рубрика "Пресового Фонду". Але ті пожертви впливають досить помалу, так, що мабуть треба буде ще відложити справу на рік даліше. На всякий випадок ми збільшили об'єм "Правди" на два аркуші друку. Коли додати до цього підвишку цін за папір та збільшення порта, то ми

приневолені піднести ціну подвійного числа "Правди" з \$3.00 на \$3.50. Передплата \$7.00 річно (за два подвійні числа) плюс 30 центів за зміну чека з-поза Канади. Просимо про тих 30 центів не забувати, бо вони роблять нам великий дефіцит річно!

Отже, Дорогі Приятелі, не забувайте про даток на розбудову журналу та ставайте його меценатами!

Але не всі з Вас можуть зі своєї старечої пенсії спромогтися на більший даток. То до всіх, бідних і багатих, заклик: Присилайте нам адреси Ваших Знайомих і Приятелів, щоб ми могли вислати їм оказове число "Правди"! Ваше прізвище в такому разі ми заховано в повній тайні, тож не будете мати з цього приводу ніяких неприємностей. Можете також прислати нам телефонічну книгу Вашого міста, підкресливши в ній імена Українців, найкраще червоним олівцем.

Коли хто з Вас має непотрібне йому число 1-2 з 1969-го року, дуже просимо нам його прислати: заплатимо за нього повну суму \$3.00, або впишемо Вам це на передплату чи на пресовий фонд.

Канадійських передплатників просимо подати нам числа нового поштового коду. Також усіх просимо — при зміні їх адреси — написати нам про це: тож порто коштує нас 27 центів, а при звороті через злу адресу і под. 54 центи.

Просимо фундувати "Правду" як святочний, річний чи "сезоновий" гостинець для Ваших Знайомих чи Рідні.

Коли хтось такий "безгрішний", що вже хоче з цього приводу відмовитись від "Правди", нехай нам про те напише, а ми вже підемо якимось йому на руку. Наша "Правда" стоїть і так на дефіциті, який оплачують приятелі журналу.

Маємо сумний досвід з українськими неплатниками: в краю залишились нам люди винні понад 30 тисяч... Але з "Правдою" якимось не дуже можемо нарікати: її передплатники виявились досить точні та ще й уміють полізти рукою в гаманець; а там сидить найкраща любов: не сентиментальна, а ділова, — не амор, а харітас. Сердечно дякуємо Вам, Дорогі Приятелі "Правди" за Ваше добре серце, ясний розум і щедру руку.

Старим козацьким привітом "Слава Богу!" починаємо шостий рік "Правди", тож просимо наших Приятелів за бодай коротку згадку про нас у молитві.

Остаємо з правдивим поважанням для Вас

Редакція й Адміністрація "Правди"

Листи до редакції

...З побажаннями Божого благословення в дальшій апостольській праці доброї преси.

У прилозі висилаю \$25.00 на "Правду".

† Максим, Митрополит

**

Христос Раждається!

Рим, 18 січня, 1974

Дорогий Пане Редакторе,

З поворотом до Риму застав я Ваше миле письмо. Дуже дякую за добру пам'ять і прошу прийняти і мої сердечні побажання на цей Святий Ювілейний Рік та запевнення молитов за добрі успіхи в апостольстві преси на благо нас усіх, нашої Церкви й Народу.

Ваш о. Мирослав, А. В.

Посилаю чек за книжку "Зарваниця". Дякую Вам, Пане, за цю книжку, яка пригадує мені Зарваницю, про яку я вже майже забула. Пригадує мені ті поля, села, гай і ліси, ті круті стежки, якими я сама ходила до Зарваниці. Пригадує мені Матінку Божу Зарваницьку, перед якою я сама молилася, і в Неї ласки просила. Пригадує мені цю криничку, з якої я водицю брала. Пригадує мені цю ріку Стрипу, яка мене пестила, купала і виростала. Те все мені пригадує ця книжка, бо я сама близько Зарваниці над самою Стрипою жила.

Ой, яка гарна ця Зарваниця — нема такої в цілому світі. Хоті-

лося б ще раз побачити і змерти.

Ще раз дякую за книжку.

Анна Гусар,
Пітсбург

**

...Три статті в останньому числі спонукали мене передплатити "Правду" на цей рік. Ними були Філіс Мек-Гінлі "Підглядання святих", о. Д. Кульчицького "Істота комічного" і Р. Гайдунка "Нова Зоря".

Грицина і Мох — цікаві, Володар світу — курйозний (в деяких місцях блюзнірський), Чортичка — вдало введена, дотепи — оживлюючі, карикатура на ст. 399 дуже не смачна (мимо цього, що "передрук").

Моя жінка натрапила на вдову сл. п. Василя Лімниченка і виявилось, що, подібно, як чоловік, так і вона наші "краяни". Пані М. казала, що має до видання якісь речі по чоловікові і "заробляє" дещо гроша. Ви, напевно знаєте про це і Ви будете видавати, бо, як судити після Вашої оцінки творчости В. Л., Ви, подібно, як багато з нас захоплені писаннями В. Л.

І прилогом МО \$10.—

Павло Клим, Чикаго

Зачуваю, що виданням мав би зайнятися п. д-р Василь Луців.

**

Пане Мох, я посилаю чеком 8 доларів за добрі книжки і 2 долари на писанку, то є 6 доларів за книжки і 2 долари дарунку. Люблю читати Ваші книжки, най Вам Бог, дарує здоров'я і мно-

гих літ в здоровлю прожити —
зичливий Вам

Дмитро Пуюоль, Торонто

**
*

... Ваші 75 літ не були спонукою до скорого відпису на Вашого листа. Маю тут приятелів уже по 90 літ, які не дають мені спокою, бо кличуть мене все ловити рибу. Комусь свіже повітря по озерах сприяє до сотки, а кому запах друкярської краси...

Св. Літургію у Вашому наміренні я відправив і відправляю ще одну за Ваше здоровля і за Боже благословення для Вашої праці. Обі Св. Літургії будуть замість дарунку і побажань з нагоди Вашого Ювілею. Осібно чек на прес. фонд Правди.

Бр. Марко

**
*

П. Редакторе, прийміть від мене грошевий переказ на три і пів долара — це є заплата за Вашу цінну книжку "ПРАВДА".

Скажу Вам, що це є правдива Правда і коли б на цьому світі було тільки п'ять відсотків редакцій, котрі трималися б такої Правди, яку Ви ширите поміж нашими людьми, то Творець цього світу продовжив би земського життя для нас усіх довгі тай довгі роки.

В додатку того, прошу ласкаво прислати мені книжку ЗАРВАНИЦЯ, написану улюбленою нами всіма Підгаччанами їмостею Марією Кузьмович-Головінською.

Гілярій Паліж, Мінніаполіс

**
*

Сл. Іс. Хр.!

Від серця дякую за переслання нового числа "Правди". Майже всі статті я вже прочитав. Особливо подобалася мені стаття п.я.

"Підглядання святих" Мек-Гінлі. Також з інтересом читав я Матеріали до історії нашої католицької преси.

Від серця дякую Вам за Вашу благородну працю і бажаю Вам всього добра. — Ваш

о. Д. Кульчицький
Кріфтель

До листа долучую 10 доларів.

**
*

Дякую за пам'ять про мене. Вельми цінний журнал "Правда" ч. 3-4 1973 р. я одержав. Належність за нього висилаю з цим письмом. В цьому числі "Правди" є дуже цінні й цікаві статті. Дай Боже, щоб Ви якнайбільше поширили цей журнал між українською спільнотою у вільному світі!

о. Марко Дирда ЧСЗВ
Бронкс

**
*

Щиро дякую Вам за правдиву "Правду", та бажаю успіху. Залучую чек \$10.30 на біжучу передплату, а решту прошу прийняти на фонд "Правди", якої все очікую.

Дарія Черник, Філядельфія

**
*

Подивляючи Вашу ангельську терпеливість, посилаю врешті передплату.

В одній Вашій кореспонденції з читачами, один священик з далекої Бритійської Колумбії відмовляється від передплати "Правди" — бо, мовляв, не має навіть часу переглянути професійну літературу і приготувитися до проповідей. Якщо б він умів лише шукати, то знайшов би багато "професійного" саме в "Правді". Мені пригадується "Неділя батька". Я шукав, щоб сказати

щось доброго про батька. Нічого не можна було знайти у "професійній" літературі. Приходить північ і я почав переглядати "Правду". Знаходжу коротку статтю "Коли батько приходить". Мені подобалася. Я вивчив її напам'ять "слово в слово". Враження в церкві було велике! Багато говорили, що це найкраще слово про батька, яке колинебудь почули. Багато дітей, що мають не дуже феноменальну пам'ять, зуміли повторити зміст пів року пізніше. Мені пригадуються слова: "Ліки під ногами". Треба їх тільки доглянути і, крім професійного, мати час на щось "не професійне".

о. Мирослав Байрак,
Гамільтон

**

Спасибі Вам за святочні побажання та посилку дуже цікавого журналу "Правда". Читаю його від дошки до дошки! Шкода, що не міг раніше розчислитися з передплатою, бо вже втретє пережив шасливо серцевий атак, отож від минулого серпня місяця пролежав дещо у шпиталю, а решту біля нашого Владики Кир Августина в Лондоні, а приїхавши на Різдво до людей на парафію застав від Вас різдвяну карточку таї пригадку, що треба було б дещо післати...

Залучую 10 ам. долярів (одна п'ятка чеком) — вирівняйте, як самі знаєте, бо я не пам'ятаю як багато залагаю — таї і на дальше посилайте нашу "Правду".

З побажанням усього добра на майбутнє

о. Теодор Тисик, Олдгам

**

...Тішуся, що пишете і не перестасте. Люблю читати Ваші писання. Також люблю читати но-

вого Вашого дописувача п. Грицину. Він має здорові і відважні поняття. Чую, що й інші люблять його читати.

В залученні висилаю п'ять долярів. Три і пів за Вашу цінну книжку, а півтора затримайте для себе й помоліться за покійного Отця Сірого. Він напrawdę дбав про духовний стан своєї парафії. Отець Сірний закупив сорок моїх реколекційних книжечок і роздав своїм парафіянам.

Коли Бог дасть дочекати старечої пенсії, то пришло Вам на Ваше видання дещо більшу суму.

У Христі
О. Юник, ЧСВВ, Вадіна

**

...Глибоко зворушили мене слова Вашого святочного привіту: "Не той багатий, що багато має, але той багатий, що дає!" Тож прийміть від мене "багатого" п'ятчину на пресфонд.

(Ред.) Юліян Тарнович,

**

Дорогий Пане Редакторе!

З нагоди свят Різдва Христового і Нового Року бажаю Вам кріпкого здоров'я і Божого благословення на дальшу невтомну працю на многі літа.

Рівночасно пересилаю чек на 32 дол. З того 12 дол. на пренумерату за мене і мого брата в Бразилії, а 20 дол. на пресовий фонд.

Володимир Лотоцький
Ардмор

**

Дуже щиренько дякую Вам за вислані святочні побажання і також бажаю Вам у новому році великих успіхів у Вашій тяжкій праці, яка дає нам велику радість читати Ваші твори. Прошу

прийняти мою скромну коляду
в сумі п'ятки.

Л. Тарнович, Сідбури

**
*

Високоповажаний Пане Редакто-
ре,

Читаючи Ваші святочні поба-
жання, а зокрема останній уступ,
що є безсумнівно самотнім ря-
тунком в сучасному умовому
заплутанні, мимоволі пригадала
мені "філософія" висловлена
дружком у цьому листку.

Після пережитих кількох деся-
ток років і набутого досвіду,
спостерігаю, що лише на самоті
і в деякій концентрації ума, чо-
ловік думає і бачить правильно.
Живучи і працюючи між суча-
сними людьми, частіше прихо-
дить на думку жидівська філо-
софія, яку згадую вище. Дуже
трудно є бути "людиною", а тим
більше, коли головним у неї
завданням має бути підношуван-
ня другим. Частіше буває, що
тягар "сотворіння" зриває "лю-
дину" вниз.

Із тих мотивів виходячи, хочу
Вас запевнити, що Ви не є "са-
мий", але думкою з Вами є ба-
гато, багато інших, хоч може са-
мі найменше уділяють помочі.
Бажаю Вам кріпкого здоров'я і
довгих літ, захоронити Вашу
думку-ідею і мати силу "лупати
ту скалу": відбудувати християн-
ство, що зсофістикувалося по-
декуди навіть у реверендах.

Приложений чек є на Ваше ви-
дання, а коли вважатимете, що
я ще маю щось доплатити, не
жалуйте марки і напишіть. До-
ки я ще заробляю працюю, то ко-
пійка все знайдеться.

Ол. Хом'як, Гамільтон

**

Слава Ісусу Христу!

Я дістав останнє видання жур-
налу "Правда", (ч. 3-4). Гарно
представляється, багатий зміст.
Гратуюлю! В залученні висилаю
чек на \$6.00, як річну передпла-
ту. На оплату виміни чека залу-
чую 30 цт. поштовими марками.
Бажаю Вам Божого благосло-
вення у Вашій цінній праці і щиро
здоровлю

о. Ст. Й. Бахталовський ЧНІ,
Йорктон

**
*

Українським звичаєм "Слава
Ісусу Христу". До шановного Ви-
даництва "Добра Книжка". Що
книжка добра, то нехай Всевиш-
ній береже Вас у доброму здо-
роглю видавати такі книжки..

У цім додатку вчитавем, щоб
пренумерувати "Добру Книжку"
для старих емеритів. То є добре
таке зробити, але хто любить чи-
тати? То таких мало є тепер!
Щодо емеритів, то я є той ста-
рий Баганчор, як колись за Ав-
стрії називали смеритів. Пенсія
моя невеличка, бо я приїхав що-
лиш у 49 році. Працював корот-
ко, бо уже мав 61 рік, а такого
вже ніхто не хотів до роботи;
але я ще працював. Народжений
1888 року, 10 марця, 86 років за-
кінчу 10 марця 74. Може Вам то-
го, що я написав, непотрібно,
але може пригодиться на житті.
Пересилаю передплату, а ще ви-
шліть на подану адресу (.....)

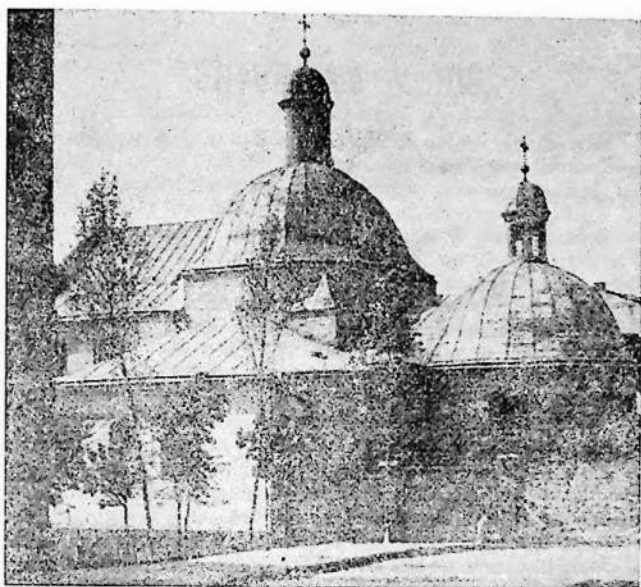
З пошаною до Вас

Василь Гнатюк, Елизабет

**
*

Пане Мох!

Чому Ви так любите бабратися
у власних та чужих брудах?

Замкова церква св. Миколи у Львові

Масонство просякло вас цілого, а жиди це ваш прибраний нарід.

Кражче не признавайтесь до української правди.

Вибирайте Бога, або диявола, бо двома дорогами не дійдете до ціли.

М. В., Торонто

**

Дорогий Друже, Ви не зрозуміли повісти "Володар світу", отже ліпше її не читайте та не приписуйте мені того, що її автор — священик! — вложив у уста масона Оливера. Взагалі краще беріть до рук "Світло" або "Голос Спасителя", бо їх лектура здоровіша для Вашого розуму. Що жиди були вибраним

народом, то не я вигадав, а таке є в Св. Письмі. Але найбільшого сина жидівського вибраного народу: Ісуса Христа, жидівські провідники тих часів відкинули. І цього я не вигадав, а воно стоїть у Св. Письмі, словами Жида св. Апост. Павла, чи хоч би у передсмертній промові св. священномученика Стефана. Коли ж Вам не подобаються Жиди, то чому стаєте в обороні масонів, які є їх правою рукою?

Ол. Мох

**

У прилозі пересилаю чек на 10 дол., як передплату за Вашу ціну "Правду".

Бажаю Вам кріпкого здоров'я й дальшого успішного видавання

ЗІР У МАЙБУТНЄ

(УПБ, Рим) — Коли ізраїльський нарід повернувся з вавилонської неволи на свою зруйновану землю, почав із відповідним пляном працювати над відновою свого релігійного й державного життя. Треба ствердити, що неволя і попередні століття прикрого поділу й ворожнечі у славнім Давидовім царстві лишили помітний і додатний слід на Жидах. Неволя, руїна, занепад були таки доброю наукою для народу, головно ж для його священства. Воно з великою ревністю взялося до духовної обнови свого народу; то і слушно історики називають цю добу історії Ізраїля по повороті з неволи — священничою добою.

Скористаймо з науки Св. Писання і подивімся, як плянував і здійснював свою відбудову ізраїльський нарід. Найперше відновив він жертву, збудував жертівник, щоб віддати славу Всемогутньому Богові Авраама. Зразу приступив до будови святині, яку зруйнували Вавилонці. Старі очевидці, що бачили Соломонову святиню, плакали з радости, коли бачили, як росли нові мури. А дальше народ поглянув на свої минулі вчинки перед Богом і у всенародньому каятті сказав: "Ми бо покинули заповіді Твої" (Езра 9, 10). Отже почав покаянну обнову, основану на історії, в якій постійно були дві сторінки: з однієї сторони безліч Божих добродійств і благодатей для народу, а з другої постійно сумне ствердження — "Та все ж таки були вони неслухняні і бунтувалися проти Тебе; відкинули закон Твій від себе; пророків Твоїх, що вмовляли їх навернутися до Тебе, вбили вони і допускалися великої зневаги" (Неем. 9, 26). І врешті останню дуже важну справу: щоб це все закріпити і захистити від лихих ворожих застій у майбутньому, нарід береться до важкої праці будови муру кругом свого міста для його захисту й оборони. "Ми одначе будували мур і він увесь виведений аж до половини, бо нарід узявся щирим серцем до роботи" (Неем. 3, 38). Велика воно річ — забезпечення з трудом добутих надбань.

Йосафатів ювілей, який почали ми минулого року, шостий Синод і проголошення Конституції нашої Помісної Церкви позначають у нашій історії новий крок і нову сторінку в нашому житті. Що досі зроблено, це було мозільною, нелегкою, а деколи і болючою підготовкою саме до цієї сторінки й цього чергового кроку, що тепер перед нами. Досі ми у великому запалі, і через те у поспіху, в боротьбі з часом і проти часу, проти лінивства, бай-

"Правди". Пишіть ще більше особистих спогадів, бо Ви маєте про що оповідати і вмієте оповідати. Більшість нашої недавньої історії мало задокументована, отже

спогади й оповідання окремих людей мають тут окрему вагу.

Іван Смолій
(письменник), Ютика

дужности й повільности тих, що були вдоволені собою і своїм добром, осягнули багато. Перед нами тепер літа, в яких усе те треба пляново закріпити, здійснити, захистити і забезпечене передати слідуочим поколінням. Завелику руїну принесла нам неволя і події останньої війни, щоб могли ми все те скоро й належно до великих наших потреб налагодити. Але, Богові подяка, наша еміграція і життя серед вільних народів дали нам можливість відбудувати втрачене й ограбоване як на церковнім, так і на національнім полі.

Що нам треба мати на приміті на початку тієї нової сторінки історії нашого поселення? Мусимо кинути наш зір у майбутнє. Не жиймо лише сьгоднішнім днем у задоволенні, що все добре і що для нас самих того добра вистане. Не для нас самих ми трудимося...

На церковному полі нам треба закріпити досі осягнене, трудом набуте. Ми серед перешкод і труднощів, а теж не без вагань деяких з-поміж нас, станули на позиції нашої давньої Апостольською Столицею гарантованої структури Церкви, яку ми одідичили від наших Києво-галицьких Митрополитів, а потім Верховних Архиспископів, з непохитним бажанням завершити її в патріяршому устрої, який є логічним вислідом тієї структури, а в історії бажанням великих будівничих нашої Церкви. Коли є ще в кого вагання, час їх залишити і станути до закріплення осягнутого. Закінчилися сумніви і явні спротиви, то й дія нашого Верховного Архиспископства-Патріярхату може почати свою спокійну, зрівноважену та посилену дію для затвердження і практики досі здобутих постанов із тим самим гаслом, що його натяк маємо у св. Павла: один царід, одна Церква.

Ми дуже часто бачимо одність лиш у вербальному значенні, а не в духовному й конкретному. Ми не були однією Українською Католицькою Церквою лише силою того, що кожний з нас міг сказати, що визнає Петрового наслідника за голову Вселенської Церкви. Така вербальна одність не є в душі вселенської і східньої Церкви. На різних континентах ми були роздробленими острівцями, кожний на своїм хуторі з особистим задоволенням і з зовнішньою маркою — біло-жовтою хоруговою для декорації. Поодинокий такий острівчик уже від довшого часу виявляв позначки, що хвилі часу посувають його до найближчого для нього континенту, і не довгий був уже час, коли було б наступило злиття такого острівчика з континентом. Одність нашої Церкви полягає в одному проводі, одним її літургійнім житті, одній духовості, одній традиції, одній думці, одній скоординованій праці, одній журбі, одній радості і все те разом через один свій провід, який є в злучці з "главою союзу любови" — Святим Апостольським Римським Престолом.

Як фальшивим є погляд реформаторів, що кожний християнин безпосередньо без Церкви держить свій зв'язок з Богом, так і фальшивим є погляд, що кожний християнин чи християнська група сама без свого церковного проводу держить свій зв'язок одности з Петровим знаком єдности. У латинників ця одність іде

через місцеву Церкву і її дієцезального єпископа; у нас, східніх, це відбувається через Патріярха, Верховного Архiepіскопа чи Митрополита, і викривлювання цієї засади — це удар саме на цю обрядову єдність народу й Церкви. І в латинників мусіли останньо завести примасів, єпископські конференції, суфраганів, щоб у той спосіб створити один провід для якоїсь місцевої Церкви у рамках народу чи держави, який говорить в імені такої Церкви, веде її діловодство в імені цілоти. У нас у кращій формі це існує віддавна. Цю давню й частинно призабуту засаду мусимо закріпити в наших думках і поняттях та не шукати того, що не було нашим і підривало цю велику справу, що за неї молився Христос — щоб усі були одно. Не "єдність" поділеного на острівчики народу, але єдність одного народу в одній Церкві з одним проводом у злуці зі скалою Петра.

Але й така єдність може стати паперовою, коли за нею не буде дії, чину. Замало є вимагати синодів, замало радити їхніми постановами. Їх треба виконувати. Тих постанов уже багато. Ми нарід не дуже склонний до юридичного думання, до респекту законів. Перекарткуймо урядовий журнал Верховного Архiepіскопа і його Синодів і починаймо пильно практикувати те, що ця влада встановила. Христос мав на думці любителів крилатих фраз, коли казав: "Не кожний, що промовляє до мене: Господи, Господи! — ввійде в Царство небесне, а лише той, хто чинить волю мого Отця, що на небі" (Мт. 7,21).

Піднесім наше літургійне життя. Обряд — це релігійна душа народу. Сумну історію пережив наш обряд. У його існування вдиралися латинські, потім московські впливи, а до того всього добавляли замішання і викликували різновидність наша власна сваволя, байдужість, недбальство і захоплення чужим. Тепер потрібно буде десятиків літ поки ми повикладаємо второпно й помалу ті кольорові прикраси, що ніколи не були нашими і псували древню красу нашого рідного благочестя. Очевидно, досі ніхто не робив на цім полі революції, і не потрібна вона. Шанується при звичаєння старих осіб. Але мусимо себе обрядово усвідомити і полюбити свій обряд, головню його відображення таїнств віри, що таке типове в нашій східній обряді і що збудилося тепер у сучаснім латинським обряді. Працюймо над тим, щоб пізнати свій обряд, щоб наш всенародній літургійний спів лунав з повної груди, щоб наші діти були горді з того, що своє освячення відбувають у своєму обряді. Обрядовій тематиці повинна присвячувати місце наша преса. Наше релігійне й національне виховання не сміє відбуватися без науки про свій обряд. Літургійне життя мусить у нас високо стояти і не може воно бути лише справою нечисленних дяків, горстки членів братства, але таки цілої громади. Духовна обнова, питання обряду й літургійного життя повинні бути змістом нашого українського Святого Року. Коли б ми жужили половину тих енергій на вивчення і плекання обряду, що їх уживаємо на інші маловажні й матеріяльні справи, то наш обряд блистів би красою і славою.

Дивним збігом обставин рушило з місця наше екуменічне питання. Хоч як близькі ми з нашими православними братами, нашим сусідам удалося нас переконати, що ми далекі чи навіть собі ворожі. Перед нами велика екуменічна праця, що може бути світлом для других народів і напiмненням для псевдо-екуменiстiв. Зробiм у цiм роцi цей важний перший екуменiчний крок, розпiчним розмову i прослiдiм усi свою вiрнiсть Христовi у справах Церкви. Пам'ятаймо при тому, що екуменiчну працю в нас почав Великий Митрополит, Слуга Божий Андрiй, i його молитви постiйно будуть супроводити це дiло.

Черговим нашим завданням мусить бути пiднесення нашої науки. Нарiд без науки сьогодни мусить служити тим, що вiд нього розумнiшi i тим самим могутнiшi. У нерiвнiй боротьбi за наше мiсце в свiтi ми замало включали науку. Саме збереження фольклорних вартостей є цiнне, але воно сьогодни не вистачає. Про вартiсть народу рiшає сьогодни його наука, його шкiльництво, при допомiгi яких нарiд плекає свою правдиву духовiсть. Церква теж потребує для своєї працi високої богословської науки, зокрема тепер, коли йде великий змаг з атеiзмом i "науковим" матерiалiзмом. Можна б навести (з дрiбкою соли) замiтну увагу великого вченого Айпштайна, що казав: "Наука без релiгiї є кульгавою, релiгiя без науки є слiпою".

Ми зробили багато на чужинi, але на науковому мiжнародному полi ми осталися лише школярами. Маємо вже поважне число науковцiв, але як мало вони репрезентують українську науку, ще менше нашу богословську науку i зовсiм мало працюють вони разом в одній українській науковiй лавi. Щоб це могло статися, мусимо кинути наші сили i матерiальнi засоби на створення наших мiцних i впливових наукових центрiв, мусимо дати нашим науковцям можливiсть працювати для рiдної науки, мусимо розвинути попри розвинене початкове шкiльництво й наші середнi школи також i вище шкiльництво. Без цього ми не пiдемо вперед. Минулий рiк позначився початком органiзацiї фiлiї нашого Українського Католицького Унiверситету св. Климента в Римi. Цей почин мусить рости. Коли б кожний наш науковий осередок видав бодай один сильний науковий твiр у роцi, наша наука забрала б нарештi голос у науковому свiтi. Наше мирянство на цiм полi може багато зробити i варт щоб воно свою дiяльнiсть спрямувало тепер у цьому напрямi.

А над усе вiзьмiмся до нашої духовної обнови за словами Апостола: "Вам треба позбутися, за Вашим попереднiм життям, старої людини, яку розтлiвають зваблiвi пристрастi, а вiдновитися духом вашого ума й одягнутись у нову людину, створену на подобу Божу в справедливостi й у святостi правди". (Еф. 4, 22-24). Перед нами великий спасенний час Святого Року: "Готуймо дорогу Господеви, вирiвняймо стежки Його" (Мр. 1, 3) гiдно й у дуcи нашого благочестя i наших давнiх добрих покаянних практик. Без духовної обнови в Бозi i правдивого покаяння в Христi — не зробимо нiчого i будемо нiчим. Постараймося, щоб цей i майбутнiй ювiлейний рiк позначилися в наших поселеннях

скріпленням і піднесенням нашого релігійного життя. Останній Собор має дуже гарний висказ про те духовне оновлення Церкви: воно полягає на збільшеній вірності її покликанню! Це можна примінити і до особистої духовної обнови, яку нам усім треба почати робити з близьким великим Постом.

І на нашій громадській і політичній полі хотілось би бачити якийсь конкретний план праці. У ньому все розчислене на припадок і на те, що принесе найближчий день. Накреслимо бодай дещо. Найперше поставмо на ньому засаду: не словами, але ділами. Забагато в нас самої писанини і такої ж балаканини, якими, наче димною заслоною, закриваємо нашу бездіяльність. Відкиньмо впору цю звичку, поки вона не стала в нас налогом.

Подумаймо і розпічнім спільну дію на політичному фронті. Пора покінчити з гризною і пустим ворогуванням. Ціль у нас усіх одна, дороги, методи й способи можуть бути різні. Ми бачимо й бачили шкідливість диктату однієї партії чи однієї людини, а бачимо користі, коли всі працюють для однієї цілі з участю здорової критики й розумної опозиції. Чи навчилися ми, що опозиція є не на те, щоб руйнувати, підривати, гамувати, нівечити, але щоб працю політичного опонента для спільного добра направляти на добрий і корисний шлях? Якщо не навчилися ми того досі, зробім це нарешті тепер, бо інакше не збудуємо нічого. Нехай не буде в нас такого дивогляду, як політична зависть, а лише бажання спільного добра свого народу, до якого політична праця має вести.

Стративши силу енергій на непотрібні чвари й полеміки між собою, в нас забракло часу і сили поставити себе на міжнародне політичне поле. Ми зі завистю дивимось, що до наших сусідів говорять, пишуть про них, "з ними числяться", а про нас "говорить" міжнародня мовчанка. Нам ласки ніхто не зробить у цьому ділі, будьмо певні того. Самі мусимо своєю працею й діяльністю дістатися на міжнародне поле. Це можна зробити лише координацією сил і змагань. Колись погани про перших християн казали: "Дивіть, як вони любляться!"... Ми дістанемось на міжнародне політичне поле тоді, коли народи й навіть наші вороги спостережуть: "Дивіть, як вони спільно за свою справу побиваються; дивіть, як вони стоять одним муром за найменший кусок свого права!"

Не великий це плян до здійснення. Не важкий до виконання, ані не заширокий на наші можливості. Можемо його виконати, і коли б ми це почали і частину цього здійснили в цім році, все, що осягнули ми досі трудом і працею, було б забезпечене і був би поставлений певний крок у невідому будучину.

Коренем сьогоднішнього лиха і його безмежних наслідків не є, як колись у передхристиянських часах або в поганських околицях, непереможене незнання вічного призначення людини і навчальних доріг, щоб його здобути, але душевна оспалість, неміч волі, студінґи серцець.

Святіший Отець Папа Пій XII

ВОЛОДАР СВІТУ

ПЕРЕМОГА

ПЕРША ГЛАВА

Кімнатка, в якій сидів новий Папа і щось читав, була взірцем найбільшої простоти. Побілені стіни, стеля з неструганих бальків і вбита земляна долівка. Посередині стояв стіл, а при ньому — крісло. У великому вогнищі лежало згарище з купкою вугілля готового для підпалу. Приперта до стіни полиця, а на ній з тузінь книжок. Було тут також тріє дверей: одні — до приватної каплички, другі — до передньої кімнати, а треті на невеличке, вибруковане подвір'я. Вікна від півдня були закриті віконницями, але завіси добре не приставали, то до кімнати пробивалися тонкі смужки ясного світла, бо надворі був гарячий день Сходу.

Саме пора полудневого відпочинку; крім пронизливого дзикання цвіркунів на схилі гори поза хатою, не чути ніякого звуку.

Папа пообідав яку годину тому і тепер заглибився в читанні. На мить дійсність відступила від нього. Забув усе, що сталося в останньому місяці: гіркоту болю і нестерпний тягар відповідальності. Книжка, що її мав у руках, була дешевим передруком життєпису Оуліяна Фельзенбурга, виданим місяць тому. Саме дочитував його.

Була це докладно і добре написана незваним автором книжка. Дехто підозрівав, що автором її був сам Фельзенбург — але більшість твердила, що книжка була написана за згодою Фельзенбурга невеличким гуртком людей, яких він допустив ближче до себе. Гурток цей, під керівництвом Фельзенбурга, полагоджував тепер східні й західні справи. На основі деяких речень у книжці можна було догадатися, що справжнім автором була людина зі заходу.

В головній частині книжки обговорювано життя Фельзенбурга, найбільше ті два, чи три роки звані світові з головокружної кар'єри цієї людини в Америці, про переговори на Сході аж до подій останніх п'яти місяців, коли в Дамаску вітали Фельзенбурга, як Месію. Перед тим поклонялися йому в Лондоні, вкінці небувалою більшістю голосів обрали трибуном обох Америк. Папа побіжно перечитав ті вже відомі йому факти і саме збирався читати стислу характеристику, або як про це висловився автор, короткий виклад Фельзенбургового самооб'явлення перед світом. Наводив дві головні характеристичні прикмети Фельзенбурга: скорі розуміння слів і фактів. "Слова, діти землі, в цій людині одружилися з фактами, дітьми неба, а їхнім сином став Надчоловік". Наведено теж інші, дрібніші й характеристичні прикмети; замішування літератури, феноменальну пам'ять і подивугідні лінгвістичні здібності. Мав він також, як твердив автор, — телескопійне й мікроскопійне око, що миттю охоп-

лювало цілу світову політику, але разом не поминало теж і дрібних справ. Цю характеристику підкріплено ще різними подробицями та наведено чимало його власних афоризмів.. "Ніякий чоловік не прощає, — говорив Фельзенбург — він, щонайбільше, розуміє", "Щоб заперечити незрівняного Бога, потрібно якнайбільшої віри". "Чоловік, який вірить у себе самого, є майже в силі зрозуміти свого суїцида". Ця думка, здавалося Пані, була багатомовним доказом того гордовитого себелюбства, що готово ставати віч-на-віч проти християнства; а далі знову таке: "Прощати помилки, значить ставати в обороні злочину", або: "Сильної людини не може досягти ніхто, але вона досягає всіх". "Сильна людина неподатлива для нікого, але всі податливі для неї".

Найбільше вдовolenня справляло авторів дошукуватися схожості між його героєм і природою. Один і друга виявляли ті самі позірні суперечності: сполуку найглибшої ніжності і найтвердшої безжалісності. "Сила, яка виклює рани, також завдає їх; сила, яка навіть купу гною прибирає гарненькими рослинами й травами, вибухає теж вогнем і землетрусом, сила, що велить куріпці згинуті в обороні своїх діток, дбає теж про те, щоб сорокопуд мав що їсти". Те саме з Фельзенбургом: він, що оплакував зруйнування Риму, місяць пізніше говорив, що навіть і сьогодні таку зброю можна вживати згідно із законом для добра людства. Але вживати розважно, а не під впливом пристрасти. Такий вислів викликав загальне зацікавлення, бо воно виглядало парадоксальним в устах людини, яка проповідувала мир і терпимість у всьому світі. Але окрім розгрому ірландських католиків і виконання кількох смертних присудів, тієї засади на практиці не примінювалося. Однак світ, виглядало, погодився з тим, а навіть сподівався таких подій.

Автор доказував, що людство, як частина природи, повинно вітати того, хто відважився проходити життєвими безоднями і справді перший увів у життя закон, згідно з яким жити мають право лише найсильніші і готові на все. Він також перший ствердив, що прощати це неморально. Коли ж одно подібне до загадки, то і друге теж криє в собі таємницю, і обидві таємниці мусимо прийняти, коли людина має розвиватися.

Яксь тайна лежала теж у його особі. Коли хто бачив його, мусів вірити в нього, або радше приймати його, як незаперечну правду. "Ми не пояснюємо природи, як теж не втікаємо від неї при помочі сентиментального квиління: Заяць плаче, наче дитина, ранений олень ронить ревні сльози, вільшанка вбиває своїх батьків"; життя спирається на смерті. І ті речі існуватимуть, хоч би ми не знали які теорії придумували, бо теорії нічого не пояснюють. Життя треба приймати в існуючих умовах, не можемо помилятися, якщо будемо поступати згідно з природою. Якщо погодимось на природні умовини, знайдемо мир — однак наша велика мати природа відкриває свої тайни тому, хто приймає її такою, якою вона є. Те саме з Фельзенбургом: Не наше діло розглядати його особистість. Для тих, що готові вірити йому і терпіти, він найдосконаліший і вистарчальний; для тих, що йому не вірять, він ворожа і повна ненависти

загадка. Мусимо приготувитися до логічної розв'язки тієї справи. Сентиментальність не сміє взяти верх над здоровим розумом".

Вкінці автор пояснював, чому цій людині належаться всі почесні, якими люди досі щедро обсипали Найвищі Істоти, які існують зба лише в уяві.

Він вивів людство з темряви і тіней смерті, і звернув його на шлях миру. З тієї причини він просто Спаситель. Син Людський найдосконаліша людина; він усе, він квінтесенція всіх ідеалів; він вічний, бо людство все лепіяло його його в своїх мріях; безконечний, бо все, що кінчиться, було менше від нього; він більший аніж сума всього, що має свій кінець.

Він Альфа й Омега, початок і кінець, перший і останній. Він "Домініус ет Деус ностер" (як Доміціян* — подумав собі Папа). Він такий простий і такий многосторонній, як саме життя — простий для себе самого, многосторонній у своїй діяльності.

І вкінці найкращий доказ — це безсмертність його післанництва. До того, що він виконав, уже нічого не можна додати, бо в ньому всі дотеперішні розходження зійшлися в якнайкращій гармонійності.

Щодо того, чи він сам покажеться безсмертним, — це зовсім недоречно питання. Таке питання було б на місці, якщо природа хотіла б через нього відкрити свою найбільшу тайну. Вже тепер дух його царить у всьому світі. Одиниця не стоїть уже осторонь інших людей; смерть — це ніщо інше, як маленька зморшка, що пройшла по безмежному морі та й зникла. Чоловік, нарешті, зрозумів, що людська раса — це все, а він сам один — ніщо. Клітина віднайшла свою спільноту з тілом, а найбільші мислителі кажуть, що одиниця мусіла піддатися, мусіла свою особистість передати загалові людства. Безпорадність одиниці розійшлася в море всього людства, бо ж нічим іншим, лише тим можна собі пояснити загибель партійних роздорів і національного суперництва. А це між іншим заслуга Юліяна Фельзенбурга.

— Дивись! Я завжди з вами — цитував автор біблію в пристрасному закінченні — навіть тепер, під час кінця світу; і Утішитель зійшов до вас. Я брама — Дорога, Правда й Життя — Хліб Життя і Вода Життя. Ім'я моє Пресвітлий, Князь Миру, Отець Предвічний. Я Туга всіх народів, найгарніший з-поміж дітей людських — а моєму Царству не буде кінця.

Папа відложив книжку та примкнув очі.

2

Що ж тому всьому міг протиставити трансцендентний Господь? Божеський Спаситель, що не приходить, Утішитель, якого вже більше не чути в подуві вітру, ні не видно в огні?

Там, у сусідній кімнаті був невеличкий дерев'яний вітвар, а на ньому залізна скринька, в скриньці срібна чаша, а в чаші — Щось.

* Доміціян, Тит Флявій (51 — 96 після Христа) римський цісар — тиран, володів від 81 до 96 року.

На дворі, яких сто ярдів від хати, були бані й дахи домів невеличкого села, що звалося Назарет; або дві милі далі правобіч гора Кармель; лівобіч Тавор, перед Тавором долина Ездзелон, а позаду Кана й Галилея і тихе озеро і Гермон. А геть далеко на південь Єрусалим...

Папа прийшов до тієї невеличкої смуги Святої Землі — до країн, в якій дві тисячі років тому народилася Віра і з якої (якщо Бог не промовить із неба вогнем) ця віра незабаром буде вирвана з коренем, як непотрібний бур'ян.

Тією землею ходив Той, Який — як думали всі люди, — визволить Ізраїля. У цьому селі Він ходив по воду, робив скрини та стільці, поверхнею цього великого озера ступали Його ноги; з цього високого горба піднісся Він у славі, на цій нижчій горі з півночі Він проголосив, що блаженні вбогі духом, бо їх є царство небесне, що благословенні мирні — це діти Божі, а голодні й спражені будуть насичені.

А тепер — ось до чого дійшло! Християнство згасло в Європі, як згасав відблиск сонця за темними верхами гір. Вічний Рим перетворився в купу звалищ. На Сході і Заході на Господнім престолі посадили чоловіка і назвали його божественним. Світ мільями пішов уперед а соціологія запауувала над усім. Люди навчилися думати по своєму, християнські суспільні науки відділено від Божественного Вчителя, або вірніше, звернено їх проти Нього. В усьому світі залишилося, може три мільйони, може п'ять, щонайбільше десять мільйонів, — точно того не можна сказати, — які все таки поклонялися Ісусові Христові як Богові. А Ісусів Намісник сидів у побілезній кімнатці в Назареті, зодягнений так бідно, як і його Вчитель. І чекав кінця.

Зробив був усе, що було в його силах. Тиждень тому, минуло п'ять місяців, коли він сумнівався, чи взагалі вдасться щонебудь зробити. Живими залишилися тільки три кардинали: він сам, Штайнман і єрусалимський патріарх. Інших розчавили звалища Риму. Такого нещастя досі не було, тож обидва кардинали вибралися на Схід, до одинокого міста, в якому ще був спокій. Відколи на Сході загинуло грецьке християнство, пропали теж останні кроваві міжусобиці серед християн. Світ мовчки погодився, щоб християни мали в Палестині сяку-таку свободу рухів. Московщина, від якої тепер залежала Палестина, виявила ще настільки зрозуміння, що залишила Палестину в спокою. Правда, святі місця беззахешено, все ж археологи цікавилися ними далі. Хоч поруйновано вівтарі, але місця, де вони колись стояли, позазначувано, а хоч заборонено правити богослуження, то приватні каплички не були заборонені.

В такому то стані обидва європейські кардинали застали Святе Місто. Вважали немудрим носити прилюдно якінебудь відзнаки, тим більше, що цивілізований світ якомсь дотепер не знав про їх існування.

Три дні по їх приїзді старий патріарх помер, але ще за його життя вибрали Палою Персі Френкліна. Самі вибори відбулися при смертному ложі патріарха та тривали всього кілька хвилин. Обидва старенькі мужі настоювали на тому. Німецький кардинал вказав іще

раз на дивну схожість між Персі та Юліаном Фельзенбургом і натякав щось про протиставлення і палець Божий. Хоч Персі дивувався його забобонності, проте згодився і вибір зареєстровано. Персі прийняв ім'я Сильвестра, останнього святого у християнському році. Так Персі став третім Папою з іменем Сильвестра. Потім зі своїм капеляном відійшов до Назарету. Штайнман вернувся в Німеччину, та два тижні пізніше, під час заворушень його повісили.

Найближчою подією було іменування нових кардиналів. З найбільшою обережністю, вислано відповідні листи двадцятьом особам. Але з-поміж вибраних, дев'ять відмовилося. Папа звернувся ще до трьох інших, але з тих згодився лиш один-одинокий. Так у всьому світі було дванадцять людей, які становили Святу Колегію: два Англіїці (одни із них був Коркрен), два Американці, один Француз, Німець, один Італієць, Еспанець, Поляк, Китасць, Грек і Москаль. Тим кардиналам призначили великі округи з необмеженою владою, а всі вони залежали від самого тільки Святішого Вітця.

Про життя Папи, мало що можна було про нього сказати. Воно, як думав сам Папа, було в дечому схоже на життя Папи Лева Великого, але не мало такого світового значення і не було таке пишне. Теоретично, християнський світ був під його владою. Практично ж, християнські справи полагоджували місцеві люди. Із різних причин неможливо було вдержувати взаємнини, хоч як Папа того бажав. Головно ж із комунікаційних причин. Уложили і якнайточніше опрацювали шифр та владили приватну радіо-станцію на даху папського дому. З неї можна було зв'язатися зі станцією в Дамаску. Там жив кардинал Коркрен. Із цього осередку, часами йшли вісти до церковних властей, але звичайно не було потреби для того. Папа мав бодай стільки вдоволення, що хоч з великими труднощами, все ж таки зроблено маленький поступ у відновленню єрархії в світі. Всюди висвячували нових єпископів, і під цю пору було їх не менше, як дві тисячі. Скільки існувало священників — не було відомо. Чин Ісуса Розп'ятого взірцево сповняв свої обов'язки: за останні два місяці до Назарету наспіли вістки, що Чин мав уже не менше, як чотириста мучеників — більша частина яких упала жертвою юрби.

Небезпечніші завдання, як от, зв'язки поміж Єпископами, чи доручення до незнаних людей, могли виконувати тільки члени Чину, бо за виконання кожного такого доручення грозила кара смерті. З Назарету вийшов строгий розпорядок, що забороняв кожному єпископові без крайньої потреби виставляти себе на небезпеку. Кожний з них мусів бути серцем єрархії, яку треба було боронити всіми засобами, за ввічком хіба християнської гідності. Кожний з них мусів очолювати нових членів Чину, — чоловіків і жінок, — що з надзвичайною й самовідреченою покірою виконували згадані доручення, відповідно до своїх сил. Коли б не той Чин, Церква серед нових обставин не могла б, розуміється, існувати.

Членам Чину призначено надзвичайні повноважності. Всі священники Чину підлягали тільки єпископові своєї єрархії, мали право кожного дня в році відправляти Службу Божу П'яти Страстей, Воскресення або Матері Божої та могли користуватися дерев'яним переносним лівтарем. Призначено теж деякі обрядові полегші. Службу Божу до-

зволено відправляти з якимнебудь гідним начинням, навіть з такого нетривкого матеріалу, як скло або порцеляна; дозволено вживати всякий хліб, ризи не були обов'язкові — кусник тонкої матерії заступав фелон; світло не було істотним; ніхто не був зобов'язаний одягатися по священничому, а замість часослова, дозволено було відмовляти чотки.

Тим способом священники мали можливість причащати і відправляти Богослуження, не наражуючись на велике ризико.

Ці полегші принесли багато користей в європейських в'язницях, заповнених тисячами католиків, що каралися там за відмову брати участь у примусових державних відправах.

Приватне життя Папи було таке просте, як і його хата. Його капеляном був сирійський священник. Крім того Папа мав ще двох сирійських слуг. Службу Божу правив кожного ранку, а потім вислухував ще одну Службу. Під служебними ризами мав білу рясу. Опісля, переодягнувшись у місцеву одягу, — туніку й бурнус, — пив каву.

Ранок сходив йому на праці. Обідав у полудне, згодом відпочивав, а потому їздив конем поза місто. Палестина через своє невизначене політичне положення виглядала так, як сто років тому. Перед смерком Папа вертався, вечеряв і знову працював до пізньої ночі.

Капелян Папи відсилав потрібні доручення до Дамаску. Служба не знала нічого про Папу, дбала тільки про домашні справи, а сусіди, яких було небагато, знали лише стільки, що в хаті покійного шейка живе якийсь європеець — дивак з власною телеграфічною станцією. Інші побожні католики вважали його єпископом. Вони знали лише, що Папа десь живе та було їм досить цього.

Одним словом, католицький світ знав, що Папа на ім'я Сильвестер живий, а всього тринадцять людей з усієї людської раси знали, що він звався Френклін та що престіл апостола Петра покищо був у Назареті.

Було це, як сказав один Француз якраз сто років тому, "Католицтво лишилося живим та й більш нічого".

3

А як же ж із його внутрішнім життям? Тепер він відхилився на спинку дерев'яного крісла і заплющив очі.

Сам не міг би і собі самому точно це з'ясувати, бо навряд, чи знав його. Він більше діяв, ніж роздумував. Віра була провідником усіх його вчинків. Розумів, що самотньо католицька віра найкраще пояснює питання всесвіту, хоч і не розкриває всіх його таємниць, все ж вона дає кращу розв'язку, ніж кожний інший погляд на світ. Він знав теж, що тільки ця релігія могла дати задовільну відповідь людям на питання про їх власну природу. Коли християнству закидали, що воно не зуміло з'єднати всіх людей, то це був доказ не слабости, а радше сили християнства; ціль християнства сходилась у вічному, а не в туземному житті. І Павло вірив у це. Але ж бо до цих роздумувань долучувався настрій, а він не вмів опанувати

його, тому що настрої постійно змінюються. Часом, коли був дуже схвильований, настрої змінявся і здавалося, його овіяв райський легіт. Тоді був повен надії. Іншим разом папа і його співробітники почувалися, як мусів почуватися св. Петро й апостоли, коли в світі, по церквах, у дільницях бідности, на базарах і по хагах проповідували віру, що мала потрясти світом і перебудувати його. Вони працювали разом з Володарем Життя, бачили порожній гріб, дотикалися пробитих рук Того, хто був їхнім братом і їхнім Богом. Це була щира правда, хоч важко було в неї повірити. Навіть найбільш недовірливі не були всилі заперечити правдивість цього факту, бо був він ясний, як сонце на небі. Щобільше, власне труднощі додавали їм заохоти. Спокуси цього світу не могли звести їх на манівці, бо вони знали, що Бог це їх одинока сила. Вони не могли здаватися на людей, лише на одного Бога. Їхня вбогість була збросю, немічні слова переконливою силою, їхня слабкість кликала Божу силу і вона була їм дана. Все ж була одна і то немала ріжниця. Для Петра надприродне об'єдналося в подіях, яких він був свідком. Він доторкався воскреслого Христа, зовнішнє підтверджувало внутрішнє. Сильвестрові не доставало цього. Він насамперед мусів зрозуміти духовні правди, щоб на їх основі пояснювати зовнішні. Історично взявши, християнство становило істину — було записане у книгах, але він мусів її по-новому вьяснювати.

Папі приходилося тоді переживати хвилини найбільшої зневіри, що запоморочувало його не раз цілими днями у хвилини пробудження і мучило його перед сном. Бували хвилини, коли темнота була така нестерпна, що навіть його віра затьмарювалася, що не бачив лица Христового, ані самого Господа Бога. Як це зрозуміти, що він, його Святіша Колегія, складена з дванадцяти осіб, і тих кілька тисяч вірних не помилялися, а помилявся весь цивілізований світ? Це ж не діялося тому, що світ не чув євангельського послання: Навпаки, він чув його упродовж двох тисяч літ, — а тепер уважає його фальшивим. Отже він, Папа, терпить для пропащої справи; він не був останнім у почесному ряді — він був тільки димлячим гнотом погасаючої свічки. Він не повинен умерти мученицькою смертю; Папа і його немудрі собрати — ніщо інше, як короновані дурні зі світової школи. Здоровий розум сидів на солідних лавах матеріалізму. Часом те його пригноблення набирало такої сили, що він був близький до втрати власної віри. Голос спокуси був такий сильний, що глушив усі шептання серця; бажання земського спокою ставало таке палке, що придушувало всі надприродні прагнення; запоморочення так згущувалося, що надіючись всуперіч надії, вірячи вступоріч науці, люблячи всуперіч правді, він кричав, як колись Христос: "Елі, Елі, ляма савахтані!"*) Добре, що хоч цих слів ніколи не забув. Одна лише свідомість підтримувала його і веліла йому витримати: У цьому помагали йому роздумування. Скільки він уже намаандрувався в цьому світі, — скільки разів западався у порожнечу! Свідомість витягла його і тепер з неї.

*) Господи, Господи, чому Ти мене опустив?!

Тепер він сидів у кріслі і роздумував над усіми тими богохульствами. Його біле волосся зрідло на скронях, руки стали наче в якогось духа, молоде обличчя вкрилося зі смутку зморшками, босі ноги виставали з-під поплямленої туніки, а старий бурнус лежав побіч на землі...

Сидів негорюшно мало що не годину, і сонце втратило вже пововину своєї сили, коли з подвір'я почувся тупіт кінських копит. Підвівся, всувся, підняв із землі бурнус, як відчинилися двері й увійшов худощавий, засмалений сонцем сирійський священик.

— Коні, Ваша Святосте, — сказав.

Папа того полудня не промовив ні слова. Перед заходом сонця оба в'їхали на гірську стежину, яка сполучає Назарет з горою Тавор. Їхали, як звичайно, через Кану, переїхали пагорбок, з якого було видно поздовжнє плесо Генезаретського озера і поїхали далі, тримаючись правого боку під тінню Тавору, доки знову не показався Ездрелон, схожий на сіро-зелений килим. По цій округлій рівнині, проміром яких двадцять миль, групами розкинулися хатки, білі м'юри й покрівлі. По другому боці виднів Наїн, а ген далеко на південь простягалася поздовжня гора Кармель. Назарет розсівся яку мильо-дві на пласкогір'ї. Тут зупинилися. Увесь краєвид був повитий глибоким спокоєм і подобав на образок, видертий із книжки, ерданої кількаторох років тому. Не було тут моря покривель, не товплився неспокойні люди, не видно було ознак цивілізації, фабрик, виснажливого, марного зусилля. Небагато втомлених Жидів вернулося, приблизно 1½ мільйона; вони кажуть, що займають Каїро і житимуть у спокою в тій малій і забутій країні, коли туди повертаються. Старі люди вертаються до родинного місця без надії повернення молодости чи давніх ідеалів, лише підо впливом туги, що так часто бере гору над логічними мотивами. З їхнім поворотом збільшилася дещо кількість будівель, схожих на бараки зі сусідніх, убогих сіл. А все ж загальний вигляд околиці дуже подобав на образ із попередніх віків.

Половину рівнини залягла тінь Кармелю, а половина була залита соняшним сяйвом. Угорі ясне східне небо зачервоніло, як червонолоно для Авраама, Якова і Давидового Сина. Не було ні хмариночки. Тут була стара земля і старе небо, незмінені й немінливі.

Вернулася лагідна весна і покрила тонку верству землі квітами Вифлеєму і тими чудовими лілеями, з якими не можуть рівнятися багрянці Соломонові шати. З Престолу не чути було найтихішого голосу як тоді, коли Гавриїл зійшов з того самого неба, щоб привітати Ї, Благословенну серед жінок; не чути було й тихого дихання обіту або надії, які Бог зсилає за кожним порухом Своїх життєдайних шат.

Мандрівники спинилися. Коні пильно й цікаво гляділи на повсюду світла й повітря під ними вниз, здалека чути було спокійні оклики, і поїд горою, яких триста стіп далі, пройшов чабан; за ним тяглася його довга тінь і неслоя м'яке лагідне дзеленкання дзвіночків череди, що посувалася за своїм пастирем. Отара слухняних овечок і свавільних кіз, скубала траву і приставала, знову скубала і знову приставала, йдучи помалу до кошар. А чабан смутним, ти-

хим голосом кликав кожну по імені, бо ж знав їх усіх, спокійно проводив і не підганяв. М'яке дзеленькання стихало, чабан вийшов на зувів і тоді його тінь упала під самі ноги вершників, потім зійшов він униз, тінь зникла, голос доносився все слабше, врешті зовсім затих.

Папа на хвилиночку підняв руку до очей і протер обличчя.

Кивнув легенько головою в напрямі тьмяного клаптика білих мурів, що мерехтіли крізь фіолетну вечірню імлу, та спитав:

— Як зветься ця містина, отче?

— Там посеред пальм?

— Так.

— Це Мегіддо. Дехто зве її Армагеддон.

ДРУГА ГЛАВА

1

Коло двадцять третьої години сирійський священник вийшов з хати. Чекав на післанця з Тиверіяди.

Лучба була дуже примітивна, бо ж Палестина, цей клаптик бідної землі, лежала гей поза світами. Отже, один чоловік мусів їздити верхи щовечора з Тиверіяди до Назарету з паперами від кардинала Їоркрена до Папи та привозити назад листи. Було це небезпечне завдання, то ж члени нового Чину, співробітники кардинала, виконували цю роботу за чергою.

Була ясна, місячна ніч. Великий золотистий кружок пересувався високо над Тавором і розливав своє дивне металічне світло на довгі косогори й мочаристу околицю, що тягнулася від хати лагідно вгору. Священник, що досі стояв, обпершись на одвірок, тепер присів на землю, купаючись у світлі місяця та піднімаючи до нього руки.

Це був дуже скромний чоловік, як у вірі так і в житті. Не знав ані екстази, ані відчаю, як його наставник. Радів тим, що може жити на тому місці, де Христос, і міг служити його Намісникові. На світові події дивився так, як дивиться людина з корабля на морські хвилі, що підіймаються, і опадають. Звичайно, в світі не було спокою, та він не дуже журився тим, бо вже давно латинський філософ сказав, що серця всіх людей неспокойні, доки не знайдуть спокою в Бозі. А кінець світу? І цим не дуже цікавився. Може трапитися таке, що морські хвилі поглинуть корабель, але ж бо і з хвилиною катастрофи загине все, що на землі. Врата адові Церкви не одоліють, і коли Рим загине, тоді з'явиться ХРИСТОС у СВОЇЙ СЛАВІ. На його думку кінець світа вже недалеко. Коли сьогодні пополудні згадав Мегіддо, то мав на думці, що при кінці Христової епохи, Христовий Намісник житиме там, де народився Христос, та що Армагеддон буде видно з того місця, де Христос уперше взяв свій земський скипетр, і знову візьме його. Зрештою, це не буде перший бій, свідком якого було Мегіддо. Ламали тут списи Ізраїль проти Амалена, Ізраїль проти Асирії; і топтали тут землю Сезостріс і Сеннахериб; тут, на місці Божого гробу билися християни проти Турків, наче св. Ми-

хайло проти Сатани... Але про те, як саме наступить кінець світу — священик не мав ясного поняття.

Було десь коло третьої години ранку. Сирійський священик прокинувся у своїй, сумежній з папською спальнею кімнаті і почув кроки, що наближалися сходами вгору. Пізно ввечером він залишив свого пана, який, як звичайно, відкривав купу листів від кардинала Хоррена, а сам пішов просто до ліжка і заснув. Тепер він лежав хвилину, запаморочений сном, і прислухався до ступання ніг. Почувши виразне стукання в двері, зірвався з ліжка. Швидко підтягнув паском нічну туніку, підбіг до дверей і відчинив.

На порозі стояв Папа, тримаючи в одній руці каганець, бо ще не розвиднілося, а в другій — якийсь лист.

— Вибачте, отче, — озвався, --- але мушу негайно вислати повідомлення до його емінінції.

Обидва перейшли кімнату Папи, минули сходи і вийшли на верж покрівлі, на свіже повітря. Папа згасив каганець і сів на поруччі.

— Вам буде холодно, отче, — озвався. — Принесіть собі плащ.
— А Ваша Святість?

Папа зробив заперечливий знак головою і підійшов до маленького прикритого столика, де стояв телеграфічний апарат.

— Принесіть собі плащ, отче, — кинув ще раз через плече, а я тим часом зателеграфую.

За приблизно три хвилини священик повернувся в сандалах і плащі, з другим плащем на руках для свого звержника. Папа все ще сидів при столику. Навіть не обернув голови до свого помічника, лише ще раз натиснув ручку приладу, що сполучався з антеною двадцять стіп заввишки. Антена висилала вібруючу енергію крізь вісімдесят миль морозного повітря, які лежали між Назаретом і Дамаском.

Простий сирійський священик ще й досі не призвичаївся до того приладу, з якого при допомозі антени, коробки, зою дротів і різних колісчат та якоїсь особливої сили, скритої, як науково доказано в кожній матерії (якщо взагалі не у всіх формах фізичного життя), можна було говорити крізь простори світу і ловити маленьким приймачем найтонші дрижання звуків.

Повітря було надзвичайно холодне, якщо порівняти зі спекою попереднього дня і тих, які мали наступити. То ж священик тремтів, стоячи на даху і поглядаючи на нерухому постаті Папи, що сидів на стільці перед приладом. У величезній бані неба холодна безбарвна ясність почала набирати ніжних жовтуватих відтінків, бо десь за Тавором і Моавою уже вставало сонце. З віддаленої на півмилі оселі донеслося кукурікання півня, тоненьке й металічне, наче гудіння трубки; десь загавкав собака... І нараз удар дзвінка, сповіщаючий про початок дня праці.

Почувши дзвінок, Папа двічі натиснув ручку, потім по перерві натиснув ще раз, чекаючи відповіді. Коли ж почув її, встав зі стільця і зробив знак священикові — зайняти його місце.

Цей послухав, подав Папі бурнус і вичікував, поки Папа не сяде біля стола проти нього, щоб вони обидва могли бачити обличчя один одного. Тоді, поклавши пальці на клавіші, підніс очі на Папу,

і чекав аж той пічне говорити. При тому завважив, у холодному світлі світанку, що обличчя його зверхника, виглядаюче з-під каптура, було блідіше, ніж звичайно. Чорні луки брів ще більше підкресливали цю блідість, а міцно закросні уста видавалися безкровними, навіть білими.

Папа тримав папір у руці і вп'ялив свій погляд у священника. — Впевніться, отче — сказав різко, — чи це справді кардинал?

Священик ударив по клявішах і незабаром почав читати відповідь, що друкувалася на довгій смужці паперу, який виповзав з прилади.

— Так, ваша святосте, — шепнув, — то його еміненція у власній особі при приладі.

— Дуже добре! Отже, починайте: "Одержали листа вашої еміненції і прийняли до відома надслані новини. Ви повинні були, однак, прислати їх телеграфічно. Чому не зробили цього?"

Папа замовк, а священник, виславши депешу скоріше, ніж її можна було написати, за хвилину читав відповідь:

"Не вважав, що то таке пильне. Припускав, що це лише чергова напасть, і хотів повідомити докладніше, як лише почую щось точнішого".

"Очевидно, що це було спішне, — озвався знову голос Папи, виразно і повільно, як звичайно при висиланні депеш. — Прошу запам'ятати, що цього роду новини завжди мають надзвичайну вагу".

"Запам'ятаю, — читав священник, — і жалую що зроблено помилку".

"Пишете, — говорив далі Папа, не спускаючи очей з клаптика паперу, — що таку ухвалу винесено, але подасте імена лише трьох авторитетів. Подайте мені тепер імена решти достойників, якщо їх маєте".

Наступила хвилинка мовчанки, а потім священник почав відчитувати: "Крім трьох кардиналів, яких прізвища я вже вислав, входять у гру ще архиспископи Тибету, Каїра, Калькути та Сіднею. Всі вони допитувалися, чи вістка правдива, і просили подати їм указівки. Крім них, допитувалися ще й інші, їх прізвища можу подати, але мушу на хвилинку відійти від стола".

— "Добре", — сказав Папа. Знову хвилинка мовчанки, а по ній посипалися інші прізвища: "Спископи: Букарешту, Марізьких Островів і Нью-Фавдленду, Францисканці з Японії, ченці Тринітарії з Марокко, архиспископи Манітоби й Портленду та кардинал-архиспископ Пекіну. Двох монахів Чину Христа Розп'ятого я вислав до Англії".

"Скажіть, коли та як наспіли перші вістки?"

"Мене покликали до апарату вчора вечером, коло двадцятої години. Архиспископ Сіднею питає за посередництвом нашої станції в Бомбею, чи ця вістка правдива. Я відповів, що взагалі не чув такої вістки. Упродовж десяти хвилини наспіли ще чотири такі самі запити, а три хвилини потім кардинал Русполі прислав потвердження з Туріно. Зараз за тією вісткою, надійшла подібна від о. Петровського з Москви. Потім..."

— "Чекайте, чому тієї вістки не подав кардинал Долгоровський?"

"Він подав цю вістку три години пізніше".

— "Чому ж не зараз?"

"Бо тоді їх емініенція не знав ще нічого".

— "Справдіть пізніше, в котрій годині ця вістка надійшла до Москви, не тепер, а протягом дня".

"Слухаю".

— "То ж диктуйте далі!"

"Кардинал Мельпас прислав звідомлення п'ять хвилин пізніше від кардинала Русполі, а решта запитів прийшла перед північню, Китай прислав звідомлення в двадцять третій годині."

— "Коли ж, гадаєте, ця вістка була подана до відома?"

— Постанову винесено вчора пополудні в Лондоні на тайній нараді біля шіснадцятій години нашого часу. Урядники, здається, підписали її в ту годину. Потім повідомлено весь світ. Тут її проголошено півгодини по півночі."

— "Отже, Фельзенбург був у Лондоні?"

— "Того ще напевно не знаємо. Кардинал Мелпас казав мені, що Фельзенбург позавчора дав свою тимчасову згоду."

— "Дуже добре. Отже це все, що ви знаєте?"

— "Кардинал Русполі тому годину інформувався в нас іще раз. Згадав, що побоюється, чи не прийде до заворушень у Франції. Це була б — каже він — перша революція, а за нею прийшло б іще багато інших."

— "А не просив він чоگونهбудь?"

— "Просив лише подати йому вказівки."

— "Передайте йому наше апостольське благословення, а вказівки подамо через дві години. Покличте дванадцять членів Чину, щоб зараз почали роботу."

— "Зроблю так."

— "Як лише закінчимо розмову, подайте цю вістку до відома Святійшій Колегії та скажіть їй, щоб у найбільшій тайні передано цю вістку всім митрополитам і єпископам, щоб священники й народ знали, що Ми пам'ятасмо про них."

— "Зроблю так, Ваша Святосте."

— "І вкінці скажіть їм, що Ми передбачили те все вже давно та що Ми молимо за них Усевишнього, без Провидіння Якого навіть один горобчик не впаде на землю. Просіть їх бути спокійними та не тратити надії, а передусім не починати нічого і на дпитах призивалися безстрашно до своєї віри. Всі інші вказівки вишлемо негайно їхнім сьвященникам."

— "Добре, Ваша Святосте."

Знову настала мовчанка.

Папа говорив дуже спокійно, наче в сні, очі опустив на папір, сидів нерухомо, немов статуя. А все ж сьвященникові, — що слухав, надавав латиною депеші і голосно читав відповіді, — здавалося, наскільки з тих депеш міг вирозуміти, що світові загрожує щось таємне й велике. Відчував дивне напруження в атмосфері і, хоч небагато роздумував над фактом розпучливих домагань усього католицького світу, щоб порозумітися з Дамаском, то все ж пригадав

собі свої міркування з попереднього вечора, коли чекав післанця. Здавалося йому, що сили цього світу готуються до нового нападу. Але в якому напрямі? Не дуже тим журився.

Нараз Папа відізвався спокійно:

— Отче, що скажу тепер, буде як сповідь. Розумісте? Гаразд. Отже тепер починайте!

Дзвінок апарату дзенькнув знову і Папа почав диктувати.

— "Еміненціє, за годину матимемо молебень до Святого Духа. Розпорядіться, щоб з кінцем молебня всі члени Святішої Колегії скомунікувалися з вами та чекали наших вказівок. Наша нова постановка зовсім різниться від усіх попередніх. Ви мабуть розумісте це. Маємо на думці два або три пляни, але ще не знаємо пляну Господнього. Після молебня повідомимо вас про план, який Господь Нам укаже і який буде згідний з Його святою волею. Просимо вас також відправити молебень на нашу інтенцію по можності зараз. Що б не прийшлося вчинити, треба діяти швидко. Справу кардинала Долгоровського можете відкласти на пізніше. Одначе, Ми бажаємо знати до полудня про вислід ваших доходжень головню з Лондону.

Нехай благословить тебе Всемогучий Бог, Отець і Син і Святий Дух!"

— Амінь! — прошептав священник, читаючи з паперу.

3

Капличка в долішній частині хати не була багато пишніша, ніж інші кімнати. Крім скрайне необхідного для Літургії й молитви, не мала ніяких оздоб. Щоправда, на тиньку стін зображено в плоско-різьбі чотирнадцять Страстей Христових. А поза тим, стояла тут у кутику кам'яна фігура Матері Божої з залізним свічником перед нею, а на вівтарі з суцільного каменя, вміщеного також на кам'яному підвищенні, було інших шість залізних свічників і залізний хрест. Дарохранильниця, також залізна, що стояла під хрестом, була прикрита звичайним льняним полотном. Невеличкий, виступаючий зі стіни камінь, правив за ризницю. Було в капличці й вікно, що входило у подвір'я, так що в нього не могли заглянути чужі очі цікавих.

Приготовляючи все до Служби Божої, що входило в його повсякденні обов'язки, сирійський священник відчував, що навіть ця легка робота сьогодні його втомлювала. В повітрі відчувався якийсь незвичайний тягар. Чи то так лише священникові здавалося від недоспаної ночі, він не знав, але побоювався наближення шіроко. *) Жовтавий відтінок світанку не прояснювався, хоч сонце вже зійшло. Ступаючи нечутно босими ногами, священник бачив білу постать лани, що нерухомо стояв навколішки, занурений у молитву, і час-від часу все виглядав у вікно, звідки з-понад покрівель з протилежної сторони подвір'я виднілася латка каламутно-рудавого неба, що про-рокувало виснажливу спеку.

*) Шіроко — гарячий задушливий вітер з лібійських пустинь.

Врешті, скінчив приготування, запалив свічки, приклякнув і похиливши голову чекав, поки папа скінчить молитву. На подвір'ї почувлися кроки прислужника, який спішив вислухати Службу Бо-жю. І в тій хвилині папа підвівся і пішов до захристії, де вже лежали червоні ризи, приготовані для сьогоднішньої відправи на честь Бога, Який об'явився полум'ям.

Сильвестрова поведінка при відправі була природна, позбавлена всякої театральності. Рухи його були швидкі, як першого-ліпшого рядового священника, голос — рівний і тихий, а мова — розмірена, без поспіху і без розтягання. Згідно з традицією, він посвятив півгодини на приготування і, без огляду на те, що капличка була порожня, мав погляд, скерований униз. І все ж сирійський священник ніколи не міг, прислугуюючи папі, позбутися невразного почуття якогось остраху. І не лишень через свідомість безмежної гідності того скромного з вигляду Божого Служителя, а скоріше, — хоч не міг того ясно висловити, — через якусь неловиму атмосферу, що оточувала постать у ризах і що відчувалася майже фізично; також і через те, що під час таких відправ, утрачав усяке почуття самого себе, натомість був свідомий у присутності Когось іншого; і, врешті, через те, що цебрант з найдокладнішою точністю дотримувався навіть найменших приписів, опанований цілковито певною ідеєю. Вже навіть раніше в Римі релігійні відправи отця Френкліна вважалися взірцевими і на них спеціально посилали учнів семінарії перед самим висвяченням, щоб вони вчилися досконалості поведінки священника при богослуженнях.

Сьогодні відбулося все, як звичайно, але під час Причастя Сирієць раптом поглянув угору, маючи враження, що хтось його рухом чи звуком змушує до того. Піднісши голову відчув, що серце його почало битися з конвульсійною силою, а ці удари підходили аж під горло. Однак, для сторонніх очей не помітно було нічого надзвичайного. Перед вітарем стояла з похиленою головою постаць, спершись підборіддям на кінці довгих пальців, випрямлена і така, здавалося, легка, що не торкалася ногами землі. Але для внутрішнього зміслу тут щось вияснилося. Священик не міг того ясно собі сформулювати, але коли пізніше думав над пережитими враженнями, прийшов до переконання, що був змушений дивитися вгору підо впливом чогось то видимого чи чутного. Було то враження, що його можна було описати хіба виразами, яких уживається для описання зорових чи слухових явищ. Здавалося, що ніжна життєва сила, палаюча для духового зору під червоними ризами і білою альбою, могла кожної хвилини раптом вихопитися назовні у вигляді променючого світла, що роз'яснить не лише бруднате тіло, видне з-під сивого волосу, але й кожну зморшку шорсткої мертвої матері, яка вкривала решту тіла. Або могла б виявитися протяжним хором у струнах вітру, ніби містичний зв'язок між присвяченою душею і несполним у словах Божеством і Людськістю Христа родив музику, що плила без перерви разом з рікою життя від Трону Ягнати.

В тиші й спокою минали хвилини. Знадвору доносилися і завмирали звуки: то далекий туркіт коліс, то перші голоси цикад у шорст-

кій траві за огорожею, то зіддання прислужника, що стояв позад священника і був охоплений незвичним зворушенням. А постать папи далі стояла перед вітарем, тиха, нерухома, вкрита білим покровом альби. Коли похилилася, відкриваючи дорогоцінну Кров, клала руки на вітар або підносила їх догори, здавалося, що оживала висічена з мармуру фігура. Для священника, що прислужував при відправі, кожний такий рух був майже потрясаючим.

І знову, коли Папа вихилив чашу, все людське й зовнішнє змерло в обличчі Божественного і Невидимого. І знову настала просто відчувальна тишина... Коли ж духова енергія впала до свого праджерела, Сильвестр підніс чашу.

З дрижучими колінами і широко розкритими очима Сирісць підвівся, поклонився і пішов до ризниці.

Звичайно по папським Богослуженні він правив другу Службу Божу в прияві Папи. Але сьогодні, як лише червоні ризи покладено на скриню, Папа зсрнувся до нього.

— Тепер, — мовив лагідно — підіть, отче, нагору, таки зараз, і скажіть кардиналові, щоб був готовий. Я приїду туди за п'ять хвилин.

— То напевно шіроко — подумав священник, внішовши на покрівлю. Звичайно в таку пору небо буває блакитне і чисте, а тепер воно було блідо-жовте, а на обрії потемніло. Не зважаючи на вчасну ранішню годину, повітря було гаряче та гнітуче, аж забивало дух. Вітер ніс цю спеку з величезних пустинь Єгипту на цей нудженний клаптик землі. Вже тепер апарат був гарячий, а коло полудня годі буде його торкнутись.

Священик натиснув важіль і чекав. Потім іще раз натиснув і знову чекав. Коли почувся сигнал, повідомив Дамаск, що Папа хоче говорити з кардиналом.

За хвилину-дві почувся запит з Дамаску:

— "Я біля апарату. Чи то Їх Святість?"

Сирісць почув дотик руки на своєму рамені, обернувся і побачив, що Папа стоїть біля нього.

— Скажіть що я тут. Спитайте чи є ще якісь нові вістки.

Папа знову сів у своєму кріслі, а за хвилину схвилюваний священник відчитував таку відповідь:

— "Запити надходять даліше. Чекають вказівок Вашої Святости. Мої секретарі працюють від четвертої години. Шириться неспазаний переполох. Дехто вже впевняє, що не маємо Папи. Неодмінно треба діяти, і то негайно.

— Чи це все? — спитав Папа.

І знову священник став відчитувати відповідь:

— "І так, і ні. Ті вістки потвердилися. Закон входить у силу негайно. Коли зараз же не візьмемося до праці, відступництво страшно поширяться, а це буде нещастям.

— Дуже добре, — прошептав Папа. — А тепер слухайте уважно. — Замовк на мить, спер підборіддя на руки і почав говорити:

— Передаємо себе повністю в руки Господні. Людська обережність не сміє більше нас спинювати. Тому доручаємо передати нашу волю в якнайбільшій тайні таким особам, а більш нікому іншому.

Це завдання нехай виконають особисто, не на письмі післанці Чину Христа Розп'ятого, по двох для кожного доручення. Отже повідомлення пішліть дванадцяти членам Святішої Колегії, двадцяти двом митрополитам і кардиналам усього світу і чотиром настоятелям монаших Чинів. Цих тридцять вісім осіб разом з капеляном вашої Еміненції і моїм, і Ми, — в загальному числі сорок один, — маємо бути приявні тут, у Нашій палаті в Назареті не пізніше, як у Навечір'я Святого Духа. Ми не хочемо рішати, що саме треба зробити у зв'язку з новим розпорядком, поки не вислухаємо думок ваших дорадників, яким даємо нагоду свобідно порозумітися між собою. Слова, що Ми тут сказали, треба подати до відома всім особам, що Ми їх назвали; просимо також повідомити їх, що наради не потривають довше, як чотири дні.

"Що торкається прохарчування членів Собору й усіх інших справ того роду, просимо вислати капеляна, про якого ми сьогодні вже згадували, а він разом з моїм капеляном візьметься негайно до підготовчої праці. Башу Еміненцію запрошуємо приїхати сюди найпізніше до чотирьох днів. За час вашої неприявности вашим заступником нехай буде о. Марабу.

"Вкінці всім, які просили вказівок в обличчі нового закону, просимо подати до відома наступне речення і більш нічого: Не тратьте довір'я, воно принесе велику нагороду. Бо це хвилина — і Той що має прийти, приїде, і не забариться.

Сильвестер, єпископ, слуга слуг Божих."

ТРЕТЯ ГЛАВА

Олівер Бренд покинув конференційну залу в Вестмінстері в п'ятницю вечором, як лише скінчилося засідання; за ним вийшли теж і послі. Його більше цікавило, як прийме новину дружина, ніж те, як зареагує на неї світ.

Він слідував за тим, як Мейбел змінилася від початку, п'ять місяців тому, аж до дня, коли Президент світу вперше з'ясував напрямні своєї політики. І коли Олівер боронив прилюдно нову політику і поступово приходив до переконання в її правильності, Мейбел перший раз у житті виявила супроти такого напрямку завзятий спротив.

Бренд гадав, що його дружина впала жертвою нездорових настроїв. Фельзенбург написав декларацію два тижні по тому, як загальною аклямацією в Вестмінстері проголошено його Володарем Світу. Та Мейбел від самого початку поставилася до того з цілковитим недовір'ям.

А коли розвіялися останні сумніви, що проєкт знищення всіх віруючих у Надприродні Сили стає неминучістю, між Олівером та Мейбел відігралася страшна сцена. Мейбел заявила, що її обдурено, що надії людства потворно висміяно, що світовий мир став таким далеким, як ніколи раніш, і що Фельзенбург зрадив покладені на нього надії та зламав слово. Сцена була така жаклива, що Олівер і

досі не хотів її пригадувати. Мейбел, щоправда згодом заспокоїлася. Одначе, його дбайливо підібрані аргументи мали дуже малий вплив на неї: вона попала в задуму і майже не відповідала йому. Одно, мабуть цікавило її, а саме, коли він говорив про президента. Здавав собі справу з того, що вона, як слаба жінка не могла не піддатися чарам тієї сильної особистості, але рівночасно не піддавалася і впливам логіки. Це відкриття дуже його розчарувало; все ж він вірив, що час буде найкращим лікарем.

Уряд негайно поробив старання скріпити нову віру в тих людей, які, — так як Мейбел, — боялися всесильної логіки нової політики. Ціла армія ораторів роз'їхалася по країні боронити й посплювати проєкт. Преса взялася за діло надзвичайно спритно.

Коротко сказавши, аргументи були ось такі:

Мир — казали вони — вперше в історії світу — став універсальним фактом. Нема вже ні одної, навіть найменшої держави, якої інтереси не покривалися б з інтересами трьох інших частин світу. Перша фаза такого стану була досягнена півстоліття тому. Другої ж фази, — злуки всіх трьох частин під спільним керівництвом, — фази далеко важливішої, ніж попередня, бо інтереси окремих частин часто розходилися, — досягнула одна одинока людина. Вона піднеслася понад людські норми саме тоді, коли цілий світ так дуже потребував людини такого характеру. Тому, ясно, не можна вважати надмірними вимог того, за чим посередництвом досягнуто сльїзки добродійств. А його вимоги торкалися віри, і на них треба було згодитися.

Другий аргумент був скерований до розуму. В давні часи переслідування меншини, яка не погоджувалася з поглядами більшости, називалося варварством. Це признають усі здорово думуючі люди. Одначе зло тих переслідувань полягало не в насильстві, а в зловживанні насильства. Отже, — коли якась держава на своїй території хотіла примусити якусь меншину визнавати урядову релігію, а ця урядова релігія різнилася від релігії тієї меншини — то це була тиранія. Таку тиранію треба якнайзавзятіше поборювати, бо ніяка поодинокa держава не має права ухвалювати загально обов'язуючих, універсальних законів. А це не було нічого іншого, як замаскованим індивідуалізмом націй, ересю, навіть іще згубнішою, як індивідуалізм одиниці. Тепер же, коли постала одна світова держава, положення змінилося. На місце дотеперішньої людини, як одиниці, прийшла нова одиниця: людська раса. Ця з'єднана одиниця автоматично створила зовсім нове правне положення. Через те для поодинокі людини не можуть уже існувати ніякі особисті права, як це було в давніших часах. Людина мала тепер владу над кожною клітиною, що входить у цілість її Містичного Тіла. Коли ж якась клітина обстоювала б свої права зі шкодою для того Тіла, така клітина мусіла б бути знищена.

І ніяка інша релігія, крім католицької, не хотіла мати універсальних прав. Східні секти, щоправда, задержали свої характеристичні прикмети, але в Новій Людині вони знайшли свої ідеали і цим виявили свою приналежність до загального Тіла, що його головою був Фельзенбург. Тим часом уже сама суть католицької релігії пред-

ставляла зраду найістотнішої ідеї людства. Християни поклонялися видуманій надприродній істоті, що не лише була поза світом, але ще й напастувала цей світ. Помінаючи божевільну казку про Богочоловіка, яка одного гарного дня сама себе переживає через власну глупоту, — християни відірвалися від Тіла, членами якого вони були впродовж багатьох людських поколінь. Ба, вони відірвалися теж від того нового Тіла і загрожували йому. Тому це божевілля заслужувало на назву злочину. Вбивство, крадіж, грабунок, ба, навіть анархія, — це невеличкі проступки в порівнянні до цього потворного гріха. Бо хоч ті, щоправда, калічили тіло, але не потрапляли в серце. Поодиноким людям приходилося терпіти, то ж лиходії заслужували на кару, але сам життєвий нерв не був нарушений. Зате християнство представляло собою смертельну отрую. Кожна клітина, заражена тією отруєю, була ушкоджена саме у фібрі, який сполучає кожну клітину з джерелом життя. То ж християнство і тільки воно було найбільшим злочином, злочином державної зради, виконаної на людині. І ніщо інше, як тільки цілковите викоринення його зі світу могло принести повне видужання.

Такими аргументами зверталися до тієї частини світу, яка все ще здригалася перед плямами Фельзенбурга. А успіх був видатний. Само собою, ця логіка була прикрита різними серпанками, позолочена реторикою і підстелена пристрастями, та своє діло робила так успішно, що з наближенням літа, Фельзенбург заявив приватно про свою постанову — пропонувати проєкт закону, що довів би до логічного кінця згадану ним політику.

2

Олівер вернувся до дому і зараз же зайшов до кімнати Мейбел. Хотів, щоб вона почула про новини не з чужих, а з його власних уст. Та не застав дружини дома. Спитав слуг і довідався, що Мейбел вийшла з хати годину тому.

Ця вістка збентежила його. Ухвалу підписано півгодини тому, на запит лорда Пембертона, він отримав відповідь, що нема ніякої причини держати її в тайні і тому вістку можна подати пресі. Зараз же після того Олівер поспішив додому розповісти Мейбел цю новину. Та ось вона вийшла, то ж кожної хвилини може відчитати новину в електричних звідомленнях.

Почував себе вкрай непевно і від сорому цілу годину не важився нічого починати. Врешті спитав служниці, чи вона не знає, куди пішла Мейбел. Але служниця не знала. Припускала однак, що Мейбел могла піти до святині, як це вона часом робила в тій порі.

Олівер послав служницю по дружину, а сам знову сів біля вікна, перебігаючи неухважно поглядом ціле море дахів, що купалися у проміннях заходячого сонця. Красвид того вечора видався йому особливо гарним. Небо не було чисто золоте, як бувало протягом усього попереднього тижня, але мало якийсь рожевуватий відтінок, що охоплював цілий виднокруг від сходу до заходу. Це змусило його задуматися, бо пригадав собі твердження, вичитане з якоїсь старої книги, що знищення димів вплинуло від'ємно на барви захо-

ду сонця. А, може, це просто наслідок кількох сильних вулканічних вибухів, що потрясли атмосферою?... Та по тих міркуваннях його думки знову повернулися до Мейбел...

За яких десять хвилин почув її кроки на сходах і скопився, щоб її привітати.

Але вираз обличчя дружини був такий дивний, що Олівер стримався. Догадувався, що вона знає про все, і серце його болісно стиснулося, коли побачив блідість і нерухомість її гарного личка. Воно не відбивало більш нічого, крім безнадійної розпукі і твердої постанови. Стиснені уста жінки творили майже рівну лінію, а з-під білого літнього брилика виглядали очі, з чоловічками звуженими до розміру головки шпильки.

Мейбел стала на порозі, механічно замкнула двері, але не підійшла до Олівера.

— Чи це правда? — спитала.

Олівер відітхнув тяжко та знову сів.

— Чи це правда, люба?

— Чи це правда? — сказала ще раз, — що людей будуть переслужувати, чи вони вірять у Бога та що їх будуть убивати, якщо признаються, що вірять.

Олівер звогчив свої сухі губи.

— Ти висловлюєшся дуже драстично, — сказав він. — Справа в тому, чи світ має рацію...

Вона різко хитнула головою:

— Отже, правда! І ти підписав цей акт?

— Кохана, прошу тебе, не роби сцен. Я страшенно втомлений. І я не відповім тобі на твій запит, поки не вислухаєш того, що я хочу сказати.

— Говорн.

— А ти сядь.

Вона заперечливо похитала головою.

— Ну добре... Отже, ось у чому справа. Живемо тепер у з'єднаному, а не в різноманітному світі. Індивідуалізм помер. Помер тоді, коли Фельзенбург став президентом Світу. І ти напевно розумієш, що тепер настали зовсім інші умовини, — досі не було ще такого. Все те, ти так само добре знаєш, як і я.

Мейбел знову нетерпеливо хитнула головою.

— Прошу тебе, вислухай мене до кінця — говорив він утомлено. — Отже, коли так сталося, то настала також нова мораль. Діється точнісінько так, як з дитиною, коли приходять до розуму. Маємо обов'язок уважати на те, щоб усе поступало вперед, а не повертало назад, щоб не було відступу, щоб усі члени були здорові: "Коли рука твоя злочинить, відрубай її", — сказав Христос. Як мудро, точнісінько те саме кажемо й ми. Коли, отже, хтось твердить, що вірить у Бога (я взагалі сумніваюся, чи є хтось такий, який дійсно вірить, або розуміє, що це значить), або навіть так каже, то це найбільший злочин, який можна собі уявити: це державна зрада. Не зважаючи на те, не будемо користуватися насиллям, усе відбудеться зовсім спокійно і співчутливо. Ба, та ж ти сама похвалювала етв-

назію, та й ми всі... І власне при цьому будуть послуговуватися евтаназією і...

Вона легенько ворухнула рукою, але більше подобала на статую.

— А яка користь з того? — спитала.

Олівер устав. Не міг знести її гострого тону.

— Мейбел, дорога...

Вона ледь помітно стиснула уста і вп'ялася в нього холодними як лід очима.

— Я того не хочу — сказала. — Це жахливе. Отже, ти підписав?

Олівер дивився на неї розпучливо. Йому було б багато легше, коли б вона гарячилася і плакала.

— Мейбел! — зойкнув.

— Отже, ти підписав?

— Підписав, — відповів нарешті.

Вона обернулася і пустилася до дверей.

— Мейбел, куди ти йдеш?

Тепер уперше за все своє життя сказала чоловікові неправду, відверто та спокійно.

— Піду трохи відпочити. Побачимося при вечері.

Олівер усе ще вагався, але стрінув її погляд притьмарений, але такий одвертий, що він подався назад.

— Добре, кохана ... Мейбел, старайся зрозуміти...

Півгодини пізніше, сходячи на вечерю, почував себе міцнішим, узброєним логікою, і навіть зворушений піднесенням. Адже докази, викладені дружині, видавалися йому такими переконливими! Самозрозумілий підхід до справи, вони ж його обидвоє прийняли і трималися в житті, мусів бути саме таким, а не інакшим.

Почекавши кілька хвилин при столі, він підійшов до трубки, що сполучала їдальню з кімнатою служниці, і спитав:

— Де пані Бренд?

По хвилині мовчанки прийшла відповідь:

— Вона вийшла півгодини тому, пане. Я думала, що ви знаєте про те.

3

Того самого вечора Френсіс сидів у своєму кабінеті та роздумував над організацією Свята Достатку, яке мало відбутися першого липня. Це свято мало відбутися вперше, тому Френсіс старався, щоб воно вийшло якнайкраще.

Була деяка різниця між тим і іншими святами, тому мусів подати його організаторам точні вказівки.

Мав перед собою модель — мініатюрну копію нутра монастиря з маленькими фігурками-манекенами на підставках, так що їх можна було пересовувати сюди й туди. До програми дописував свої вказівки.

То ж коли дверник зателефонував около двадцять першої години, що якась пані просить побачення, відповів доволі непривітно, що тепер не може її прийняти. Однак телефон відозвався знову і

Френсіс довідався, що це пані Бренд чекає внизу та просить не більше як десять хвилин на розмову. Звичайно, це міняло справу. Олівер Бренд важна особа, отже, і його дружина знатна особа. Містер Френсіс просив вибачення. Хай пані Бренд знайде до передньої кімнати. Зітхнув і підвівся від свого моделю.

Мейбел виглядала зовсім спокійна, подумав собі, вітаючись з нею. Обличчя її було прислонене серпанком, не міг його добре бачити, але голос не був такий бадьорий, як звичайно.

— Мені дуже прикро, що я відірвала вас від праці, пане Френсіс, — оправдувалася вона, — та я хотіла б поінформуватись у двох справах.

Френсіс усміхнувся підбадьорююче:

— Мабуть, містер Бренд...

— Ні, — відповіла Мейбел. — Містер Бренд не прислав мене. Це моя власна справа. Зараз зрозумісте, в чому річ. Я знаю, що для вас час дорогий.

Усе це видалося Френсісові дивним, і він сам уже був цікавий довідатися.

— По-перше, — спитала Мейбел, — я гадаю, що ви знаєте о. Френкліна. Він тепер став кардиналом, чи не так?

Френсіс притакнув, усміхаючись.

— Не знаєте, чи він ще живий?

— Ні, — сказав Френсіс. — Він загинув. Знаєте, він був у Римі під час бомбардування.

— Ах!... Чи ви певні того?

— Зовсім певен. Усього один кардинал урятувався — Штайнман. Його повісили в Берліні. Патріярх Єрусалиму помер тиждень, чи два пізніше.

— Ах! Ну добре... А тепер іще одне дуже дивне питання. Питаюся в одній дуже особливій справі; чому воно так, того не можу сказати, але ви самі скоро догадаєтесь... Питання таке: чому католики вірять у Бога?

Питання так заскочило Френсіса, що він хвилину мовчки вдивлявся в Мейбел.

— Так, — говсрила вона спокійно далі, — це дуже дивне питання. Одначе... — вона завагалася. — Ну, нічого, я вам скажу. Справа в тому, що я маю приятельку, якій загрожує новий закон. То ж я хотіла б навчитися вести з нею дискусію, а тому мушу знати її аргументи. Ви одиникий священик, — себто ви були колись священиком — одиникий якого я колинебудь знала, крім о. Френкліна. Отже, я думала, що ви нічого не будете мати проти того, щоб пояснити мені цю справу.

Її голос був зовсім природний, не дрижав і не затинався. Френсіс усміхнувся приязно і став затирати руки.

— Ах, — сказав він. — Так, я розумію. Це дуже складне питання. Тому, я гадаю, було б краще завтра, або...

— Я хотіла б мати зовсім коротеньке пояснення — сказала Мейбел. — Для мене дуже й дуже важне знати це таки зараз. Ви ж знаєте, що новий закон обов'язуватиме...

Френсіс притакнув кивком голови.

— Гарзд, я скажу в коротких словах таке: католики запевняють, що Бога можна збагнути розумом. З того, як організований світ, можна переконатися, що існує Впорядчик — Розум, розумісте? Крім того, кажуть католики, існують інші речі, що доводять існування Бога, що Він — Любов, наприклад, бо через щастя...

— І терпіння? — перебила Мейбел.

Він знову усміхнувся.

— Так. Саме це слаба точка.

— Що вони кажуть про біль?

— Коротко сказавши, вони твердять, що біль — це вислід гріха...

— Ну, а гріх? Бачите, я нічогоісенько не знаю, пане Френсіс.

— Ото ж, гріх це бунт людини проти Бога.

— Що вони під цим розуміють?

— Гм, бачите, у віруванні католиків Бог вимагає любови від своїх створінь, тому наділює їх вільною волею, інакше вони не могли б по справжньому любити. Але, якщо вони мають свободну волю, то це значить, що можуть, коли їм до вподоби відмовитися любити Бога і коритися Йому. А це якраз називається гріхом. Бачите, які нісенітницї...

Вона ледве хитнула головою.

— Так, так, — сказала, — одначе я хотіла б знати насправді, що вони думають... Ну, як це вже все?

— Далеко ні! — сказав Френсіс. — Я ледве сказав про те, що католики вважають природною вірою. Але вони вірять у багато іншого.

— А саме?

— Дорога пані Бренд, неможливо з'ясувати все те в кількох словах. Та коротко взявши, вони вірять, що Бог стався чоловіком, що Ісус був Богом і що Він помер, щоб спасти людей від гріха.

— Хочете сказати, що Він переніс муки?

— Так, через смерть. А щодо учоловічення — це головна справа. З того випливає все інше. І коли людина повірить у те, то мушу підкреслити, що за цим наступає все інше — навіть віра аж у скапуляр і свячену воду.

— Пане Френсіс не розумію ні словечка з усього того, що говорите.

Він усміхнувся поблажливо.

— Звичайно, не розумісте, — сказав — це ж цілковита нісенітниця. А я, знаєте, колись у це щиро вірив.

— Але ж це нерозумно, — запримітила Мейбел.

Френсіс тихенько заперечив. — Знаєте, воно з одного боку так — аж надто нерозумно, одначе з другого боку...

Вона несподівано перехилилася вперед, і Френсіс упіймав з-під білого серпанку розіскрений погляд її очей.

— Ах, вигукнула, задихаючись, — оце й бажала б я знати! Скажіть мені тепер, як вони це тлумачать?

Френсіс на мить задумався.

— Гарзд, — заговорив спростола. — Наскільки пригадую собі, вони кажуть, що крім розуму, існують ще інші здібності. Наприклад серце може відчувати речі, недоступні для розуму, бачите, це інту-

їція. Такі речі, як самопосягата, шляхетність, ба навіть мистецтво, — все це походить зі серця, а розум іде за ними, так би мовити, на основі законів техніки. Розум не всилі довести тих речей, бо вони йому не підлягають.

— Я, здається, починаю вже розуміти.

— Отже вони кажуть, що те саме з релігією — іншими словами, вони цим признають, що релігія це звичайні емоції, зворушення.

На хвилинку перестав говорити, старався бути чесний.

— Може вони й не казали того — коли б це не була правда. Одначе, коротко сказавши...

— Як?

— Отже вони кажуть, існує така річ, яку вони зовуть вірою — це свого роду глибоке переконання, зовсім інакше від усього існуючого... надприродне... Вони кажуть, що Бог обдаровує вірою усіх тих людей, які того бажають, людей, які живуть чесним життям і т. п.

— Ну, чим же є та віра?

— Віра, як вони зовуть цю річ, спирається на очевидності, себто католики рішуче певні того, що Бог існує, що Він воплотився. Кажуть також, що все те доказане ділами, які Церква виконала в світі, а крім того ще й тим, як релігія пояснює людям їх правду. Бачите, це свого роду автосугестія.

Почув, що вона зітхнула, то ж перестав говорити.

— Тепер воно для вас ясніше, пані Бренд?

— Дякую вам дуже, — відповіла, багато ясніше... А чи це правда, що християни вмирили за віру, чи як там воно?

— О, так! Тисячами тисяч. Так само, як і магометани вмирили за своєю віру.

— То магометани вірять у Бога, правда?

— Так, вони вірили, а я гадаю, що ще й сьогодні деякі з них вірять. Одначе таких дуже небагато, решта стала есотериками,*¹⁾ як це вони називають.

— А... де, на вашу думку, народи більше поступові, на Сході, чи на Заході?

— О, — без сумніву, на Заході. На Сході люди думають дуже багато, а діють мало. А це все доводить до застою.

— А християнство певно було релігією Заходу, геть аж до сто років тому?

— О, так!

Вона замовкла, а містер Френсіс мав знову час призадуматися. Яке дивне було те все! Вона певно мусить дуже любити цю свою приятельку-християнку.

Мейбел встала, а за нею і він.

— Дякую вам дуже, пане Френсіс... Отже так менш-більш представляється справа?

— Гм, так, наскільки воно можливе з'ясувати в кількох словах.

— Дякую, не буду більше забирати вам часу.

*¹⁾ Есотерика — вчення, подаване приватно, тільки довірочно.

Френсіс пішов з нею до дверей. На кілька кроків перед дверима Мейбел зупинилася.

— І ви, пане Френсіс, ви виховувалися у християнській вірі? А чи воно часом не вертається до вас?

Френсіс усміхнувся і сказав:

— Ніколи, хіба у сні.

— Якже ж поясните ваше відступство? Коли ця віра тільки автосугестія, то ви жили з нею аж цілих тридцять років?

Вона перестала. Френсіс мить вагався, не знаючи, що відповісти.

— Що кажуть на те ваші давні приятелі — католики?

— Вони кажуть, що я втратив світло — що мене ограбили з віри.

— А ви самі?

Він знову завагався.

— Я сказав би, що я пройшов ще сильнішу автосугестію в про- тилежному напрямку.

— Розумію... добраніч пане Френсіс.

Мейбел не хотіла, щоб Френсіс з'їхав униз ліфтом разом з нею. То ж коли побачив, як гладенька скриня опустилася без шуму, вер- нувся до свого моделю — манастиря і фігурок-манекенів. Та заки знову став їх пересовувати, задивився незрячим поглядом у простір і, стиснувши уста сидів, кілька хвилини без руху.

(Кінець буде)

ВИБРАНІ ТВОРИ

визначного історика

Теофіла Кострубі

Нариси з церковної історії
України X-XIII стол. \$2.00

Як Москва нищила Україн-
ську Церкву \$1.00

Нарис історії України \$3.00

(Дальші твори в приготуванні)

Хто замовляє всі 3 книжки пла-
тить (замість \$6.00) тільки \$5.00.

Замовляти:

A. Moch

6 Churchill Ave.

Toronto, Ont. M6J 2B4, Canada

ГОСПОДЬ ІДЕ ЗІ МНОЮ

(Дещо про себе самого)

МОЄ ДИТИНСТВО

2.

Тепер мабуть я повинен був знову подумати про країну болот, про її чудові джерела й сіном вистелені дороги, і про ловлю риб у клімлі. Вона, — ця країна — просто незрівняна. Рівна й самотня, вогка і має таємні джерела. Нема тут ані огорожі, ані будинків, ані людей. Та й не знати, хто живе там, на другому боці. У ясні ночі видніла там заграва. Кажали люди, що на східній частині лежить місто Селкирк, у Манитобі. Коли я прилякнув напитися води, на трясовищному і травною порослому березі джерела, я бачив у глибині води темні нори. Були завгрубшки людського зап'ястка. Я поринав у мріях про віднайдення підземних тунелів. Дві милі далі, у Поплер Спринг, підземні нори були далеко більші. Довкруги них виріс невеликий сосновий лісок, а в ньому жили водні вулі. Продовж однієї години мала барву бронзи, продовж другої колір блакитний, а далі темно і ясно синій.

Я любив пташки. І захоронював добрі. Для поганих не мав пощади. Так, як для поганих звірят, нпр. ховрахів. Коли хлопці наглянули ховраха, вони негайно перемініювалися в тічну мисливців. Ми брали зі собою ведра з водою, палиці і дручки. До нас приєднувалися всі, навіть собаки. Відро води затоплювало нору ховраха і він стояв віч-на-віч смерті. Але коли він мав змогу втекти іншою порою до другої криївки, ховрах негайно будував греблю, що затримувала воду, а ми знали, хто вийшов переможцем. Але коли він утікав, у норі появлялися водяні бульки, а потім голова ховраха, напів живого і нещасного, звірок намагався вирватися геть від нас. Але ми гонили його нашими здоровими палицями. Засліплений, він не знав, куди тікати. Хтось з нас остаточно добивав його.

Ця пригода нагадує мені іншу подію, а саме війну подушками. Два змагуни сідали на два кінці колоди, що лежала поперечною на іншій колоді. Їх ноги звисали й коливалися. Вони були звернені до себе обличчям, в руках тримали малі подушки, якими били себе до тієї пори, поки один не стратив рівноваги і впав долів. Одного дня я почав змагання з Норманом Гуцулом. На моє велике здивування і згіршення біля нас зібралася велика юрба: вичікували, хто вийде переможцем. Я зів'яв зі страху і мій противник легко мене поконав. Докраю прибитий, почав я плакати а далі чимдуж утік від гурту. Чому я був такий вразливий і чому ніхто не став по моєму боці? Просто тому, що згідно з законом джунглів ніхто не переймався стражданням другого.

У нашій околиці жив один епілептик. Мав тридцять років і називався Гарвуд Дюр. Його недуга сильно обмежувала його свободу. Раз у році він приходив до нашої школи. Всі шкільні заняття скінчилися швидко. Дюр рисував малюнки на таблиці і розказував різні дивні історії. Якраз кілька років тому я також почав малювати. Мої малярські спроби були незаметні й дивні. Недавно я знайшов на стриху моїх батьків течку з моїми малюнками. Є там пастухи, пірати, літаки, є люди, яким гарматні кулі зірвали голови, подібні до м'ячів кулі, що лякають грачів, стріла що перебила щит лицаря і пробила його око.

Продовж дев'яти років я мав п'ять учительок, останньою була стручкувата п-а Камінгс, що грала на скрипці. Одного дня вона розказувала про закон тяжіння: — Приймім, що люди почали б вертити вглиб аж до осередку землі і все тяжіння вийшло б дірою і пропало б. У тому випадку ми всі попадали б у безодню вселенної... — Приблизно в тому ж часі, я намагався пояснити батькові екліпс місяця. Він обставав при тому, що місяць подібний до ручного електричного ліхтаря, що звертається до нас або відвертається. Звідсіль я дізнався, що врешті решт я знаю дещо більше від моїх батьків.

Батько купив скрипку. Іван і я мали грати на ній. Батько був переконаний, що ми зможемо грати, як тільки схочемо: — Гляньте на Василька Будзяка, він грає з місця, без підготовки. — Ми довго й безуспішно наслідували Василька. Батько був лихий і забрав від нас скрипку. Раніше він ніколи не грав, тепер почав пиляти смиком. Потім зчораз більше натягав струни. Зразу трісла одна, потім друга. Батько мовчав. Урешті сховав скрипку в футерал та пішов до своєї господарської праці.

Я завидував Василькові Будзякові, хоч він не був щасливим: від дитинства не говорив нормально, не бачив, не чув, як інші діти, але зате грав на кожному інструментові зі слуху. Найбільш любив акордіон. Він грав на ньому гей ціла оркестра. Грав на вечорницях, а я нераз любувався вечорами його музикою, що линула до нас лісом від фарми Будзяків. У нізніших роках я вібрався з ним одного вечора на шкільні вечорниці. Василько грав сам один. По танцях ми поїхали до малої фарми, де жили Василькові, недавно подружені свояки. Було пізно в ночі. Ми переночували в авті поза обійстям. Коли ранком пробудились, я не хотів вірити, що люди можуть жити в такій примітивній шопі-хаті, що може існувати стодола, в якій болото сягає до кісток. Але молодий жених спокійно доїв корову. Ніколи не забуду щастя тих молодят, що жили-проводили свій медовий місяць близько до землі і природи.

У важких часах депресії часто траплялися непорозуміння і сусідський бойкот. Пам'ятаю, що вкрадено віз зі збіжжям. Або, що мати відвідала Панчуків, а потім одна жінка з їх родини важко захворіла. Отже Панчуки пустили чутку, що моя мати є відомою. Одного разу ми були приневолені зайняти корову сусіда Горещького з нашої пшениці. Потім знайшли кусок заліза в молотілці. Залізо підкинув сусід, щоб знищити машину. Але не всі сусідські справи були такі сумні. Траплялися пустоці, але були

й гарні старокрайові звичаї, нпр. новорічне вінчування та сійба. Отже йшли від ферми до ферми з кишенями повними збіжжя, жита і пшениці, співали, вінчували і сіяли збіжжя по підлозі хати. Обходили також Дівич Вечір, коли мати веліла доньці схилити голову, а ми хлопці зливали водою її тіло. В один Великодній Понеділок український звичай поливання водою просто став неприємною справою. Якась весела компанія прийшла до нашої хати і давай обливати жінок. Ті почали відбиватися, пані Будзьяк була зовсім мокра, а якийсь чоловік далі її переслідував. Мої батьки хоч спокійні і поважні, стали також боронити покривджених. Раптом, непрошених гостей прогнали інші сусіди, що прийшли на поміч.

Під час однієї гарної літньої й місячної ночі мама всміхаючись запропонувала нам скинути одяг, ми бігали голі по м'якій траві й уганяли довкруги, повні гамору і крику. Але мати знала також межі приличності. Коли приводили корову до бика, надроганяли геть, інша річ, що ми мали безліч нагод бачити спілкування звірят, а я іноді відчував сердечну близькість зі звірятами, особливо тоді, коли батько, лихий від невдач, похмурий і злобний, важко їх побивав, Нераз я біг за гоненим собакою аж до лісу і там ми ставали справжніми приятелями. В лісі була ще інша забава. Ми ловили там свято-йванські хрущики. Гонили за ними і ловили їх обережно, щоб не пошкодити. У темноті, зловлений хрущик блистів магічним світлом, але дома, при лямпі, він був нікчемним, марним хрущем.

На початку війни помітно зросла батькова нехть до мене. Годі було найняти робітників, отже я мусів їздити і працювати трактором. Але я цього не вмів. У кухні, біля дверей, висів ремінь до гострення бритви. Батько два рази бив ним мене, більше не було потреби, я й так був до краю стероризований. Скільки разів я проходив попри цей ремінь — завжди нападав мене великий страх. Зате мій брат, Іван, був улюбленцем батька. За це одного разу я його побив і залишив серед плачу в снігу. Але потім я боявся, що він може вхопити залізний дручок на мене. Одного разу так справді сталося. У тому часі я дуже тішився моєю сестричкою Василюною. Коли ми були малі, я навіть бавився її ляльками. Отже постала гадка, що я маю жіночу вдачу. Але іноді я почувався в нашій родині зовсім чужим і досі не знаю, чи почування переслідування і страждань було тільки витвором моєї уяви. Коли це була тільки уява, то сила її була велика і мені здавалося, що моя родина і мої шкільні товариші мали велику машину до м'яса у пивниці, в яку самі себе радо кидали.

Кожного року восени ми відвозили кури до кооперативи. Ловили ми їх у ночі, в часі сну. Ми брали їх із бантів-сідал і по-четверо догори ногами носили до іншого курника. Кури стають кані-балами, якщо побачать кров на одній з їх стада. Вони дзьобають її доти, поки більше крові не попливе. Я мав нагоду пригланути-ся, як вони гонили, дзьобали і переслідували поранену курку, поки її не доконали. Але смерть не була остаточним кінцем, бо ж канібали самі були окривавлені, отже знову одна курка нападала

на другу, поки ми не поклали кінця тій жорстокій забаві. Такий жорстокий досвід мав великий вплив на мою працю.

Ми бачили кров також, як забивано свиню. Швайкою, гострим знаряддям, проколювано її серце. Батько знав докладно місце, під передньою ногою, де треба було вдарити. Одного разу ми пробували застрілити свиню, але її череп був такий грубий, що вона тільки довго квичала й бігала немов п'яна. Крім того кров не стікала з її рани. По заколенні, шерсть спалювано або парено. Уся родина з гострими ножами швидко шкрябала спалену шкіру і залишки шерсти. Недоступні місця, нутро вух і ратиці батько мусів удруге опалювати вогнем. Потім треба було різати на частини. Як батько міг робити цю гидку роботу без страху?! Наш пес чекав на відпадки, але їх не було багато, мало що не все було придатне для людей...

Перед війною прийшла з болот язва сарани. Уранці батько побачив жовту хмару, що наближалася зі сходу. Збіжжя було ще зелене. Під вечір хмари вже не було, мільйони комах-коників, немов ненажерливий, повзучий килим, обсіли збіжжя, трави, дерева і жерли все без пощади. Ми збирали їх у ведра і годували ними курей, жовтка їх яєць були тоді дуже жовті. П. Керп, що мав гіпотeku (моргедж) на нашій фермі, прийшов до нас, привітався і несподівано сказав: — Не платіть мені грошей цього року. Скосіть збіжжя, поки його знищить саранча, для худоби. — У жнива ми зібрали тринадцять бушлів пшениці. Саранча пожерла все, а потім сама згнула з голоду. Але самці конаючи складали яєчка. Неначе бачу, як тисячі злющих животів викидають у спалену землю завдатки горя на другий рік.

Батько був забобонний і твердий. Він зібрав усю родину і сказав: — Не журіться, на другий рік буде краще. — Але на другий рік була посуха, картоплі також не зародили, були смішно малі, тієї зими ми їли міш-картоплі разом зі сосом зі старої коро-ви, яку ми забули. Батькове завзяття й відвага в обличчі нещастя не тривали довго, пізніше він заломався, став похмурий і безоглядний. Наступного року була мокра зима і літо, прекрасна пора для розмноження саранчі. Фармери спільно почали поборювати от-русю заразу. Яюсь, з бідною ми пережили горе, але в душі кож-ний був уражений.

Війна спричинила незвичайну підвишку цін. Батько гонив нас без сумління, та й сам він працював немов віл, уперто намагаю-чись використати кон'юнктуру і чуже горе. Яюсь мати сказала: — Не переймайся тим, батько працює важко, але покищо нема з того толку. — Але тим часом ми відчували тільки його гнів, звер-нений на нас, не тому, що ми були ліниві, але тому, що не знали, що робити. Я ніколи не кермував добре трактором, але тепер, у літі 1939 я сидів на тім чорнім чорті, він звався МкКормик Діринг і повинен був їхати просто, направити його в потреби, завернути правильно і так далі. Ми причепили до трактора дві жнивarki, на одній був батько, на другій Іван. Але вони були старі і псува-лися, я мусів гальмувати трактор, батько гукав невдоволено, а його гнівний крик був ознакою його погорди до мене, погорди, яка мене переслідувала довгих 25 років.

Я виростив у собі свого роду знеосіблення, подібне до того, що траплялося в концентраційних таборах. Мене часто ображували, але я цього не відчував дуже глибоко, бо вже не вважав себе особою. Я жив немов у сні. Я ходив і дихав неначе сонний! Фармерські машини і їх монотонний стукіт заколисували мене до сну, а машини розліталися на кусочки. Така напруга мучила мене страшенно. Я хотів тільки спати. Не було тижня, щоб я чогось не зламав або не зіпсував. Я вперто мовчав, щоб не понизитися і не вибухнути плачем, що чайвся в мене під верхом. Якось у зимі, батько виїшов зі стодоли і замкнув її на колодку. Я хотів увійти до стодоли, але зі страху перед ним я не сказав: — Не замикайте. — Я стояв мовчки. Він пішов кудись. Пізніше мати сказала: — Чому ти не говориш до свого батька? Ти ж знаєш, що він бажас тобі добра. — Але я не вірив мамі.

В літі ми городили поле. Я приніс великий сувій дроту замість невеличкого куска. Батько сказав: — Знаєш, Василю, не жалую, що ти двигав такий тягар, але мені прикро, що ти такий дурний. — Я не був дурним, але з роками мені здавалося, що я стаю глухим, німим і сліпим. Я був такий заляканий, що боявся просити за страву при столі. Батьки були несправедливі зі своїми давніми пересудами. Мені здавалося, що мама була тверда й розумна жінка, але батько думав, що ми діти є його власністю. Він дав нам життя, ми були його, так як у повісті Гоголя, де один син залюбився в Польці і став зрадником, а батько вбиваючи його сказав: — Я дав тобі життя, а тепер беру його назад. — На зразок щура, я вкладав усі ці кривди в мою голіву, щоб скористати з них у майбутньому, як виросту і буду сильним. Пізніше я переконався, що це була отруйна криниця, що це було неморально. Але тоді, в тих часах, я зовсім не знав що таке віра і мораль. Я жив у стані сну.

Історична повість із часів Гетьмана Сагайдачного п. н.

"ПРОКЛЯТИЙ КАМІНЬ"

Сторін 184. — Четверге видання!

Ціна \$2.00.

Цього ж автора:

"ГАЙДАМАЦЬКИЙ СКАРБ"

Ціна \$2.00

Замовляти на адресу:

А. М О С Н

6 Churchill Ave. — Toronto, Ont. M6J 234, Canada

У СПРАВІ ПОЇЗДОК В УКРАЇНУ

Щораз частіше бувають випадки нерозважних і непродуманих поїздов до ССРСР, зокрема в Україну. Туга за рідними, а то й звичайний собі снобізм женуть людину не раз в обійми диявола. Турист у ССРСР часто попадає в скрутні ситуації, наражаючи не лише себе, але й родину та громаду на удари ворога.

Тому на особливу увагу заслуговує пересторога митрополита УАПЦ, владика Мстислава, що стосується усіх громадян, а в тому і священників, які легкодушно їдуть як туристи в Україну. Владика Мстислав пише:

"Відомо, що поїздки наших людей в Україну стають усе частішими. Почали їздити туди і священники нашої Церкви, а до того їздити на власну руку, не маючи на це згоди своїх духовних зверхників. Як стверджено, подорож в Україну доводить часто-густо до жалюгідних наслідків, а в випадку подорожі туди священника — і до пониження нашої Церкви, що, у свою чергу, наражує цілу Церкву на велику моральну шкоду. У зв'язку з цим уважаю за обов'язок подати під увагу вірним нашої Церкви взагалі, а священникам зокрема, наступуюче.

Сьогодні вже достеменно відомо, що за кожним туристом зі Заходу, який приїхав до ССРСР, дуже уважно слідкують советські поліційні чинники. Вони тепер досить охоче пускають до ССРСР навіть тих, що мають протилежні ідеологічні переконання. Роблять це в першу чергу з огляду на власні матеріальні користи, на легкий доплив чужої вартісної валюти, на яку Москва дуже ласа, маючи постійні фінансові й господарські труднощі. Але водночас ті самі советські поліційні органи роблять наявну перевірку по ітничній метриці кожного, що виявив бажання відвідати ССРСР. Роблять це ще перед приїздом туди туриста. У випадку, коли турист зголошує бажання відвідати чи побачитися там із своєю родиною, советська поліція збирає найдокладніші дані і про неї*). З черги, поліційні органи роблять усе від них залежне, щоб знати кожний крок туриста та реєструють кожну зустріч з тамошніми людьми і звіт розмов під час таких зустрічей. Часто агенти поліції самі розпочинають розмови з туристами, ставлять їм провокаційні запити, а це дуже часто доводить до того, що турист починає кривити душею, потакує, хвалить жакливу советську дійсність та часом і нарікає на країну, з якої приїхав і в якій живе в небувалому достатку та користує з безмежної волі. Кожну таку розмову советські агенти потаємно записують на магнетофончу стрічку (рекордують), а пізніше використовують таке інтерв'ю чи то в радіо, чи то у своїй пресі.

Відомі й такі випадки, коли советські поліційні агенти намовляли туристів стати советськими агентами у вільному світі взагалі, а серед українського суспільства в цьому світі, зокрема. Для цього советська політична поліція створює відповідні ситуації і то-

ді нерозважний турист не має жодного виходу, крім того, який є бажаний тій поліції й установам советської розвідки. Для більшого успіху в вербуванні нерозважних і слабих духом туристів, поліція використовує їх родини, що живуть постійно в СРСР, та тероризує її, очевидно, вже після від'їзду туриста з СРСР. Усе це доводить до того, що уряд країни, де турист живе постійно, починає бути непевним людиною, що побувала в СРСР, бо не знає, якою вона звідти повернулася.

Річ зрозуміла, що особу священника, якого пустили до СРСР, советська влада оточує спеціальною увагою. Відомі випадки, коли і священник змушений був кривити душею, а часом і недоброзичливо говорити про свою Церкву та своїх братів-священників і духовних зверхників, або критикувати той устрій, у якому він живе і працює у вільному світі. Нерозважність священника советські пропагандивні і політичні чинники зокрема уважно використовують, щоб показати передусім ідеологічну нестійкість та індивідуальну нікудишність такого священника.

Очевидно, у випадку коли священник Українець, його нерозважність під час побуту в СРСР приносить безмежно велику шкоду українській загально-національній справі, а нашій Церкві зокрема.

Взявши все це під увагу, як і факт посилення тепер терору в СРСР, спеціально у відношенні до національно свідомих людей в Україні, як також судові процеси над ними і нелюдсько суворі засуди, за підставою до яких влада бере, між іншим, і спровоковані нею зустрічі з туристами та розмови під час таких зустрічей — *раджу вірним нашої Церкви стриматися від поїздки в Україну.*

Що ж торкається духовенства нашої Церкви, то становчо й рішуче забороняю священникам нашої Церкви самовільні подорожі до СРСР, а в Україну зокрема.

Тих священників, які злегковажать це моє рішення, буду вважати за добровільних кандидатів на скреслення із списку духовенства нашої Церкви.

† Мстислав, митрополит

— — — — —
*) Нашій редакції відомі такі факти. У польську фірму в Т., що висилала посилки в Україну, зголосився якийсь тип до праці. Зараз по тім ця фірма дістала обіжник від советської головної фірми, що роздає дозволи-концесії на висилки. В обіжнику був наказ подавати у виказах до советської головної фірми **точні прізвища й адреси** посилюючих пачки. Фірма подавала такі прізвища, але фіктивні. Згаданий вище тип писав такі адреси у фірмі яких три тижні. І видно попав на фікційні прізвища, бо до місяця фірмі відібрали концесію. Цей тип крутиться тепер по Торонті та визбирає дані про еміграційні часописи.

Другий випадок. Одна особа старалася про виїзд в Україну. Яюсь вечором зайшла до одної фірми, що старається за квитки і візні папери. Зайшла в поурядових годинах і застала советського тайняка, який переглядав папери тієї фірми. Цей тип опісля переслужу-

ЕКРАН ТЕЛЕВІЗОРА СПЛИВАЄ КРОВ'Ю...

Востаннє дещо зменшилася продукція фільмів на сексуальні теми. Напевно сталося це не зі шляхетних мотивів фільмових продуцентів, щоби припинити деморалізуючий вплив на молодь, але з комерційних калькуляцій, бо, мабуть, такі фільми вже не дуже поплачувалися; вони обридли публиці і від них хотілося вонітувати, як сказав один американський журналіст. Зате надмірно збільшилася продукція кримінальних фільмів, які показуваними в них жорстокостями викликають дрож нервів і мають "попит" серед зростаючої тепер кількості психопатів, "любителів" сенсаційності в злочинних помислах, підлості, тероризуванню й мордуванню людей.

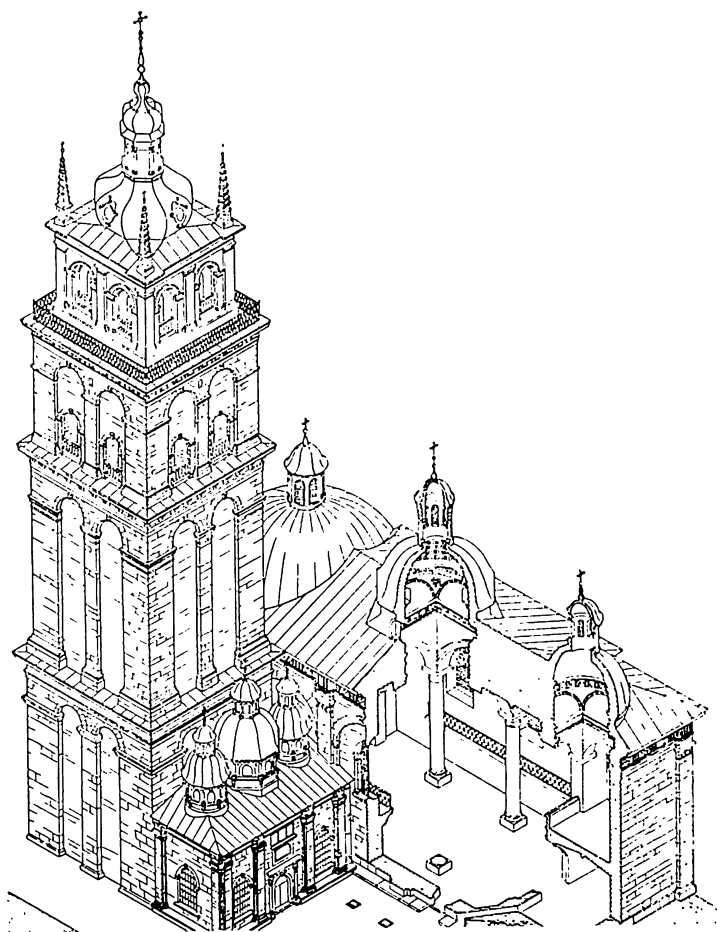
2 жовтня 1972 далекопис у редакціях часописів вистукував таку несамовиту вістку, яка жахнула навіть журналістів, звичайно загартованих на нещасливі випадки й усякі трагічні події. Це було повідомлення про одну 24-літню білу жінку в Бостоні, Масс., яка зупинила своє авто, бо забракло їй бензини. Вона купила її і несла в наливній посудині. Знечев'я перестрінула її банда чорних вуличників; вони стероризували її та примусили обілляти себе бензиною, яку вони запалили. За хвилину жертва їх звироднілости перемінилася в горючий живий смолоскип. Увечорі того ж дня посадник Бостону заявив, що сигналом до цього злочину була телевізійна програма попереднього дня, в якій показували подібну сцену, що й дало спонуку тим вуличникам і вказівки до виконання їх злочину.

Два дні пізніше сталася друга трагедія також у Бостоні. Над річкою Джеймс ловив вудкою рибу старший чоловік емерит. На нього напала банда, зложена приблизно із 40 чорних вуличників-підлітків та вкаменувала його. Знову ж пригадав посадник міста, що недовго перед тим висвітлювали в телевізії фільм про такий драматичний випадок. Однак була різниця між злочинною фантазією у фільмі та жахливою дійсністю доконаного злочину. По накрученні тієї сцени фільму "укаменованій" фільмовий актор вийшов живий з ательє, а емерит на березі річки Джеймс лежав мертвий.

Це тільки два приклади застрашаючого впливу телевізії з її "захоплюючими" показами, як допускатися злочинів. Так діється не тільки відокремлено в одному місті, але й по інших американських містах, а навіть уже й у містечках — як стверджує фільмо-

вав дану особу, і вона мала грубі неприємності, коли приїхала до Львова.

Такі два "дрібненькі" факти виразно доказують, що не тільки поїздки, але навіть висилка пакунків до СССР стоїть під строгим наглядом НКВД, яке старається використати такі нагоди для шпionажі, провокації й вимусування. — Ред.

Забудування Львівського Братства (аксонометрія)

вий рецензент Егон Штадельман у часописі "Нью Йорк Штатс-цайтунг унд Герольд". Деякі його спостереження переповідаємо.

Явище злочинності в телевізії почали докладніше розсліджувати психологи й соціологи. Вони дійшли до висновку, що телевізійні програми кримінальних фільмів, які постійно щодня показують глядачам, головню підросткам і дозріваючій молоді, великою мірою спричинюються до щораз більшого поширення злочинів у цій країні.

Брутальність, убивства, грабіжницькі вломи, напади на банки і ювелірні й інші крамниці, схоплювання людей, щоб мати закладників і т. д. — всі ті злочини, що їх у безперервній черзі бачимо на екрані телевізорів, не залишаються без наслідків у розбурханій уяві доросту. Це тим більше, що в таких фільмах показують докладно, як планувати злочин і як виконати його. Все готове до подробиць, тільки вибрати собі час і намітити жертву свого злочину. А часу є досить на дозвіллю, з яким тутешня молодь не знає, що робити, бо лише невеличка її частина займається спортом, сквотінгом, вправами гри в молодечих оркестрах або читанням книжок. Переважаюча її більшість у своїй бездіяльності на дозвіллі якраз випробовує приклади злочинів із телевізійних фільмів. Американська приповідка влучно характеризує це: "Малпа бачить і малпа наслідує". А тих фільмових показів злочинності є до несчочу, щоб малпувати їх, але вже в правдивому поповненні злочинів.

Побіжно підраховуючи, у програмах телевізійних стацій у ЗСА, знаходимо пересічно понад 70 убивств (крім інших злочинів) у фільмах упродовж одного тижня. Та це не такі собі звичайні вбивства пострілом з револьвера, але сполучені з жорстоким мученням, як наприклад, спаленням людини живцем, каменуванням чи іншим способом бестияльського знущання. Уже самі заголовки таких фільмів: "Терор", "Театр смерті", "З пекла прийшли", "Кров Дракулі", "Темна небезпека", "Кожний може сконструювати бомбу", "Холоднокрівно (вбив)" і т. д. підкреслюють їх потворний зміст, інтригують молодих глядачів, які хотіли б бачити щось "надзвичайного". А в тих, що незбалансовані в своїй вдачі, такі телевізійні передачі розгнздують їх уяву й спонукують потім наслідувати всякі звірства, які відбувались у фільмі.

Не тільки вбивства продукують у цих фільмах, але й інші злочини в усіх деталях: викрадання людей ("кіднепінг") з вимогою окупу за них, усякі інші роди шантажу, повітряне піратство ("гайджерінг"), грабежі, підкладання бомб і знасилування. Відгомін цих фільмів знаходимо в поліційній хроніці часописів. Те, що на екрані було витвором гідкої фантазії, повторяється стократ у правдивій дійсності.

Чи годі зарадити цьому лиху тільки тому, що фільмові продуценти лицемірно оправдуються, мовляв, саме таких фільмів бажать, не договориючи, хто конкретно має таке бажання? Коли б навіть були групи таких глядачів, що забагають собі нервової дрожі ("трілів") від фільмів, у яких злочинці нападають на людей, мучать їх, розчавлюють колесами автомобілів, то таке "оправдання" є замилюванням очей. Адже ж також більшають домагання численних розсудливих глядачів, щоб припинити продукцію таких фільмів, які стали розсадниками злочинності, вишколюючи злочинців.

Кримінолози кажуть, що небувалий ріст злочинності завдячуємо тим фільмам, від яких екрани телевізорів спливають людською кров'ю. Ті фільми показують зразок супербандита і подають не лише точні вказівки, як планувати злочин, але також, яким найбільш рафінованим способом виконувати його. Під враженням

ПРОТИ ПОЧУТТЯ БЕЗСИЛЛЯ

Щодня стаємо віч-на-віч перед проблемами, яких не можемо обійти мовчанкою. Деякі з них, наші щоденні обов'язки, намагаємося розв'язати в міру наших сил. До інших не маємо безпосереднього доступу: боліємо труднощами наших сусідів, чуючи відгомін їх голосних сварок, боліємо клопотами нашої родини, якій допомогти не маємо змоги, боліємо людськими нещастями, яким ність числа. Ми свідомі що сили наші обмежені і марні, та іноді, поза словами співчуття, нічого вдіяти не можемо.

Проте рідко коли приходить нам думка, щоб те почуття безсилля перемагати молитвою, яку так часто поручає Євангеліє. Мабуть тому, що не маємо глибокої віри в успішність молитви і півсвідомо зводимо її до бездушного ритуалу, що не має відношення до дійсності.

Бувають такі випадки. Трапляються іноді й монахи, що переінують молитву на аскетичний обов'язок, на бездушну практику для збереження спокою совісті. Але, з другої сторони, хвилюю людей світло, що час до часу запалюється в церкві, хвилюють їх святі, фанатики молитви.

Погляньмо на цю справу очима Церкви, іншими словами, послухаймо Ісуса Христа: *Во істину кажу вам, щонебудь будете просити Отця в імя моє, буде вам дано. Досі ви не просили, просіть а*

баченого на екрані злочину відбувається психологічна реакція в деяких молодих людей, зокрема у підростків, які швидше чи пізніше самі повторюють той злочин. Це потверджують поліцейські на основі свого досвіду; вони під час своєї служби часто зустрічаються з такими злочинними випадками, які щойно недавно або й учора були показувані на фільмах у телевізії. Там "для розваги", а тут, у їх наслідуванні, перемінюються в дійсності на криваву трагедію.

Не диво, що деякі автори тих фільмових сценаріїв зжахнулися, побачивши, до чого їх твори привели багатьох молодих глядачів. Тому Род Серлінг та інші письменники, в яких відізналося сумління, постановили писати на інші теми. Однак навряд чи між фільмовими продуцентами також знайдуться сумлінні люди, що перестануть продукувати фільми, які спонукують до поповнюваннн злочинів і тим самим своєю тенденцією є злочинні.

Покищо нема виглядів, щоб у цій країні необмеженої свободи урядові чинники припинили цю сваволу. Залишається тільки одна обмежена можливість для тих батьків, яким залежить на долі їх дітей: докладно перевірювати щотижневу програму телевізійних фільмів ("ТВГайд" можна набути) і допускати до висвітлювання лише такі, а їх можна шт знайти, які не псують молодій душі та дають справжню розвагу.

(*"Шлях"*)

отримаєте, щоб радість ваша була повна. (Ів. 16, 23-24). А раніше, коли порівнював себе до куща, а учнів до його гілок, виразно сказав, що є основною передумовою молитви: — Хто є в мені, а Я в ньому, цей приносить багате жниво, бо без мене нічого вдіяти не зможете... Якщо будете в мені і слова мої збережете, просіть, що хочете, а станеться вам... Якщо будете зберігати мої Заповіді, будете моєю любов'ю, так як я зберіг заповіді мого Отця і перебуваю в його любові. (Ів. 15, 1-17). — Отже, Христос не каже: "Моліться, а отримаєте все", але "Просіть в моє ім'я, досі ви цього не робили". Далі ставить передумову: "Хто перебуватиме в мені, а я в ньому" — цього молитва буде успішна. Перебувати в Ньому — то сповняти Його заповіді, як Він сповняв заповіді Отця.

Передумова Христа має конкретний зміст: Перебувайте зі мною у ваших щоденних справах, у вашій праці, родинному, суспільному й товариському життю, скрізь там сповняйте мою волю а Я тоді підтримаю ваше безсилля.

Христос, поручаючи нам безупинну молитву, велить нам тим самим життя безупинно згідно з Його волею. Отже постійне її пещування і погодження з нею наших прагнень, намірів, рішень і вчинків у всіх звичайних і надзвичайних справах. Така побожність має глузд і ґрунт під ногами, вона далека від магії й усякого сентименталізму й іраціоналізму.

Якраз ті малі, буденні клопоти можуть нас так з Богом поєднати, що будемо глибше розуміти Його пляни, Його методи і будемо молитися "в Його ім'я" а не в наше, своє власне. І тоді закід ап. Якова не буде відноситися до нас: "Моліться і не отримуєте, бо молитесь погано" (Як. 4, 3).

Ця думка ап. Якова є однією з відповідей на наш негативний досвід про часту неуспішність молитви. Тоді просимо і не звертаємо уваги на дійсність Божого пляну. Господь виповняє наші прохання, але тільки тоді, коли включаємося в Його творчий і спасенний плян, але не тоді, коли його заперечуємо і тим самим змагаємо до знівечення свого життя і життя інших. Не слухає молитов незгідних з Його іменем.

Проте не розуміємо, чому молитва про наше або чийсь здоровля або віру не могла б бути в ім'я Христа. Ми ж хотіли б допомогти другому нашою молитвою. Візьмім цей останній приклад. Годі вимагати від Господа, щоб діяв силою. Людина, в наміренні якої молимося, є вільна і рішення у своїй справі може тільки вона робити. В наших молитвах ми повинні просити, щоб вона звільнилася від того, що її в'яже і не дозволяє зійти з дороги фальшу і зла.

Всупереч сподіванням, про те саме йдеться в молитві про чийсь здоровля, чи страждання. Чейже Господь не посилав нам христів навмання. Любов завжди діє якнайніжніше. Ця думка виглядає гей насміх. Якраз тому пригляньмося терпінням, що їх спричинили недуги, смерть близьких родичів, неуспіх при іспитах, життєві упадки, зраду улюблених і все те, що називаємо нещастям.

Іноді терпіння може захитати нашу любов і віру в любов.

Львів — Каплиця Трьох Святителів

Але Господь не посилає хрестів понад наші сили, завжди залишає нам джерело, з якого можемо покріпитися та набрати сил і витрималості. Бо ж головний гостріль терпіння звернений проти прип'язанням, замилуванням і любови, незгідних з Божою волею. Терпіння виводить нас на пустиню, де нема нічого (особливо того, в чому ми задурилися), крім віри в Бога, що веде нас опущених і розбитих. Це пора проби — в часі якої Господь питає, чи хочемо Йому довіряти, Його любити і бути з Ним у важкій годині, яку приносить самота.

Засоби Божі різняться від наших. Але наші думки й дороги можуть статися Божими, бо Христос об'явив нам тайни Божого царства. Пригляньмося йому. Воно позначене у проповіді на Горі, на шляху до Вифлеєму, Назарету, на Голготу. Господь не накидається, не насилує волі людини, — треба Його доглянути в зовнішній убогості й любови, що дивиться глибше і даліше.

Молитва в наміренні звільнення від якогось терпіння може бути несвідомим проханням про зло ще більше від того терпіння. Про складність людської долі, її тепер і завтра, знає тільки Бог. Звідсіля годі Його судити, коли не все йде так, як ми цього хочемо.

Молитва є включенням людини в русло Божої любові в характері приятеля а не слуги (Ів. 15, 14-17), бо слуга не знає, що робить пан; не те з приятелем. Якраз це відповідь на трудність, що іноді нівечить нашу молитву: навіщо вона Богові, сам же ж міг би Він це вчинити. Крім того, як всезнаючий, Він передбачив усе, що станеться в світі, отже, навіщо Йому здалися наші молитви, як вони можуть змінити Його відвічні пляни? Такі сумніви можуть постати з малого розуміння любові. Тимчасом Бог включає нас, якщо на те погоджуємося, у Своє життя і Свою дію. Він творить в єдності з нами нашими руками, нашим розумом, нашою волею. Як Його приятелі, діємо Його силою, любимо те, що Він любить і беремо участь у спасенні світу. Але тому, що ми не є мертвими предметами і сліпим знаряддям, ми повинні свідомо співдіяти і свідомо користати зі Сили вище. Наші молитви не міняють Божих плянів, зміни заходять тільки в людському житті.

Молитва не механічне повторювання слів, але співдія з Божим царством. Церква від самого початку таку молитву берегла, іона була основною рацією існування контемпляційних монашеских чинів і Чинів узагалі. Від 130 років культивують її зокрема в т. зв. **АПОСТОЛЬСТВІ МОЛИТВИ**. Члени Апостольства Молитви жертвують щодня Христові все своє життя, взороване на Його прикладі й волі, не зважаючи на всі терпіння і хрести. Зокрема жертвують їх у наміреннях Церкви, які мають на увазі свої і світові страждання й потреби.

Апостольство Молитви започатковано 1844 року в Єзуїтській Колегії у південній Франції. Воно було відповіддю на те, як при нестачі часу і людських засобів допомогти у практичній розв'язці світових проблем. Усвідомлена правда про Містичне Тіло Христа захопила не тільки молодих монахів, але й світських людей. о. Г. Рамієр підбудував цей рух теологічними думками про те, що ціла Церква має обов'язок місії, що всі люди відповідальні за ширення Божого царства на землі і нищення гріха і зла. Нам іноді здається, що зло в світі походить з поганої організації, із сліпої долі, з незадовільних суспільно-економічних ідей і т. п., але забуваємо про основну біблійну правду, що підложжям усього конкретного зла є гріх.

Господь приєднує нас у свій плян спасення світу і тому і на нашому життєвому шляху виводить людей, що являються пропозицією, чи як волієте, свідомством любові Бога. Нас також веде, якщо приймемо Його поклик і підемо за ним на шлях отих інших людей. Не тільки в характері батьків, приятелів, апостолів чи інших звичайно зичливих людей, але також містичних післанців, яких молитва стається конкретним покликом для інших, дарма що віддалених часом і простором. Історією людей керує не фатум, ані детерміністичні закони, але любов або ненависть. Христос дає людям таку силу, яку дав Давидові, щоб не боявся стати проти Голіама. Силу перемагати страждання. Малим камін-

цем перемогти велетня, якщо слідами Давида підемо за Господом Сил. Але не літепло, бо така дія невистачальна на співдію з Богом і на допомогу іншим. Нам іноді здається, що молимося, а і наша молитва неуспішна, а ми скидаємо вину на Господа. На ділі ж ми не є Божою позицією. Христос учив, що до доброї молитви треба витривалости, навернення і покути. Свідомі наших недочет, розуміємо вартість спільної молитви і необхідність таких інституцій, як монастирі, Апостолство Молитви і значення заступництва Святих, у першу чергу Тієї, що знаходиться дуже близько до Бога. Розуміємо також вартість допомоги тих людей, що ближчі Господеві від нас.

Крізь усі події Старого й Нового Завіту Господь безупину повторяє: — Якщо не відмовите мені нічого, Я також буду щедрим для вас. — Іншими словами, Господь вимагає від нас послуху. А послух, це насправді постійно зростаюча активність, сповнена вірою, любов'ю і змаганням, щоб якнайкраще виповнити волю Господа і виявити довір'я, що лиш Його воля веде до правдивого життя, хоч у деяких випадках, на перший погляд, здається, що воно інакше. Св. Апостол Іван пише: "Довір'я до Господа полягає на переконанню, що Він здійснює всі наші прохання, згідні з Його волею".

Приготовив: Яр. Чумак

НА НЕПЕВНОМУ ҐРУНТІ

живуть люди під Советами, особливо Українці. Переживання свої за советської окупації, "на волі" й у в'язниці, врешті сенсаційну втечу через границю в зимі описав прецікаво відомий белетрист

ФЕДІР ОДРАЧ

у книжці п. н.

НА НЕПЕВНОМУ ҐРУНТІ

Книжка має 340 сторінок друку і коштує \$3.50.

Замовляти на адресу:

A. MOSH
6 Churchill Ave., Toronto, Ont.
Canada M6J 2B4

Бр. Н. Н.

“ПРОМІНЧИК СОНЦЯ ЛЮБОВИ”

1935-го року один із братів Студитів з Унева почав видавати і друкувати на звичайній машинці місячник монашої родини Студитського Уставу і назвав його “ЯСНА ПУТЬ”. Друкував його в п'ятьох примірниках. По випуску трьох чисел почав відбивати на “циклостилі” по 50 примірників. 1-го лютого 1936, як зазначено в хроніці — “Впр. Ігумен Климентій у сослуженні Всч. о. Настоятеля Іларіона — довершили святочного акту посвячення першої друкарської машини. В той спосіб наша громада зробила перший крок, до нав'язання славної друкарської традиції унівського монастиря”.

Машину цю відкуплено в одній з наших друкарень у Львові. Машина була вже вживана немало літ — порушувана ногою (“педалька”). Куплено цю машину за гроші з гарбарні, яку провадили брати при монастирі.

Від того часу брати почали друкувати на цій машині по триста примірників “Я С Н О І П У Т Й”. Редакторами були брати Марко, Никанор, Тит і о. Рафаїл. Поміщувано в Ясній Путі духовні науки Отця Ігумена, духовне наставлення Св. Отців як Теодора Студита, св. Василя, Антонія й інших. Окладинку все прикрашував гарний дереворит, виконуваний отцем Рафаїлом. Останнє число (48-ме) виійшло перед війною 1939-го року.

По спровадженню друкарської машини один із братів піддав думку і започаткував видавати часопис-летючку та назвав її “Промінчик Сонця Любови”. Називаю “летючка”, бо мала вона тільки чотири сторінки (вісімки). Головним змістом мало бути недільне євангеліє і відповідна наука, коротка стаття на релігійну тему, відповіді на запити читачів та церковна хроніка.

Звичайно по парафіях у неділі після богослужень молоді хлопці роздавали ці летючки людям. Зміст летючки мав послужити людям на півгодинне духовне читання і мав бути неначе промінчиком Христової науки — Сонця Любови. Започатковано друкувати від двох тисячів примірників, та в короткому часі друківано понад десять тисяч. Замовлення зростали, але не було можливо на малій машині більше друкувати.

По парафіях летючки розсилено в пачках по 50 і більше примірників, а були парафії, яким висилано двісті і триста примірників. Ціна одного примірника була один “грош”.

Дописувало багато братів. Матеріал сортували і добирали бр. Никанор і бр. Тит. Відповідальним редактором був бр. Марко. Час-до-часу поміщувано духовні науки о. Ігумена Климента.

...А Ви, що у вільних країнах світу остались вірними своїй Церкві і для її росту й сили працюєте над її патріархальним достоїнством, як рівну з рівними у Вселенській Христовій Церкві — не забувайте, що не здійснили нашого патріархального й національного ідеалу так довго, поки Ви самі не воскреснете духово, поки Ви не станете "новими людьми", поки між Вами не запанує єдність, братня любов та особисті й громадські чесноти. Тому оновлені, воскресайте до нового життя і до успішної праці для нашої Церкви й Народу. Святкуйте Христове Воскресення згідно з волею Божою та традиціями християнської України, та поставте нашу Церкву на належну їй висоту, увінчану Патріяршим діянням.

Воскресення — це тайна віри, в яку треба вірити, то значить на Боже слово, на Божий поклик, на Божі вимоги й Божий наказ спасати свою душу; з боку кожного християнина мусить бути дана відповідь глибокого переконання про правдивість Божого домагання і Божого звернення словом і ділом до людини. Інакше: хто не вірить, буде осуджений. Треба тому шанувати Церкву й учительську владу Святішого Отця і єпископів, бо через них промовляє воскреслий Христос і вказує дорогу до спасіння.

Христос воскрес як нова людина, і дух і тіло були вповні віддані впливові другої особи Божої. Тому й св. Павло каже, що "вам треба позбутися, за вашим попереднім життям, старої людини, яку розтлівають привабливі пристрасті, а відновитися духом вашого ума й одягнутись у нову людину, створену на подобу Божу, у справедливості й у святості правди" (Еф. 4, 22-24; пор. Кол. 3, 10; 2 Кор., 17).

І з цього річного свята Воскресення, треба Вам усім воскреснути новими, після покаяння й освячення, до віднозлого надприродного життя і до природного в постановах і чеснотах. Та не лише воскреснути як одиниці, але й як увесь нарід, піднесений і двигнений до нових поривів і здвигів. Не кланяйтеся "чужим богам", але будьте вірні своїй Українській Помісній Церкві, яка змагається за належне їй місце у житті всієї України і в цілій Вселенській Христовій Церкві, і зберігайте її літургійно-обрядові скарби.

Свою жертвенною працею помагайте собі всі, об'єднані й однією думкою скуті, досягнути належне нам первинне місце між Церквами християнського світу, і вічне царство, амінь.

3 Великоднього — 1974 — Пастирського Послання
нашої Єрархії

У кількох числах була поміщувана також праця о. Ігумена про Пресв. Евхаристію.

Час до часу видавали брати в Уневі брошури. З важніших була видрукована у формі брошури — "Осторога перед комунізмом" Слуги Божого Андрія, і книжечка про "Монаше убожество" написана бл. п. Архимандритом Климентієм.

У праці при видаванні й друкуванні згаданих часописів брати набрали відповідної вправи і практики так, що під час війни змогли провадити і працювати в друкарні "Студіон", яка приміщувалася в будинках при катедрі св. Юрія у Львові. А друкарню цю Студити одержали за старанням о. Йоана Петерса.

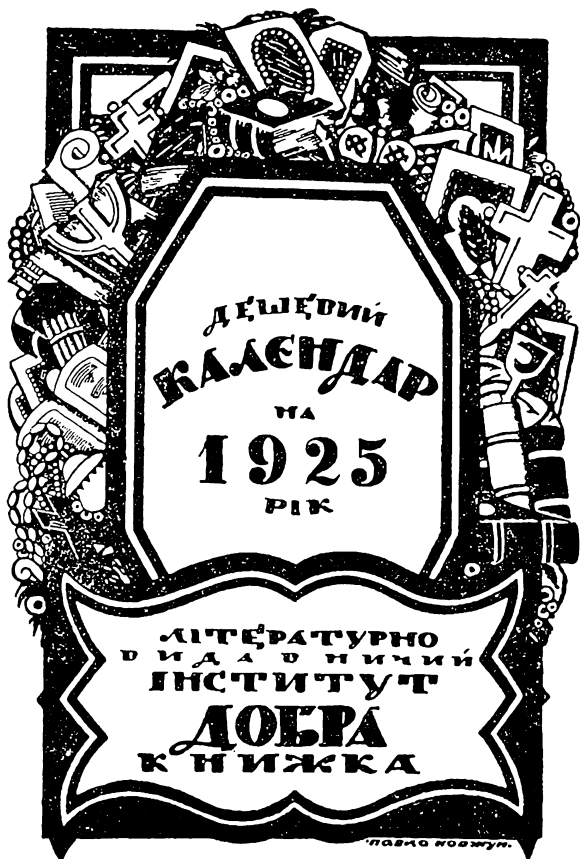

Львів — Собор св. Юра — вхідова брама

Олександр Мох

55 РОКІВ "ДОБРОЇ КНИЖКИ"

МАТЕРІЯЛИ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ
ПРЕСИ

У травні 1974 року стукнуло мені на 75-тий рочок, а "Добрій Книжці" в листопаді піде на 55-тий. То пригадую тут цей ювілейчик "Доброї Книжки", бо вона це — так би мовити — я самий. А старі люди люблять про минуле згадувати та хвалитися.

Уже відостої кляси вів я гімназійну крамницю з книжками й шкільним приладдям на Філії Академічної Гімназії у Львові, в т. зв. "Народнім Домі". Пізніше, по українсько-польській війні,

цю крамницю переніс я вже до склепового льокалю в тім же НДомі, від вул. Вірменської, вже як самостійну книгарню й антикварню. Спершу була вона спілкою, але я скоро зі спілки вийшов, бо я стояв на становищі, щоб книгарня продавала тільки морально добрі книжки, а спільник, хоч син каноніка, знов був погляду, що кожна книжка добра, коби тільки можна було на ній заробити.

Застановляючись у Марійському Товаристві Молоді над причинами нехристиянського світогляду в нашій суспільності, ми дійшли до погляду, що до відхристанщення нашого народу чимало причинюється зла лектура. Це видно зрештою нпр. із листування відомого безбожника М. Драгоманова з І. Франком і ін.: майже в кожному листі Драгоманов поручав їм читати безвірницькі книжки, а навіть за гроші різних лібертинів із Вел. України фондував бібліотеки з безвірницьких книжок нпр. для "Січі" у Відні й под. товариства в Чернівцях. Нам, християнам можна зі злою лектурою боротися та пробувати її викорінювати всякими заборонами й нацненням злих книжок, та це не надто добрий спосіб. Кращий: давати замість злої — добру лектуру. Звідси постала в нас думка: видавати добрі книжки.

Арештований у 1918 р. Поляками та опісля конфінований, мусів я через те сидіти бездіяльно в хаті. То я став дальше застановлятися над видавничими плянами й дійшов до висновку, що мені самому треба до цього взятися та зробити з тієї справи місію цілого свого життя. Так листопад 1918 року став початком мого рішення: оснувати видавництво "Добру Книжку".

По програній війні, коли презес Марійського Товариства Молоді, о. д-р Йосафат Маркевич ЧСВВ, відновив Марійське Т-во Молоді, я став головою в його студентській секції. Підбадьорений замкненими реколекціями під проводом цього ж Отця, висповідавшись у св. пам'яті о. д-ра Павла Демчука, розпочав я видавничу працю в цьому ж Марійському Т-ві Молоді. Перша книжка п. н. "З війни", при виданні якої я здобув свої "видавницькі остроги", це були вірші мого шк. товариша Василя Мельника, відомого пізніше католицького письменника, що писав під псевдонімом "Василь Лімніченко". Книжечка вийшла таки накладом самого автора, 1920 року. Моїм було в ній оформлення та примінення до друку кирилиці; дбалість про естетичний вигляд книжки залишилася мені на все життя. Мав я вже деякий досвід із співробітництва в католицьким щоденнику "Нова Рада", що виходив був за українсько-польської війни; про цей часопис писав я в "Правді" (ч. 13-14, стор. 168 і 99), у статті "Два призабуті часописи". Отже з таким "великим досвідом" розпочав я працю в видавництві Марійського Товариства Молоді: при видаванні й експедиції календарців "Ідея" (для студентства й інтелігенції) й "Наш Приятель" (для дітей і шк. молоді) та, врешті, студентського журналу "Поступ", що виходив у 1921-1931 рр.

Дещо пізніше, продавши спадщину по батькові, я дістав трохи готового гроша й заплатив ним перші випуски вже свого власного видавництва, яке назвав "Добра Книжка". Був це листопад 1920

року — початок "Доброї Книжки". Від того часу аж до вересня 1939 року "Добра Книжка" не переставала випускати нових випусків, випускати з більшими або меншими успіхами моральними, але майже ніколи... матеріяльними.

У часи т. зв. грошевої кризи (кінець 1929 і перші роки 1930-их рр.), деякі католики-лібертини (з тих, що про них писав іще св. Юда Тадей у своєму листі, що вони "живляться з вами без страху і тільки себе пасуть, безводні хмари вітрами гонені"), пробували дістати в свої руки "Поступ" і "Добру Книжку". Коли це їм не вдалося, відібрали мені одного дня кредит у всіх трьох львівських банках на суму ок. 30 тисяч золотих, що очевидно, повинно було завалити їх конкурента "Добру Книжку". Мої спроби, рятувати при допомозі нових спільників підприємство, не вдалися і треба було зробити тихе "бенкеле": обдарувати спільників зам. грошей — більшою кількістю книжок із магазину. Один тільки нпр. спільник, що мав у нас 15.000 зол. вкладу, дістав за нього книжок вартості 48.000 зол., які продав опісля за щось за 16 чи 18 тисяч. Таке примусове "розбазарення" магазинів "Доброї Книжки" мало

Павло Ковжун — Екслібриси та заставки у виданнях "Доброї Книжки"

проте свою добру сторону: змушені до того спільники-грецької взяли енергійно до розпродажі тепер уже своїх власних магазинів: нпр. два наші єпископські Ординаріати закупили тоді на яких 20 тисяч зол. книжок і пустили їх як парохіяльні бібліотеки між народ, що без мого банкрутства і протекції моїх б. спільників у даних установах — ніколи не було б удалося... 3-поміж книжок, які я тоді мусів продати, одна: "Три дороги духовного життя" о. М. Мешлера — дісталася в руки ред. Теофіла Коструби і була провідником у його рішучім наверненні до Христової Церкви.

Фінансовий крах "Доброї Книжки" був спричинений головним тим, що в українській 60 тисячній інтелігентській громаді не знайшлося навіть одної тисячки таких культурників, які б на час заплатили мені за надіслану книжку... Ще найбільше допомоги мав я від священників, із яких ок. 14% платили за книжку. Велику допомогу мав я від оо. Василіян у Жовкві, де друкарня під проводом бр. Германа ЧСВВ та ігумени бл. пам. отці Платонід Філяс та Модест Пелех ішли мені дуже на руку великими кредитами та всякою допомогою. Із єпископів найбільшу поміч мав я від митрополита Андрія, у якого заступався за мною пок. о. кан. В. Лициняк. Другим моїм великим меценатом був станіславський єпископ Григорій Хомишин. Із наших єпископів був він найбільшим меценатом католицької преси; нпр. бували роки, коли єп. Григорій давав на покриття недобору "Нової Зорі" і по 62 тисячі золотих! І то рік-у-рік. Як великий добродій "Доброї Книжки" стояв поруч тих Ординаріїв-магнатів львівський єпископ-помічник Преосв. Кир Іван Бучко, якого я пізнав ще як спіритуала в духовній семінарії у Львові. Впреосв. Кир Іван саме був тим, що вже на еміграції причинився до віднові "Доброї Книжки". Ще більше вдяки чую для нього тому, що Він єдиний не кинув на мене каменем по банкрутстві, а навпаки старався, щоб львівський Ординаріат відкупив "Добру Книжку". На жаль, знову ж ті, що "пасуються при столах наших", перешкодили цьому і гроші видано на купно лібералістичної газети.

Не треба думати, що фінансовий крах у роках депресії зовсім заломив "Добру Книжку", ні, тільки послабла очевидно її діяльність, хоч і не спинилася до 1939 року. В тім році упадку Польщі було в мене на станку три книжки; всі три знищили большевики ще в друкарні. Мою власну розвідку п. н. "Що таке католицька література", яка друкувалася в "Дзвонах", дістав я ще в однім коректурнім примірнику і передав його пок. о. Р. Луканеві до бібліотеки оо. Василіян як білого крука.

За Гітлера монополію на видавання книжок в українській мові мало "Українське Видавництво" в Кракові, пізніше у Львові. Проф. Ярослав Чумац, з яким ми відкрили були тоді при вул. Сикстуській у Львові книгарню "Добра Книжка" (з першою визначальною книжкою, у якій визичувано тільки морально певні книжки!), вистарався був від Німців за дозвіл відкрити друкарню в Бродях. А що там були навіязані зв'язки доставляти книжки за Збруч, то я вдався до "Українського Видавництва" за дозволом видавати під його фірмою книжки, як це робили були в "У. Вид." нпр.

Павло Ковчун
Обкладинка
зі серії "Логос"

д-р Є. Ю. Пеленський, д-р Р. Єндик, д-р І. Федів та ін. За те ми обіцяли дати відповідний відсоток для видавництва. На жаль, тодішній директор видавництва (правдоподібно: масон) д-р М. Шлемкевич відмовив мені свого ласкавого дозволу, мовляв, "ми маємо іншу видавничу політику". Так через "гітлерівську демократію" наших людей не можна було за Німців продовжувати католицького видавництва, хоч вільно це було робити масонам, рясистам-гітлерівцям і радикалам...

Як уже згадано, фінансові почини "Доброї Книжки" були дуже слабенькі, а її розвиток підривали дві речі: постійні фінансові кризи в Польщі (спершу інфляція, потім депресія) та байдужість католицьких кол. Усетаки при розділі майна між спільників у 1930-их роках білянсова сума давала цифру понад 120 тисяч золотих, при власному капіталі всього ок. 34 тисяч.

Спершу вів я "ДК" сам. Опісля прийняв свого шк. товариша, б. хорунж. УГА п. Івана Баса, який і видержав у "ДК" до 1938 р. Дальшими співробітниками були б. хор. УГА Євген Чемарник, проф. Микола Пасіка (пізніший нач. редактор "Америки"), б. сотн. шт. УНР Армії Петро Шостаковський (православний) та мій приятель ред. д-р Іван Гладилевич. Літературними співробітниками "ДК" були: Впр. Отці: проф. д-р Яр. Біленький-Ясенівський, проф. Йосиф Корба ЧНІ, Василь Мельник-Лімниченко. Стелан Семчук, Володимир Яценків, д-р Володимир Дзюба, проф. д-р Йосафат Маркевич ЧСВВ, Теофіл Коструба ЧСВВ, д-р Бог-

дан Курилас ЧНІ, диякон М. Мартинюк ЧСТС й ін.; зі світських: доц. д-р Григор Лужницький, проф. Ярослав Чума, ред. Роман Сказинський (пізніший комуніст, розстріляний більшовиками), ред. Іван Шкварко, ред. Юра Шкрумеляк, ред. Антін Лотоцький, ред. Микола Голубець, д-р Петро Сосенко-Молодший (помер на засланні в Якутській обл.), Богдан Окпиш, Андрій Садевич (псевд. одного соціаліста), проф. Юрій Рудницький-Опільський, проф. д-р Яр. Гординський, ред. Василь Бобинський (комуніст, помер на засланні), Володимир Самійленко, ред. Михайло Лотоцький та 6. ін. Графіками-ілюстраторами були: Павло Ковжун, Мирон Левицький, Андрій Коверко, Роман Чорній, Володимир Ласовський, М. Дмитренко, Омелян Теліжин і ін.

"Добра Книжка" виходила в різних серіях. Отже була серія "Бібліотека Історичних Повістей"; вийшло в ній 16 випусків по ок. 160-240 сторінок кожний. Далше "Наша Релігія", поважні богословські твори (апологетика, гомілетика, "Парадокси католицизму" монс. Р. Г. Бенсона). "Для Світла" — це були популярні брошури на різні теми, переважно виваювано католицький світогляд. "Бібліотека Логос" містила твори красного письменства, головнo ж членів катол. об'єднання письменників "Логос": Гр. Маріям-Лужницького, Степана Семчука, Ореста Петрійчука-Моха й ін. "Бібліотека Театральних Творів" дала три випуски, м. і. "Самаріянку" Е. Ростанда. "Бібліотека Слово" давала оригінальні й перекладні твори белетристики. "Цікаві Оповідання" й "Цікаві Пригоди" містили популярну цікаву белетристику, головнo для молоді. Вже на еміграції основано кварталник "Життя і Слово" для ділянки релігії й культури, якого вийшло 4 випуски. Для поширення добрих книжок виходили каталоги та кварталники "Що читати?", останній у накладі 16 тисяч. "Добра Книжка" продавала не тільки власні, але й чужі видання позитивного (в христ. розумінні) змісту. Із календарів (попри згадані календарці) слід відмітити "Календар св. Йосафата", якого починовцем був о. дек. Володимир Семків у 1924 р.; цей календар мав шематизм Греко-Катол. Церкви в цілому світі. Жидівський кнigar, Арнольд Бардах, підшився під "Добру Книжку" та видав "Календар Доброї Книжки" зі старими текстами (при новім календарію!), щоб так пошкодити видавництву.

У згаданих серіях "ДК" вийшло до кінця 1955 р. 153 випуски в накладі ок. 300 тисяч примірників, а приймаючи поширення також чужих видань, можна прийняти за певне, що "Добра Книжка" поширила за своїх 55 років якого пів мільйона добрих книжок, лoловнo доброї белетристики (60%) та книжок релігійного змісту. Поширюючи їх "ДК" не оглядалася на віровизнання автора чи його переконання, тільки на те, чи дана книжка не противна науці віри й моралі Католицької Церкви. При виданні деяких книжок працювали навіть комуністи, нпр. ред. Р. С., який дав дуже добру протибільшовицьку книжку, хоч офіційно сам був комуніст...

"Добра Книжка" видала м. і. такі твори:

Отця д-ра філ. Г. Костельника "Пісня Богів" (перекладене

на німецьку й білоруську м.), "Великі люди" (бібл. оповідання), "Ломання душ" (ця книжка дала початок у нас христ. літературній критиці). Коли о. д-р К. став у початку 1930-тих рр. іти проти єпископів, "Д. К." перестала з ним співпрацювати. — Популярний "Мольо" Голубець дав у "Д. К." книжку "Галицьке малярство". Відомої письменниці Катрі Гриневичевої оповідання п. н. "Непоборні" вийшли теж у серії "Логос", хоч ніюдин із наведених вище авторів не належав до "Логосу". Видала "ДК" також оповідання Бориса Гомзина, Анатолія Курдидика, повість Ярослава Бохенського "Тайна червоного посольства", Вячеслава Будзиновського "Пригоди запорозьких скитальців" (мабуть чи не єдина "історична" повість цього автора, що вільна від грубших недотязів), п'єси Миколи Васькова, два томи споминів сотн. Бориса Монкевича з визв. війни і баг. под. Із перекладів були в "ДК" твори Сельми Лягерлеф, Дж. О. Кервуда, Е. А. По., Т. Шторма, о. А. Бесіє, Карла Мая, Й. Єргенсена, Луї Вволлеса, Баронеси Орчі, В. Матісена, о. Йос. Боона (відом. катол. драматург), В. Дежеліча, Роберта Гю Бенсона, Е. Ростана, о. Й. Схрейверса ЧНІ, о. Г. Емонтса, о. П. Лянде і б. і. Перекладано з мов: англійської, данської, німецької, польської, старо-грецької, флямандської, французької, хорватської й шведської.

"Добра Книжка" започаткувала творення католицької белітристики в українській мові. Вийшли тут твори о. Степана Семчука, о. Василя Мельника-Лімниченка, о. Василя Попадюка, о. Осн-

Павло Ковжун — Обкладинка

Обкладинка Мирона Левницького

па Лещука, проф. Антона Лотоцького, д-ра Григора Меріям-Лужницького, Ореста Петрійчука, Юрія Мозоля (4 томи споминів із в'язниці й к. ц.); "Згадки про мою смерть" д-ра Василя Королева-Старого; його дружини Наталени Королевої 3 книжки; 7 книжок п-і Марії Кузьмович-Головінської; трилогію "Повінь" п-і Дарії Ярославської; три книжки Федора Одрача; історичну п'єсу о. д-ра Богдана Куриласа; історичну повість В. Буженка; кілька внижок Б. Поляннича і б. і.

Співпраця "Доброї Книжки" з Марійською Дружиною Молоді, "Логосом" і і. католицькими установами безсумніву причинилася до розворушення в нас Католицької Акції на книжково-пресовому відтинку. Корисність праці "ДК" визнав наш єпископат, якого всі члени-Ординарії поручали часто "ДК" в урядових органах своїх єпархій. Не можна того вповні сказати про деякі органи т. зв. католицької преси, які часто всупереч волі Ординаріїв, що їх фундавали, не містили навіть рецензій на видання "ДК". Так хотіли "прибрати к рукам" невідомого конкурента, що їм проте навіть при допомозі центрального наступу через Зембанк і і. кредитові установи в часах депресії таки не вдалося: "Добра Книжка" не пішла ні до западників ані до восточників; вдалося завалити тільки "Поступ" по 10-тому році його видавання.

Видавала "ДК" теж і книжки релігійного змісту, около 30% своїх видань. Вийшли твори українських авторів: о. проф. д-ра Я. Левицького, о. проф. д-ра Я. Ясенівського-Біленького, о. проф. д-ра Й. Маркевича, о. Теофіла Коструби, о. Омеляна Квіта (розстріляний більшовиками), о. д-ра Ю. Федорова, о. Є. Мацелюха, о. В. Семкова, о. Степана Семчука, о. О. Кодельського, о. д-ра І. Нагаєвського і б. і.

Точного звіту з повної діяльності "Доброї Книжки" мені не можливо подати, бо маю спис ледве частини видань "ДК"; деяких видань не нахожу ніде по бібліотеках, то й не можу вповні відтворити всього, що видано.

Львів на початку 17-го століття — грав'юра

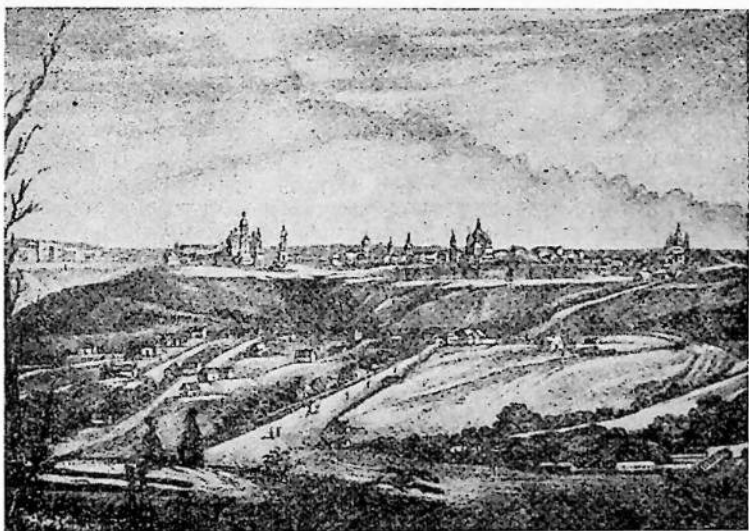
ЧИТАЄТЕ ХРИСТИЯНСЬКУ ПРЕСУ?

Колись люди мало читали, бо мало хто вмів читати. Небагато людей ходило до школи, тому не дивниця, що люди назагал не вмiли ні читати, ні писати. Навіть такий великий монарх, як Карло Великий (742-814), якого Папа Лев III укоронував на першого імператора "Святої римської Імперії" у 800 р., не вмів ані читати, ані писати. Він тільки робив хрестик під урядовими документами.

Звичайно тільки діти шляхтичів ходили до нечисленних шкіл, які тоді звичайно існували при монастирях, але це були тільки хлопці, а не дівчата, бо тоді люди говорили: "Пощо дівчині школи? Вона й так не буде користати з науки, як вийде заміж".

Зрештою не було що й так дуже читати, бо книжки були писані рукою і звичайно були дуже нечисленні, поки Німець Іван Гутенберг не винайшов друкарської штуки в 1440 р. В 1448 р. він перший видав друком латинську Біблію; ця його книга є сьогодні великою цінністю й рідкістю.

З поширенням друкарської штуки і шкільництва між народами щораз більше людей уміло читати і писати. Це збільшило видавання книжок для народу. Сьогодні в західнім світі мало хто не вмiє читати і писати.

Такою була Полтава у 18-му столітті. Малюнок Ангельштайна

Преса і друк книжок найбільше приміщувалися при монастирях і церковних братствах, от хоча б наша львівська друкарня Ставропігії. Згодом миряни зачали закладати свої друкарні і видавати ріжні книжки.

У 16-ім столітті прийшла на заході протестантська "реформа", яка розшматовала латинську Церкву, ділячи її на різні протестантські віровизнання. Релігійна боротьба велася не тільки словами, але і друком. Протестанти атакували Церкву всякими засобами, не виключаючи друкованого слова, і Церква так само боролася проти їх нападів.

Потім прийшла доба раціоналізму, натуралізму, масонерії, модернізму, соціалізму й накінець комунізму. Всі ті фальшиві теорії й філософії атакували Церкву як головну перешкоду до людського поступу і визволення з рабства, бо вона вважалася за захищеницю "статус кво", цебто існуючого тоді ладу з усіми його національними, економічними і расовими надужиттями і несправедливостями.

Щоправда, навіть найбільше рянї противники Церкви були б залишили її в спокою, якщо б вона була мовчала на їх кличі, філософії й напрямї, які часто йшли в розріз із навчанням Христа, яке Церква зобов'язана не тільки захищати перед перекручуванням, але й поширяти його по цілім світі між усіма народами, бо такий наказ вона отримала від свого божественного Основника, Христа Господа: "Ідіть по цілім світі і проповідуйте Євангелію всім людям. Хто вірує й охреститься, той буде спасений. А хто не вірує, той буде осуджений" (Марко 16, 15-16).

Один французький революціонер заявив: "Нехай Церква мовчить і ми не будемо докучати їй. А за якийсь час ми запишемо її до історії як залишок минулості".

Коли писане слово щораз більше зачало ширитися навіть між простолюддям і нарід зачав масово читати видавані книжки і журнали, які нераз бували ворожі Церкві, бо перекручували її навчання і так баламутили вірних, тоді Церква рішила зорганізувати католицьку пресу і видавати власні журнали, щоб так паралізувати вплив ворожої і нехристиянської преси, боронити себе перед злочинними очерненнями і захищати вірних від трійливого впливу антирелігійної чи секуляристичної преси. Отак зродилася католицька преса в світі, яка стала правою рукою й одним із найуспішніших засобів у протіакції на нехристиянську пресу.

Католицька преса і її важність

Що таке католицька преса? Католицька преса — це різні друковані видання, книжки, журнали, місячники, тижневики і щоденники, які викладають католицьку віру, подають і пояснюють події світу в світлі навчання Євангелії, відбивають напади противників, боронять Церкву від ворожих нападів, спростовують викривлені інформації та фальшиві навчання, порушують біжучі проблеми і намагаються подати на них християнську розв'язку та силкуються так помагати Христовим послідовникам ставати щораз кращими християнами, людьми і громадянами, щоб вони могли проживати на землі як правдиві Божі діти, почитати свого Не-

бесного Отця, трудитися для добра інших, належно виконувати щоденні обов'язки і так виповняти Христове бажання про себе, бо він сказав про всіх визнавців Євангелії: "Нехай ваше світло світить перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла і прославили вашого небесного Отця" (Матей 5, 16).

Католицька преса пригадує своїм читачам, що вони є громадянами *двох світів*, себто землі і неба. Земля ж — це тільки переходове місце їхнього перебування, як каже св. Павло: "Ми не маємо тут постійного помешкання, але шукуємо за майбутнім" (Євреї 13, 14). Те майбутнє помешкання — це небо, для якого ми всі сотворені. Хіба Спаситель не питається кожного з нас: "Яка користь людині, що здобуде цілий світ, а занепасть свою душу?" (Марко 8, 36).

Згадка про наше вічне призначення не повинна спиняти християн у сумліннім виконванні земських обов'язків супроти громади чи країни, в яких вони проживають. Навпаки, християни повинні бути прикладом для тих усіх, що не знають Бога, щоб вони, дивлячись на їхнє життя, працьовитість і сумлінність у виконванні щоденних обов'язків, могли наблизитися до Бога і пізнати Христа, ради якого Його послідовники стараються бути такими, якими Він бажає їх мати.

Соборова Конституція про Церкву в модернім світі каже:

"Громадяни повинні пам'ятати, що вони мають право і обов'язок... згідно з своїми здібностями причинитися до правдивого поступу громади" (Ч. 65).

Добрий християнин повинен бути взірцем для своїх ближніх не тільки як треба почитати свого Бога і ходити до церкви на богослуження, але як виповняти свої родинні, парафіяльні і громадянські обов'язки з любови до Бога, подібно як це чинив Боже-ствинний Спаситель, коли проживав на землі, і дав нам приклад, як ми можемо бути не тільки добрими почитателями Бога, але й правдивими патріотами і корисними громадянами своєї батьківщини.

Христова ж Церква намагається виховувати нас не тільки на добрих християн, але й на характерних людей і ретельних громадян. Вона настає головю на релігійне і моральне виховання своїх дітей, бо коли вони будуть належно і розумно практикувати свою релігію, то це вчинить їх так само добрими людьми як і характерними громадянами своїх країн.

Вона ж виховує їх не тільки проповіданням у церкві чи читанням Святого Письма під час богослужб, але й так само, особливо в наших часах хаосу і морального замішання, при помочі доброї преси, заохочуючи своїх духовних дітей не тільки читати католицькі часописи і книжки, але й поширювати їх між тими, до кого вона не має безпосереднього доступу, себто між тими, що до церкви не ходять або до наших некатолицьких братів і сестер, які поки що стоять далеко від неї. Католицька преса дуже часто є єдиним засобом, щоб вони довідалися про Церкву та її навчання.

Папа св. Пій Х (†1914) заявив американським єпископам: "Ви надармо будете будувати церкви, проповідувати місії, оснoвувати школи. Всі ваші добрі діла, всі ваші зусилля будуть знищені, коли ви одночасно не будете мати офенсивної й дефенсивної зброї, себто льюальної щирої католицької преси".

Папа Пій XI заявив: "Добра і сильна католицька преса — це найкраще апостольське діло, що його людина годна виконувати".

Папа Пій XI сказав до католицьких журналістів: "Ви є моїм голосом. Не кажу, що спричиняєте, що народи чують мій голос, ні ви є самим моїм голосом". Це правда, бо як людство довідалося б про те, що Папа говорить до християн, якщо б не було засобів прилюдної передачі ("мас мідія"), між якими преса займає дуже важне місце.

Папа Павло VI заявив у душпастирській Інструкції про засоби прилюдної передачі 23 травня 1971 р.: "Преса зо своєї природи має велику силу". Це вповні погоджується з поглядом Наполеона I, який заявив: "Є шість потуг-сил світу, і найсильніша з них — це преса".

Австрійський письменник Петро Розегер, який помер у 1918 р., часто писав у своїх повістях про життя й обичаї Австрії. Він каже таке про пресу: "Преса — це наймогутніша трибуна для народних мас у світі. Ніякий промовець в історії світу не мав такого престижу і впливу на думання людей і їхнє життя, як щоденна преса. Керівники держав прислухуються до її голосу, народні маси отримують від неї інформації і робітники слухають її вказівки, як треба їм поступати з працедавцями".

Другий Ватиканський Собор проголосив спеціальний декрет про "Засоби прилюдної передачі", в якому соборові Отці отак висловлюються про пресу й інші засоби прил. передачі: "З-поміж цих засобів на перше місце висувуються ті засоби, що за своєю природою не тільки годні досягнути і порушувати поодиноких людей, але й цілу людську суспільність. Ті ж засоби — це преса, кіноматографія, радіофонія, телевізія й інші подібні, що їх можна слушно назвати 'засобами суспільної передачі'. (Ч. 1).

У цім декреті зазначено, що Церква має право й повинна користуватися тими засобами для Божої слави і добра душ.

("Голос Спасителя")

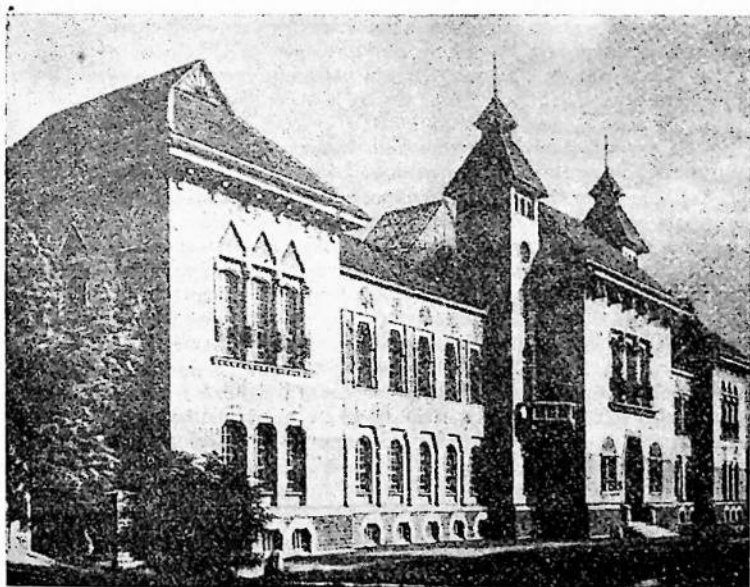
ПРОРОЧІ СЛОВА

Григор Орлик (1702-1759), син Гетьмана Пилипа Орлика, жив як емігрант у Франції. Служив у французькій армії в ранзі генерал-поручника. В меморіалі до кардинала й міністра Флері (що фактично був прем'єром, хоч не

номінально), Григор Орлик м. і. написав: "Франція й уся Європа легковажать собі московську експанзію, а все ж вона є головним чинником, який може змінити всю європейську політику".

ДИТИНСТВО

У 3-4 (15-16) числі "Правди" за 1973 рік Редакція "Правди" помістила пару нарисів з моїх Споминів та згідно мого бажання підписала їх самими моїми ініціалами В. Г. Тепер дехто з моїх знайомих звернули мені увагу, що спомини, якщо вони не підписані та ще й без точного означення часу і місця подій, можуть мати хіба тільки літературну вартість. На жаль я літератором не є, а моєю ціллю було описати у формі ескізів децю з життя на приходствах, котрих я був свідком або зачув їх від своїх родичів чи священиків-сусідів. Ото ж заки описати ті події, вперед приходиться мені заподати їх місце, час і свою ідентичність. Час — від кінця минулого сторіччя до Другої Світ. Війни. Головніші місця, це менш-більш 15-кілометрова смуга шириною і 20-кілометрів довжиною поміж Станиславом (тепер Івано-Франківським) і Галичем. Там я родився і провів свої дитячі й молодечі літа, там мій батько душпастирював поперх 40 літ.

Полтава — Будинок обласного краєзнавчого Музею.
Зразок українського будівельного стилю — архитект В. Кричевський.

На переломі двох сторіч.

Мій прадід Григорій Горняк, народж. 1820 р. в Острівці на Поділлі, що був ткачем і музикою, помер у 42 р. життя, залишивши вдовою жінку Анну і синів Теодора і Йосифа, мого діда. Теодор мав синів: Володимир, Євген, Йосиф, Августин, Іван та дочку Агафію замужню Войнаровська. Мій дід Йосиф, що змінив своє прізвище з Горняк на Гірняк (1850-1927) був жонатий зі Софією з дому Рижевською, народж. в Заздрості на Поділлі. Дід Йосиф змалку цікавився церковним співом, отже закінчивши дяківську школу і вислуживши при австрійському війську, став дяком у містечку Струсів, де парохом був о. Цегельський. З його подружжя були діти: Юстин (мій батько), Юліян, Євген, Никифор, Омелян, Йосиф, Володимир. Мій батько оженився як абсолювент теології з Юлією з дому Ржесьньовецькою, Юліян з Олександром з д. Домбчевською, Євген зі Стефанією з д. Ситник, Никифор з Марією з д. Стебницькою, Омелян зі Стефою з д. Зайле, Йосиф з Олімпією з д. Добровольською, Володимир з Галіною з д. Носковською, а їхня одинока сестра Іванна вийшла заміж за Й. Гардецькою.

Покінчивши початкову школу в Струсеві почав мій батько гімназію в Бучачі, а закінчив у Станиславові, після чого вписався до духовної семінарії у Львові. Після третього року студій якимось зустрінувся мій батько зі своїм сердечним другом Григорієм Боб'яком, який уже закінчив був університет (біологію) та готовився до дипломового іспиту.

— Що з тобою, Юстине? За рік скінчиш теологічні студії. Пора тобі женитись.

— Не маю з ким.

— Я тебе запізнаю з кузенкою моєї нареченої Камілі Андрухоньч, з котрою я недавно заручився. Ідь зо мною.

Так і сталося. Мій батько поїхав з Боб'яком, своїм другом, з котрим жив на квартирі в гімназіяльних часах і нераз обидва хлопці ділилися ласощами, привезеними "від мами" — до села Сороки. Там він пізнав мою маму Юлію, до року оженився і таким чином посвоячився з Боб'яком. Це було 1898 року.

На священика висвятив мого батька Слуга Божий тодішній єпископ Станислава Андрій Шептицький. Першою посадою батька було сотрудицтво в Гвозді біля Навірної, але по році тато вже був катехитом у Коломиї, а в 1903 р. парохом у Тязові. В часі I. світової війни село було евакуоване австрійською армією 1916-17, то ж батько скитався по різних парохіях і катехитурах та аж у 1918 р. повернувся до Тязева, обслуговуючи заразом і Ямницю й Угринів. У 1920 р. батько став парохом Ямниці, а опісля станиславівським деканом, консисторським референтом і т. п.

На еміграцію батько не мав наміру виїздити, але літом 1944 р., коли я був зі своєю сім'єю в Криниці, батько взяв від єп. Хомишина відпустку на один тиждень і приїхав до мене у відвідини. Якраз тоді почалася большевицька офензива. Батько негайно пустився в дорогу до Галичини, але потяг котрим він їхав, Німці спинили біля Дрогобича і завернули назад до Польщі. Таким чином батько знову

вернувся до Криниці і потім разом з нами найшовся на Словаччині, далі у Відні й Інсбруці. Моя мама померла була ще 1940 р.

Нас було шестеро дітей у моїх родичів: Анна, Йосиф, Микола, Софія та Ірина. Всі подружені за виїмком Йосифа, що став священником-целібсом. Мої родичі були однолітки, народжені 1877. Ми — їхні діти народились у двох перших декадах 1900-тих років.

Ранні літа дитинства провів я там, де й народився, тобто в Тязові, невеликому селі, що лежить при головній шосе Станиславів*) (Івано-Франківськ) — Галич. Одна третина ґрунту це поля, а дві третини — ліси, що простягаються смугою, якої один кінець сягає аж під Галич, а другий входить у систему лісів Підкарпаття і самих Карпат. Села й містечка довкруги Тязова такі: Ямниця, Угринів, Пасічне, Павелче, Майдан, Височанка, Боднарів, Бринь, Комарів, Вікторів, Козина, Криліс, Підгороддя, Залуква, Єзупіль, Сілець, Колодівка, Угорники, Микитинці та Клузів.

Священиками в тих селах були: о. Струтинський, о. Ільницький, о. Попель, о. Бориславський, о. Стефанчук, о. Янкевич, о. Яськевич, о. Вергановський, о. Домбчевський, о. Гошовський, о. Бурнадз, о. Ганушевський, о. Посацький, о. Терлецький, о. Волянський, велетень, котрого отці-сусіди жартома дразнили:

— Ясю, за які гріхи покарав тебе Бог таким ростом?

Ясю звичайно не реагував на ті натягання, але одного разу терпець у нього урвався. Коли найнижчий ростом отець-сусід присікався до нього, Ясю, держучи тоді у правій руці склянку чаю, лівою вхопив і придавив сусіда-недоростка сильно до себе.

— Ясю, що з тобою? що робиш?

— Нічого, тільки боюся, щоб ти не впав мені в склянку...

З нагоди свят, празників, іменин, а то й щоб "забити час" у ті довгі зимові вечорі з'їздилися отці-сусіди до Тязова зі своїми родинами й розважалися грою в шахи, преферанса або хоровим співом зі "Співаника" Данила Січинського при акомпаніаменті фортепіану, до котрого звичайно сідала котрась з імостей або доньок. Інколи родичі їхали у відвідини і забирали нас — дітей. Тоді всю дітвору зводилося до одної кімнати, укладалося там низенькі лавки, а на окремому стільці сідала "рутенована" пістунка, яка різними підступами вдержувала порядок. Діти на команду їли, забавлялись, а коли вже прийшла критична хвилинка, пістунка сідала посередині нас і після відповідної "психологічної" підготовки, починала оповідати казки, байки, легенди і т. д., яких вона знала безліч. Діти слухали зачаровані, доки не полягали довкруги неї, зморені сном.

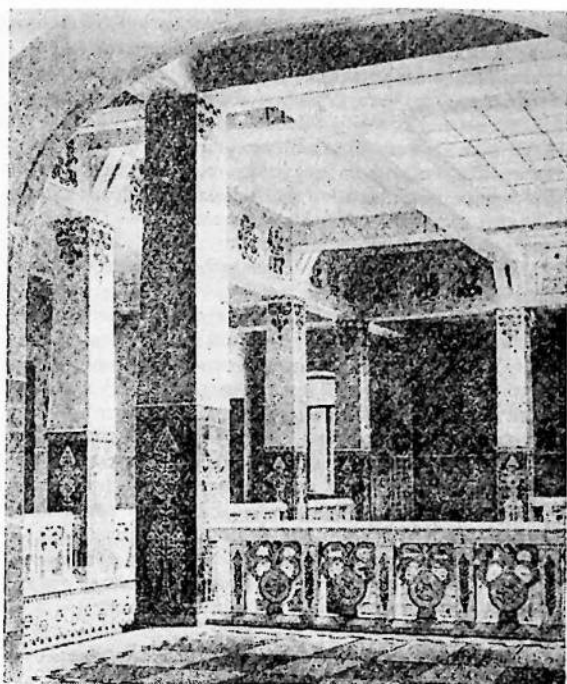
Коли минула зима, найшлися інші причини до таких з'їздів, як от деканальні соборчики, великопісна сповідь, панахиди на гробах у Світлій Понеділок, або на Зелені Свята, спільні прогулянки до лісу на гриби, суніці, малини й черниці. Ті сусідські зв'язки були насправду дуже щирі, приятельські, всі немов одна сім'я. Та й не дивно, бо в ті часи перед І. світ. війною іншого товариського життя

*) Місто Івано-Франківськ тоді звалось Станиславів і тому в дальших розділах буду придержуватись тієї назви, хоч вона нам і чужа.

не було. На Підгір'ї, не так як на Поділлі, матеріяльні умовини на приходствах були менше ніж скромні, лүчба примітивна, часом тільки власні ноги. Тижнями майже ніякого зв'язку зі світом крім пошти раз у тиждень. Та й яка ж це була ота "пошта?" Одно урядове письмо зі староства, одно з Консисторії, одно зі суду, якийсь убогенький журнальчик, деколи картка з поздоровленнями від своїх, те все. Як раз на кілька місяців перейшовся селом австрійський шан-дар, або прийшов зі сусіднього села коминяр почистити комини, то це вже були "події". Коли десь біля 1909 р. родичі повезли нас до Станиславова на "Гостину св. Отця Николая" заходом Т-ва "Бесіда" чи "Руської Хати", то всіх родичів та дітей цілого міста помістила одна невеличка зала завбільшки шкільної. Згадуючи ті часи просто не хочеться вірити, що тільки 60 літ тому назад життя такого міста в Станиславів, коли йдеться про українську сторінку, — було таке вбоге. На Ринку був sklep "Народна Торговля", при Липовій вулиці єпископська палата, трохи подальше гімназія й бурса. На ціле місто, не вчисляючи передмість, одна тільки церква (катедральна), та й та була колись латинська, аж мабуть у минулому столітті передана австрійським урядом Українцям, бо в Станиславові були стаціонавані два полки війська, тож треба було дати воякам, переважно Українцям, нагоду помолитись у своїй церкві в неділю. Такий був Станиславів до I. світ. війни.

А села? Польської колонізації ще тут не було, а містечка заселювали майже виключно дрібні, вбогі Жиди-ремісники й торгівці, що де-не-де поселювались і по селах, як нпрм. у Викторові, де було не менше 20 жидівських родин, які, як не дивно, займалися рільництвом, говорили тільки по українськи і вдягались подібно до наших селян. Коли я зайшов був раз, мабуть у 1924 р. до такої одної хати напитися води та почав розмову з господарем, то я не знав, що говорю з Жидом. — "Така, паничу, посуха була цього літа, що навіть бульби нема і християнин не має що в писк кинути. Божа кара, люди кажуть, ая, за наші гріхи". — Аж потім я здогадався, що це жидівська хата, бо святих образів на стінах не було, зате на одвірку скісно прибитий значок. А втім усі села були чисто українські.

Не числячи тих сторін на схід від Станиславова в напрямі Дністра, де є чорнозем, решта сіл була вбога. Зокрема Тязів, Викторів і Криліс, дарма, що при головній шосі Львів-Чернівці, були дуже відсталими селами. Земля тут мало родюча білиця, дороги найнижчої якості, хати-ліп'янки без коминів т. зв. күрні. Народ бідний, одежа саморобна, переважно з грубого конопляного прядива, часто одна пара чобіт на цілу сім'ю. Все ж була тут укорінена глибока релігійність. У неділю церква не могла вмістити всіх вірних так, що чимало їх стояло надворі. Дяк Петро був самоуком, співав поганенько і "в ніс", але весь народ співав самолівкою так, що здавалося: головна баня дрижить і ось ось розлетиться від того співу. Пригадую собі враження, яке робили не мене ті набігли жили на мужицьких шиях під час співу, що нісса немов громовим рокомом з церкви надвір, оббігав церкву і продершись поміж старезні ясені,

Полтава — Нутро Красназачого Мўзею (колись бўдiнок Земства)
в украiнському стилi.

лягав на городи, сади i стрiхи хатiв. "Сирi голоси зi сирих грудей" — чомусь думав я собi тодi, але мабуть i сьогоднi не мiг би я лiпшого порiвняння зробити. Священик бiв у великiй пошанi: коли йшов селом, то кожний зустрiчний парафiянин, чоловiки, жiнки, молодь, усі поважно пiдходили i цiлували обидвi його рiчки, чоловiки зiмали капелюхи й не клали їх назад на голову, доки священик не вiддалився. Також i вiйта цiлували в руку, хоч уже не так шанобливо. Коли зловили злодiя, приводили його до вiйта Пилипа Гриньчука, що бiв ним довгi роки в часах мого дитинства. Вiн мав добрi конi й хату з комином. Отже вiйт наперед давав тому злодiевi довгу науку моральности, потiм вiв його до "кримiналу", тобто будки-лiп'янки бiля кузнi, та замикав дверi на звичайну зацiпку, якоi, борони Боже нiхто не смiв i торкнутись. Раз на день хтось з рiдни того злодiя мав право принести до вiйта кусень хлiба i миску води, а вiйт тодi особисто подавав те добро в'язневi. Так аж до найближчої недiлi. У недiлю злодiя ставляли перед церквою разом з украденим "корпус делiкти" (снiп збiжжя, в'язка конюшини, курка, чи взагалi

все те, що він украв). Народ ішов до церкви, а злодій звертався до кожного зі словами: "Помоліться за мене, грішного".

Ще зустрічались односельчани в кузні та в коршмі, де "Дудьо" продавав горілку, нафту, сіль, сірники, нитки до вишивання і цвяхи. Коли мій батько zorganizував у Тязові Позичкову Касу й Пожежну Сторожу, то це вже був неабиякий поступ.

Сама назва села Тязів така нерозгадана як і його минуле. Офіційною адміністративною назвою ще з часів польсько-королівських часів село звалось Ценжүф. Народ вимовляв Кезів, частіше Кязів, на кам'яному фундаменті прастарої дзвіниці було видовбано Кязов, а сп. Консистерія вимагала щоб у метрикальних книгах жувати назви Тязів.

У 1930-тих роках мав я нагоду говорити з д-ром Ярославом Пастернаком, коли то він працював над розкопками митрополичої катедри в Крилосі й об'їздив довколишні села. Від нього я довідався, що княжий Галич простягався 20 км. на південь від осередка та обминав і Тязів. Тут була літня резиденція князів, тобто терем, мисливський захист у лісах (3 км. на захід), поселення прислуги, конюшни, ремісники і невільники-смерди, що випалювали вуголь для ковалів, робили дьоготь тощо. Був тут і парох і церква св. Михаїла, докладно на тому самому місці, що й тепер. На схід і на захід від приходства простягалися приходські поля й сіножаті довжиною 2 км. га шириною 250 м. Головна дорога Галич-Тисьмениця протинала цю посілість посередині (як і досі) та вела попри церкву, приходство і княжий терем рівнобіжно і який 1 км. від Бистриці. Ще й досі збереглися назви полів "Древнич", "Бояри" і "Теремчище". Одно з передмість Станиславова зветься Княгинин (Поляки перезвали були його на "Кнігінин").

Д-р Пастернак здогадувався, що давно це село звалось Князів. У часі довгого й систематичного руйнування Галича Татарами не обійшлося і без спалення його передмість, у цьому числі й Тязова. Верхієка народу була знищена, але невільники, воєнні інваліди, прислуга і смерди осталися і власне з них з віками постали нові жителі Тязова й сумежних сіл, то звідти й прізвища: Конюшний, Худоба, Катамай, Литвин, Литвинець, Татарчук, Татарнюк, Силига (Селіх Ага), Тимус, Турчин, Смолій, Салабай (Селіх Бей), Волошинюк і ін. З-поміж тої мішанини рас і крови все таки вибивалися інтелігентністю й динамікою в поступі Катамаї в сусідній Ямниці та Литвинці в Тязові, де ще було й кілька родин Босовичів, мабуть нащадків бояр, бо всі Босовичі були багаті, запападливі, агресивні та виглядом нагадували грецькі обличчя. Але назагал у Тязові, Вікторові й Крилосі ментальність народу дуже була в ті часи "старозавітна" і можна було в ній найти елементи поганства. Ремесло тільки ручне та нагадувало примітивізм з-перед 600 літ.

Як відомо, на місці колишнього Галича є тепер село Криліс, а теперішній Галич, це місто над самим Дністром кілька км. на північ від Крилоса. За словами д-ра Пастернака зруйнований княжий Галич був зовсім обезлюднений, його "крив ліс" і звідси походить назва нинішнього села Криліс (Крий-ліс). Криліс стоїть на горі, що спадає стрімко до річки Лүкви, потойбіч котрої лежить село Підгороддя

(теж оригінальна назва з княжих часів) і друге — Залуква. Нинішня церква в Крилосі побудована на фундаментах колишньої дзвіниці, тільки значно побільшена, при чому до тієї будови вжито було каменів з мармурного вапняка, з котрого була побудована й княжа катедр. На те вказують якість і розміри каменів, що є такі самі, як фундаменти катедр. На південь від Крилоса у віддалі 3 км. є скала звана “Сокіл” і звідти колись брали той мармурний вапняк на будову катедр. Поблизу катедр лежить тераса “Золотий Тік”. Д-р Пастернак простудював його положення й утотожнив з літописними записками. Це була біржа, тік, де проводилися грошові трансакції, тому то той тік “золотий”.

Не буду довше спинюватись на історії чи топографії Галича, бо це справа істориків і археологів. Хочу тільки додати, що більшість доріг у Крилосі, Вікторові й Тязові також укажуть на вік тих місцевин. Ті дороги часто такі глибокі, що дивлячися збоку, не видно пішохода чи підводи, тільки чути гуркіт коліс. Знак віку та ерозії води, коліс, кінських копит і людських ніг. Колись при тих дорогах стояли кам'яні хрести — тепер тільки їхні верхки вистають зі землі. Чудові краєвиди з лісами, потоками, вербами і самотніми тополями, плакучими березами, а на горі “Стінка” старими деревами, звідкіля ночами несеться понад Бистрицю зловіще пугудькання рогатих пугачів.

Там пройшли молоді роки моїх родичів і моє та моїх братів і сестер дитинство.

Липа

Селяни називали її “Ксьондзова Липа”, а люди з довколишніх сіл — “Тязівська Липа”, бо, хоч Тязів оточений горбами, ця липа домінує над околицею і неначе морський маяк видна з усіх сторін та показує, де лежить Тязів. Її видно і з двох залізничних шляхів, себто і зі шляху Станіславів-Львів, і зі шляху Станіславів-Стрий. Кругом поля й високорівні, але звідусіль видно принайменше її чуб.

Мені було всього пару літ, але я вже дещо спостерігав. Перед фронтними вікнами приходства був квітник, альтана, смерекова алея, шоса, а при в'їздовій брамі — липа, на котрій безнастанно цілий Божий рік метушилася всяка пташня, від ворон до горобців.

Ані тоді, ані в пізньому віці другої такої липи я ніде не бачив. Височенна, самотна, розлога, як монумент. Густотою вона також інакша від звичайних лип. Навіть зимою, коли без листя, її стовбур суцільно окутаний такою непролазною гущею, що ледве видно його. Ніодної зломаної галузі, ніодного дупла. Чомусь то і громи не вдаряли в неї. Стоїть одна-одніська і не сплodiла на своєму предвогому віці ніодної другої липи. На виду ця липа така симетрична мов би запланована людською рукою, а стовбур грубий, що трьох чоловіків узявшись за руки не обіймуть її. Оподалик ростуть осики, верби, потойбіч брами овочеві дерева, але всі вони немов карлики маленькі.

Звідкіля взялась вона така? Хто й коли посадив її? Чому ніодної липи довкруги неї? Що дало їй таку життєву силу й довговічність? Усе те вона сама знає.

Мій батько хотів дізнатися дещо від старих селян про Липу, питав старого Гната, що йому було зверх 90 літ, але він нічого не міг сказати, тільки раменами здвигав.

— Як'єм був ще парубком, то під цею липою восени ми молоді чистили, бувало, кукурудзу. Співали ми, іли, пили горячу "гарбату" (бо холодно було), а наші отець Голубович були між нами і додавали нам охоти. Одного дня вони кажуть: "Ану те хлопці, котрий з вас полізе на Липу та й пошукає, де то там пугач гніздо собі зробив, бо пугудькає по ночах і спати мені не дає". Чотирьох нас полізло. Продирались ми по конарах, покалічилися, уже сонце зайшло, але й до половини ніхто з нас не доліз. Сама гуща.

— А не питали ви тоді старих людей про вік Липи?

— Чому не питали! Питали, але казали нам, що від коли вони народились, Липа все одна і така сама.

Мій батько здогадувався, що Липі буде з 500 літ, але пізніше, то є в 1930-тих роках станиславівський агроном інж. Ярослав Ракозський оцінив був її вік на поверх 600 літ.

Багато різних подій бачила і чула Липа на своєму віці. Треба сподіватися, що коли вона гостила в своїй тіні галицьких князів, то погостить ще й борців за волю наших днів.

За намовою сім'ї мій батько купив перший раз у житті пару коней. Не дорогі вони були, але й не найгірші. І, як те було в звичаю, запросив кількох отців сусідів оглянути свій набуток. Перших кілька літ у Тязові батько не міг собі дозволити на те, ходив пішки навіть до Станиславова, віддаленого 12 км. Коли вся рідня мала відбутися подорож, тоді треба було наймити "фіру".

Коні вчищені "на глянец" щипали траву, а наймит чесав їхні гриви й хвости, щоб чепурно виглядали. Під Липою покладено було стіл і крісла, ми чекали гостей.

Перший приїхав дідич Бүдзінський, трохи згодом о. Ісаїв, о. Стефанчук, о. Салевич, вкінці о. Волянський зі своєю їмостею, що знаменито розумілася на конях. Після привітань гості стали з цікавістю підходити до коней, оглядати їх з усіх сторін, поплескувати по шиях, заглядати їм у зуби. При тому не щадили фахових завваг, які мій батько уважно вислухував.

Нараз сталось щось несподіване: пані Волянська вхопила від наймита поводі, енергійно приступила до одного з коней і гукнула своєму чоловікові: — Ясю, підложи своє коліно. — Отець Волянський послухав вчинив її наказ, пані стрибнула і в секунді найшлась на коні та й пігнула чвалом по гумні. Її довга коса зависла поземо в

о. д-р Юрій Федорів: Свята Земля \$2.00

о. д-р Юрій Федорів: На Святих Місцях \$2.00

Книжки багато ілюстровані.

Замовляти на адресу:

A. MOCH

6 Churchill Ave. — Toronto, Ont. M6J 2B4, Canada

повітрі, а шлярки її сукні затріпотали як крила птаха. Об'їхавши отак господарські будинки та яринний город, вона зручно, мов джокей, зістрибнула з коня і широко засміялася: — Незлий коник!

Товариство вдарило браво за ввічком п. Будзінського. Коли спитали про його гадку, він відповів тільки, що коні переплачені. Може він тоді й подумав собі щось про імость-амазонку, але нічого не сказав.

Моя мама гостила приявних власними полуницями, свіжо зібраними в городі, кавою "з кожушком" і колачем. Гості були веселі, оповідали пригоди.

— А мій фірман, бачите його? оттой присадкуватий, він такий обжора, що в нього шлунок без дна — сказав котрийсь з отців "деканів" (деканами називали справжніх деканів, містодеканів, бувших деканів і, що, дай Боже,... майбутніх можливих деканів), а продовжуючи розмову, по хвилині додав: — Що йому такий колач, яким ми всі тут уже наїлись! Коли він возив мене минулого року до Зарваниці, а в поворотній дорозі я спитав його чи не голодний, то він якось меланхолійно засміявся: "Ви, отче були на покоях та й не виділи що діялось у коморі. Там було стільки хліба, що я самими лупанцями-щипанцями та й три бохонці з'їв, а що? як би я був мав при собі ніжик!!

Тут п. Будзінський вмшався до розмови. — Ну, і що ж таке три хліби?! Мій Максим ціле теля з'їсть на обід!

Нікому не випадало перечити старому, але хтось зі слухачів зробив мабуть недовірливу міну. Дідич розгорячився:

— Не вірите мені? Переконаємось. Якраз у мене в стайні тепер є кілька тільних корів. Я вам те задемонструю. Як тільки народиться перше теля, пішлю усім вам вістку. Як програю, заплачу бочку пива, як виграю, то ви її заплатите. Згода?

— Згода!

Не минуло й двох тижнів, як кінний гінець дідича віз усім отцям з попередньої зустрічі вістку: — Завтра на фільварку Максим буде їсти на обід теля.

З'їхалися запрошені й незапрошені. Я був тоді дитиною, тож мене родичі не взяли на те видовище, але потім оповідали, що найперше вибрали комісію, що мала наглядати, щоб не було якогось підступу. Заколене теля при свідках почетвертували, поклали в горшки, подали всього що потрібне для смаку і щоб не проїлось. Варили, смажили, пекли, заправляли часником, перцем і яриною.

Бочка пива стояла в тіні, хоч відкритим було питання: хто за неї заплатить? Ціле товариство забавлялося розмовою в альтані. Оподалик, під великим каштаном поклали кругом лавки для гостей, а посередині стіл і стілець для героя дня, який тимчасом нетерпляче ходив по саду.

— Готово, готово!

Фільваркові куховарки принесли покраяне на куски м'ясо. Дідич кивнув на Максима, що повагом підійшов, перехрестився і сів на стільці, потім узяв кусень м'яса, другий, третій... Максимів пир почався. Це був той пир, про котрий він ніколи і мріяти не міг, хіба тільки може в сні. Ціле-ціліське теля буде для нього.

Принесли куховарки сковороду з якоюсь сіканиною. З'їв і попив сирваткою.

Гості регочуть, додають Максимові охоти, інші натягають, але він мов би й не чув того. Вже добра година минула, а Максим їсть та й їсть. Просить кусок хрону, дрібку квасного борщу. Усе приносять, усе дають, чого тільки хоче.

Але ж як побачив Максим куховарку з мискою повною м'яса в кшці (остаток з того теляти), звернувся притишеним голосом до свого пана:

“А, де ж те теля? Най ясний пан скажуть бабам, щоб врешті принесли те теля, бо не зможу і заклад програємо”.

Вибух загального сміху застановив на хвилину Максима, але тільки на хвилину, після чого він почав сьорбати юшку.

Отці сусіди заплатили ціну бочки пива, а п. Будзінський підкрив свої довгі вуси.

Собор Хрестовоздвиженського монастиря в Полтаві

НЕВИДИМІ СИЛИ

У наших літургійних книгах Східної Церкви находимо цілий ряд висловів, які вказують на віру нашої Церкви, отже мають догматичну вартість. Для прикладу візьмім молитву "малого входу" у Св. Літургії: "Владико Господи Боже наш, Ти що встановив на небі Чини і Воїнство Ангелів і Архангелів на служіння Твоїї слави, вчини із нашим входом, щоб він був входом святих Ангелів, які послужать нам і разом славословлять Твою благість..." Або в молитві "три-святої пісні": "Боже святий, що в святих перебуваєш, Тебе трисвятим голосом оспівують Серафими і славословлять Херувими, і всі небесні Сили Тобі поклоняються..."

Як бачимо, то тут слова Св. Літургії виразно засвідчують віру нашої Христової Церкви в існування "невидимих Сил" — св. Ангелів. Подаємо тут один розділ із книжки "УнзіхтЗаре Мехте. Фон дер Енгельвельт" ("Невидимі сили. Про світ янголів").

У цілій вселенній діють незидимі істоти, які розпоряджають велетекськими силами. Нарід називає їх, ці духові істоти, ангелами. Віра у всемогутність вищого світу, колись глибоко вкорінена в мислення людей, у добі холодного й пустого раціоналізму, сильно підупала. Цей факт мусів статися. Неймовірний розвиток фізики й сучасної техніки стали притокою, що люди приймають за дійсне тільки те, що можна змислами схопити. У такім положенні, писати про ангелів, це наражуватися на немодерність. Сучасні досліді вказують, що рання жидівська література не знала слова "Ангел" у розумінні католицької догматики. Були до цього свої причини: Давнодавненько Жиди мусіли важко боротися з поганськими народами, серед яких жили, а які признавали безліч богів. Промовчуючи "невидимі сили" Жиди оборонювали себе і своєю релігійну слашцину одного Бога. Строгий монотеїзм заборонював поклонятися іншим надприродним силам і визнавав існування одного-єдиного Бога. Старозавітній нарід завжди був наражений на небезпеку упадку в поганський політеїзм — многобожество.

Жиди почали увяляти собі ангелів під впливом вавилонсько-асирійської мітології в часі вигнання (606-532-458 роки перед Христом). Треба тут сказати що Господь використовує політичні взаємини для скріплення релігійности народу як тільки він до цього здатний. У вавилонському культі ангелів відзеркалось далекий відгомін прапередання, яке до якоїсь міри збереглося в давніх культурних і простих народів. Уже Епик Гезіод у 8 віці до Христа згадує нпр. опікунчого духа, що "занутаний повітрям" у невидимий спосіб приходить до людей, щоб стати їм у пригоді (Гезіод: Твори і дні).

Позитивістична філософія сучасности велить нам реально оцінювати тільки такі речі, які можна зважити і змірити. Але змислова сприймальність і прецизиність інструментів у ніякому випадку не є самотнім мірилом існування якоїсь речі.

Тут доходимо до філософічного питання, що займало увагу найвидатніших мислителів, а саме: "Що є існування-буття?" Коли можна сказати, що якась річ існує? Логічний висновок філософа Канта, бо ж поняття "щось" зумовлює принайменше в думці якість існування. А воно, хоч би тільки подумане, маючи активну або потенціальну силу, діє в світі таким або іншим способом. Думка, що з дії можна заключувати про існування причини, досить тривіальна. Що може діяти, мусить існувати. Понадприродні сили діють і помітно зривають у людське туземне життя. На доказ цього існує цілий ґад безсумнівних і незаперечних фактів, як нпр. незвичайний випадок із швайцарським Бенедиктинцем, о. Л. Етлін.

Він був духовником Чину Постійної Молитви Сестер Бенедиктинок. У Клайд, Мизурі, його заходами добудовано одне крило монастиря у 1901 році. Під час будови треба було розібрати одні зовнішні сходи, що вели якраз до кімнати духовника, о. Етліна. Він звичайно послуговувався тими сходами, коли виходив з хати. В іншому випадку він мусів проходити невідгідним коридором недалеко клявзури. Одного дня сидів о. Етлін при столі над складною працею. Значев'я пригадав собі, що має полагодити в місті одну пильну справу. Задуманий, пустився йти на сходи, якими звичайно сходив. Механічно отворив двері, (якраз тоді не замкнені на ключ) до сходової клітки, що вже була розібрана. Перед ним простерлася 8 метрова прірва. Але о. духовник поза своїми думками нічого не знав, ні не чув. Уже випростував він ногу, щоб ступити в порожнечу, коли якась невидима рука вкопила його за груди і з усієї сили кинула назад у кімнату. "Цей удар невидимої руки в груди я відчував цілий день", оповідав по роках о. Етлін. Таким чином вища сила захоронила його від смертельного ударку. Та сила це ніщо інше, тільки ангел хоронитель швайцарського священика.

В інших випадках, мабуть частіше як людям здається, ангели проявляють себе якимись дивними голосами, що проходять звідтіля, де нікого нема, і перестерігають людей про небезпеку, яка їм загрожує.

Визначний педагог Б. Оверберг (1754-1826) урятувався від смерті якраз такою пересторогою. 1870 р. він висвятився і працював успішно шкільним радником у провінції Мюнстер. Він переорганізував народні школи й учительські семінарії. Його турботою було християнське виховання дітей, в першу чергу дівчат, і саме тому закладав він дівочі школи й учительські семінарії для дівчат. Любив особисто привозити нових учительок на нові місця праці та вводити їх в учительську дію.

Літом 1810 р. Оверберг поїхав знову з двома молодими вчительками до далеко положеного села. Дорога йшла крізь густий ліс, до якого Оверберг із своїми вчительками добився, коли вже стало смеркати. Тоді ще не було добрих доріг, отже не було іншої ради: фірман мусів злізти з воза і вести коні за поводи. Віз коливався мов корабель на морю і тільки з трудом посувався вперед. Краю ліса не було видно. Мандрівникам здавалося, що вони заблудили.

Була мабуть північ. Крізь лісову гущу замиготіло слабке світло і вони наблизилися до нього. Світло блимало з вікна на-пів розвале-

ної хати. Подорожники постукали в пороховяві двері. У дверях виявився високий, дуже худий і непримний чоловік з виразкою над правим оком. Оверберг попросив, щоб дозволити йому і його товариству переночувати в хаті. Чоловік з ліхтарнею в руці змірив прибулих гострим поглядом: "Наша хата не приготована для таких достойних гостей. З бідою можете переночувати у двох кімнатах, а фірман мусить спати в стайні біля коней". Радник подумав: "На кілька годин спочинку встане і те, що є, а вдосвіта ми й так виберемося в дальшу дорогу". — "Про мене" — сказав худяк жорстким голосом — "робіть, як хочете. Я й так тут не живу". І якось дивно усміхаючись він додав: "Коли ідете в таку далеку дорогу, поспіх мабуть недоречний". По тих словах загорився в сукману та подався з хати геть у темну ніч.

Фірман завів коні до стайні. Обі вчительки у веселому настрою зайняли одну кімнату, що мала дві причі. Радник пішов до другої. Ні одні двері не мали доброго замку. Але гості тим дуже не журилися, вони ж були одинокими мешканцями в хаті.

Радник Оверберг відмовив часослов при блимаючому світлі свічки. Значев'я почув виразний і дзвінкий голос: "Чим швидше покиньте цю хату!" Священикові здавалося, що він став жертвою слухової галюцинації, то й молився далі. Але новий голос пролунав голосніше, як раніш: "Зробіть усе, щоб залишити цю хату!" Голос походив з наріжника кімнати, що сусідував з кімнатою вчительок. Уларі з тим Оверберг помітив якесь дивне світло там, звідки прогомлів голос. Оверберг негайно побудив потомлених їздою вчительок з глибокого сну та й фірмана і повелів йому негайно запрятати коні. Не зважаючи на гострий спротив дівчат, мандрівники пустилися в дальшу дорогу крізь темний ліс, з якого вони щасливо виїхали щоліше вдосвіта. Заїхали до одного села та спинилися в гостинниці на відпочинок. Інших гостей не було. Незабаром увійшов туди якийсь молодий чоловік та схвильовано й поспішно спитав, де найближча поліційна станиця, бо тієї ночі пограбовано й повбивано подорожників у лісі. Виявилось, що згаданий молодий чоловік проїздив конем тією самою дорогою, що й о. Оверберг, теж заблудив, зайшов разом з конем до якоїсь хати, де горіло світло, хоч була пізня година. Вікна освітленої кімнати були відчинені і з глибини чути було різні голоси, немовби там ішла якась суперечка.

Молодий чоловік тихенько наблизився і побачив дикі обличчя кількох людей, які голосно пересварювалися і викрикали. Високий худяк з виразкою над правим оком був мабуть їх провідником і наказав тишу. "Ділити добичку будемо пізніше, тепер масмо другу роботу. Коли дійдемо до хатини, всі четверо спатимуть певно кріпким сном. Я візьмуся до попа, ти, Йване, до фірмана, а Петро дасть собі легко раду з двома бабами. Небіжчиків поховасмо в багні, там їх ніхто не знайде".

Молодий чоловік негайно кинувся їхати дальше, щоб сповістити поліцію. А Оверберг схвильований зрозумів, з якої небезпеки вирутавав його і його співтоваришів подорожі цей дивний і тасмний голос (Шпіраро, Прага 1924).

ВСЕЛЕНСЬКИЙ АРХИЄРЕЙ ІВАН XXIII

У 10-ті РОКОВИНИ СМЕРТИ — СИЛЬВЕТКА ЙОГО ОСОБИСТОСТІ

I.

Недавно висвітлювали в ЗДА на телевізійних екранах фільм з одного епізоду життя бл. п. Папи Івана XXIII, коли він, ще як Архiepіскоп Анджели Йосиф Ронкаллі був апостольським делегатом у Туреччині. Він там завдяки своїй доброті, але й не менше завдяки своїй второпності й рішучості врятував був життя понад шістьсот жидівським дітям. Та це був тільки один з дуже численних епізодів його добродітності якій просто не було меж. А творив він добрі діла людям за такою своєю власною девізою: "Небагато мається вдоволення робити добро, коли при тому нема жадних труднощів".

Цей Слуга Божий, що був родом із убогої селянської родини в італійській гірській місцевості Сотто іль Монте, вже в заранні своїх юних літ пізнав тверде життя людей мозильної праці, які перемагають злидні й труднощі, покладаючись на Боже Провидіння. Йому, ще 11-літньому хлопчині, довелося ходити шість миль пішки до школи в сусідній місцевості. Життєві досвіди гартували його; вони, поруч богословських студій у Бергамо й Римі, практично вишколювали його до священничого покликання й архиєрейського сану. Він ніколи не змінювався в своєму відношенні до людей. Як тоді, коли був щойно висвяченим молодим священником, секретарем єпископа, апостольським делегатом, нунцієм, згодом кардиналом і Патріярхом Венеції, а врешті Папою, прибравши собі ім'я: Іван XXIII, назавжди залишився тим самим — покірним

Існує надприродний світ, що охоронює і дбайливо береже наше туземне життя.

Ми не самі, ні не залишені на призволяще. Наш святий Ангел Хоронитель, якого дав нам предобрій Господь у хвилині нашого народження на повну небезпек життєву дорогу, постійно товаришить нам, а як тільки ми щиро намагасмося при допомозі Божої ласки гести боговгодне життя, голос його стає чуткіший і ніжно шепче нам у сумлінні, що робити, а що понехати.

У наших часах були і є люди, які постійно бачили і бачать свого Ангела Хоронителя, як постійного співмандрівника на життєвій дорозі. Так нпр. св. Франциска Романа (1384-1440) казала, що в часі свого життя вона постійно бачила свого Ангела Хоронителя. Св. Кекілія також завжди була свідомою приявності свого Ангела. Около 229 р. за віру її і її нареченого засудили погани на смерть.

Переклав Яр. Чумак

Папа Іван ХХІІІ — в садах Ватикану
(вже смертельно хворий)

і лагідним, для всіх доброзичливим і добродійним. Понад усе стояла в нього душпастирська відповідальність за долю людини й усього людства. Тому слушно назвали його, коли він уже був Папою, вселенським душпастирем або також парохом цілого світу. Для нього не існували ніякі расові національні чи віровизнаневі ріжниці, бо на першому пляні в нього стояла людина без уваги на її соціальне походження чи її політичні погляди. Всі люди були для нього передусім його братами. Ще коли він був єпископським секретарем у Бергамо, а були це часи нагального росту промислу, коли фабриканти дуже використовували робітників, він відразу став по боці покривджених. Пішов услід за своїм єпископом Радіні-Тедеші, який відкинув погляд деяких кіл, які твердили, що вбожество і злидні є з Божої волі. Він натомість обстоював, що боротьба за суспільну справедливість є невіддільною частиною хри-

стиянської етики. Це ще більше наснажило о. А. Ронкаллі захищати убогих і тих, що зазнають кривди, та здійснювати в практиці соціальне вчення Католицької Церкви. При тому він додержувався засади, що "второпність" — це не бездільність, але означає, що "треба діяти й то правильно діяти", як це йому часто повторяв єпископ Радіні-Тедеші, якого вважав провідною зорею свого духовного життя.

Під час 1-ої світової війни був о. А. Ронкаллі покликаний до війська (свою однорічну службу в ньому відбув ще семинаристом), із відрадженням до шпиталю. Туди щораз більше привозили ранених з поля боїв. Він працював там як медичний помічник і водночас виконував душпастирські обов'язки. У своєму ніжному серці дуже терпів на вид жахливих воєнних наслідків, коли обслуговував важко ранених і вмираючих вояків. У їх приявності не виявляв свого зворушення, але на самоті часто плакав. З його ж серця завжди випромінювала щира теплота і глибоке співчуття для тих, що переживали горе. Готовий був допомогти всім, як тільки міг, та потішити сердечним словом. Зате дратували його нерви, як це він писав пізніше в листі до своєї сестри, ті особи, що гналися за кар'єрою і більше дбали про власні вигоди ніж про Божу славу. Він сам мріяв бути лише парохом у Бергамо, недалеско свого рідного села. А коли судилося йому стати єпископом і архієпископом, апостольським делегатом у Болгарії і в Туреччині чи папським нунцієм у Парижі, а потім кардиналом і патріархом Венеції, то в покорі приймав кожне нове призначення і виконував свої обов'язки так сумлінно й точно, що його особисті справи були зовсім відсутні набік. Ось, хоч як це мусило бути йому прикро, не був він на похороні свого батька й своєї матері, бо якраз тоді ніяк не міг залишити навіть на кілька днів своєї функції апостольського делегата в Туреччині.

Він був для всіх приступний, хто лише звернувся до нього; без офіційльних формальностей приймав відвідувачів. Коли був папським нунцієм у Парижі, прийшов до нього на авдієнцію провідний білоруський діяч інж. Микола Абрамчик і прохав інтерв'ювати в альянтському командуванні в справі кількасот Білорусинів, яким по закінченні 2-ої світової війни загрожувала депортація до Советського Союзу. Архієпископ А. Ронкаллі не лише сповнив прохання, але й після ділової розмови вгостив у себе інж. М. Абрамчика обідом.

Своєю надзвичайною тактовністю, особистим легким способом розмови і оригінальними дотепами розброював противників, здобуваючи, дослівно у всіх прихильність. Його жартівливі завваги були немов весняний легіт і захоплювали слухачів; їм не могли опертися навіть стримані в своїй поведінці дипломати. Тому нунціатура в Парижі за його часів стала незабаром осередком товариського життя членів дипломатичного корпусу й французьких міністрів. На одному прийнятті він оживлено розмовляв з паризьким головним рабином. А коли попросили гостей до столу в ідальні, рабин хотів пропустити його першим крізь двері, але він делікатно попхав рабина, кажучи: "Старий Завіт перед Новим..." Про

нього висловився був французький міністер закордонних справ Роберт Шуман: "Це єдина людина в Парижі, в товаристві якої мається почування миру", себто повної згідливості в співжитті.

Коли Папа Пій XII іменував його кардиналом і назначив патріархом Венеції, він заявив: "Не хотів я нічим іншим бути, лише звичайним душпастирем..., але Боже Провидіння вирішило інакше". Швидко з'єднав собі там серця населення, яке полюбило його за притаманну йому простодушність, вирозумілість і ввічливість. Без його популярної постаті годі було собі уявити в тих часах венеціянські вулиці, на яких часто зустрічалося його в звичайній рясі; тільки ширококрисий капелюх, обведений червоно-золотим шнурком із китицею вказував на кардинальський сан. Тоді померли його три сестри й брат. Для нього були це знову важкі удари, бо зі своєю селянською ріднею він почувався далі дуже тісно пов'язаний і, в міру спроможности, помагав їй. А в свою архиєпископську діяльність так заглибився, що працював щодня від години 4-ої досвітку до 10-ої вночі.

2.

На 77-му році свого життя прийняв кардинал Анджельо Й. Ронкалі вибір на Вселенського Архиєрея. Він вступив на Апостольський Престіл св. Петра, як 261-ий з черги Христовий Намісник — Папа Іван XXIII. Це було 28 жовтня 1958 року. Його першим закликом були слова: "'Мої діти, любіть себе взаємно, бо це найбільша заповідь Господа". І любов'ю до всіх, не лише до католиків і християн інших віровизнань, але взагалі до всіх людей без винятку, до всіх народів, був пронизаний його понтифікат, який тривав усього п'ять років, сім місяців і п'ять днів. Короткий це проміжок часу керування Вселенською Церквою в її майже 2000-літньому існуванні, зате був виповнений такими переломовими починаннями й далекосяглими, творчими ділами, що промостив дорогу дальшому розвитку Церкви в наступне століття. Трудне було його наслідство після Пія XII-го — великого формату папи, проте токож Іван XXIII виявив себе тим, який з Божої волі був вибраний на Вселенського Архиєрея. Один високій достойник який у своїй праці в Римській Курії мав нагоду зблизья ознайомитися з цими двома Папами, сказав: "Пій XII — це був великий дух, а Іван XXIII мав велике серце. Дух переконує, а серце перемагає". Ним здобув він гобі прихильність світу, а також пошану й довір'я, бо в своїй духовій шляхетності до всіх був ласкавий і виходив усім назустріч. Тількищо ставши Папою, відразу відвідав хворих у шпиталі та в'язнів у римській в'язниці. Постійно, навіть на самоті в думках, перебував коло людей; цікавився долею тих, які й не здогадувалися, що він ними турбується, а щойно згодом довідувалися про це. Глузд людського існування визначив так: "Життя людини є дорогою до вічності, до неба. Цю дорогу треба пройти з розмислом, щоб ніколи не переривалося почуття благодати". Її відчував, з найбільшою радістю, коли міг людям чинити добро.

Він сприймав усе терпеливо, але свої остаточні постанови, які наперед основно передумав, здійснював з послідовною рішучістю. Його найбільш далекосяглою постановою було скликання Вселенського Собору Другого Ватиканського. Це було таке несподіване, що заскочило всіх. Дехто вважав це майже зайвим починком після того, як Перший Ватиканський Собор (1869-70) проголосив був догму про непомильність Папи в справах віри й моралі. Яку ж ціль міг ще мати черговий Собор? Адже ж: "Рим сказав — справа закінчена". Що в такому випадку може ще вдіяти зібрання Отців Церкви з цілого світу? На цей запит Папа Іван XXIII насамперед приступив до вікна в кімнаті своєї резиденції у Ватикані, відчинив його, а потім відповів: "Від Собору очікуємо, щоб він впустив сюди трохи свіжого повітря". Ця відповідь найвиразніше характеризує його наміри й почини: нічому, ані на крихітку, не порушуючи правд віри й учення Церкви, пристосувати її до вимог теперішності, щоб вона не залишилася позаду XX-го століття. Необхідні були деякі реформи в її управлінні, в її всучасненому голошенні Христової благовісти, введення живої мови кожного народу в Богослужбах тощо. А як він керував здійснюванням своїх постанов свідчить такий факт: коли один куріяльний прелат висловив сумнів, чи до 1963 року буде можливо підготувати Собор, то Папа Іван XXIII знову заскочив своєю відповіддю: "Добре, тоді зачнемо його в 1962 році". І підготовка Собору пішла інтенсивнішим темпом.

У тому ж часі появилася могутня змістом і непроминальна актуальністю його перша енцикліка "Мати й Учителька" на тему християнства й соціального поступу, в якій відзеркалювалася його глибока мудрість і великодушність. Його мудрість — це був здоровий людський розум без комплексів, як висловився про нього один протестантський теолог. А великодушність виключала також будьякі ресантименти минулого. Його принципом було "нагинати, а не ламати". Він старався усувати суперечності, прокладаючи шлях до єдності всіх християн через братнє наближення. Це й був дороговказ до сучасного екуменізму.

Ціла духовна постать папи Івана XXIII була ядро осяяна його ідеальною людяністю, яка позначувала особливий стиль діяльності й надавала щирий батьківський тон його напоумленням, вдержуваним здебільша в популярній формі. Він виразно звертав увагу на існуючі в світі небезпечні для людства теорії, протихристиянські доктрини й атеїстичні системи. "Церква — казав він — протиставилася цим недоречностям. Часто якнайгостріше засуджувала їх. Тепер вона вживає радніше милосердя ніж гостроту, як засіб лікування. Вона хотіла б вийти назустріч сучасному світові в його лихолітті тим способом, щоб доказати правильність свого вчення, а не виклинати". Керуючись цією наскрізь євангельською настановою, він використовував кожную нагоду, щоб допомагати одиницям, спільнотам, народам і людству. Завдяки його усильним заходам пощастило також осягнути звільнення з московсько-комуністичної неволі Митрополита-Ісповідника Кир Йосифа Сліпого, якого Папа високо цинив і поважав.

“КАТИ І ТІ ВМИРАЮТЬ“

Під таким заголовком редакторка Джанна Преда в тижневику "Іль Боргезе" — з 21 жовтня 1973, ч. 42 — помістила статтю з приводу смерти італійського комуніста-діяча: Вольтера Авдізіо, якого називали "полковник Валеріо". В цій статті читаємо: "В "Реляції" ч. 2, що її подав "полковник Валеріо" 13 грудня 1945 про кізчину Беніта Муссолінія, а появилася ця реляція в "Уніта" (в березні 1947) внаслідок ревелаяцій одного часопису в Міляно, комуністична ж партія Італії не могла вже довше втримати в секреті прізвище ката, — читаємо: "Муссоліні слухняно став на вказане йому місце під муром, плечима до муру, разом із Петаччі праворуч від нього. Негаймо проголошую присуд военному злочинцеві: "Згідно з розпорядком Генеральної Команди Корпусу Охотників Волі я уловноважений віддати справедливість італійському народові". Муссоліні зламаний. Петаччі раптовним рухом кидає руки на його рамена й каже: "Муссоліні не сміє вмерти!" "Стій на твою місці, якщо не хочеш умерти також і ти" — кажу. Жінка одним рухом стає на своє місце, внявляючи поглядом, що добре зрозуміла значення того "також". Кілька хвилин перед тим, для певности, я випробував мого ручного кулемета і в повнім спокою станув на три кроки відстані, готовий до вистрілу. Тягну за язичок, але стрілу нема. Кулемет затявся. Маневрую затикачем, знову намагаюся стріляти, але зброя "режиму" рішуче відмовила-

Хоч уже від листопада 1961 року він щораз більше занепадав на здоров'ю, але тим ніяк не зменшувалася його працездатність. У своєму щоденнику тільки відмітив, що в організмі відчуває якусь неадаптивність, однак "недобре про це забагато думати; все ж таки я готовий на все", значить і на смерть. А коли лікар після медичного обстеження поставив діагнозу, що це гастропатія, то пацієнт, усміхаючись, зажартував: "Це тільки тому, що я папа; інакше ви назвали б це недугою шлунка..." Рік пізніше стверджено, що рак шлунка в нього неможливо зоперувати. Хворий спокійно прийняв до відома: "Наріст, то годі, нехай діється Божа воля. Але не турбуйтеся мною, бо мої валізки спаковані; я готовий до подорожі" ...у вічність.

У квітні 1963 року появилася ще одна його, важлива енциклопедія "Мир на землі", спрямована "до всіх людей доброї волі", що була його заповітом для людства. А 3 червня 1963, коли він уже лежав на смертній постелі, дивлячись на Розп'яття, сказав, що хрест на стіні так повішений, "щоб я міг його бачити першим поглядом уранці й останнім увечері". Потім раз-у-раз повторяв ще Христові слова: "Щоб усі були одно", заки втратив притомність і на 82-му році закінчив своє праведне життя в любові до всіх, як миротворець світу й подвижник єдності християн.

ся стріляти. Передаю кулемет другові Гвідо, витягаю пістолі, спрямовую її до стрілу, але — дивна кара — пістоля не стріляє. Не здається мені, щоб Муссоліні усе це завважив, він уже на ніщо не звертав уваги. Передаю пістолі Гвідові, кулемет за дуло, щоб ударити ним як кимачищем; і кричу до Била, щоб дав мені свій МАС. Заступник комісара 52-ої біжить і вертається назад бігом: ми мінялися кулеметами на яких десять кроків від Муссоліні, якого ж ні на мить не спускав я з ока, і який не переставав тремтіти. За той час минуло кілька хвилин, які, хтонебудь засуджений на смерть використав би хоч би і на розпучливу втечу або на якусь спробу боротьби. Замість того, він, що повинен був жити як "лев", стояв як нещасна, тремтлива ганчірка, розбитий, нездатний ворухнутися. В тім короткім проміжку часу, поки Бил приніс мені свій кулемет, я опинився сам-на-сам із Муссолінієм: так, як я мріяв. Був Гвідо, але він був холодний, стояв осторонь, неначе він і не був людиною, а байдужим свідком. Була обіч Муссолінія Петаччі, майже доторкалася його своїм ліктем, та вона не входила в рахубу. Були — він і я, він, що мусів умерти, і я, що мусів його вбити. Ставши знову перед ним із МАС-ом у руці, дав я п'ять стрілів у серце воєнного злочинця ч. 2, який ізсунувся на коліна, опертий об мур, з головою легко похиленою на груди. Ще не був мертвий; з люті пустив я ще чотири стріли. Петаччі, що стояла скаменіла поруч нього і в міжчасі втратила всю притомність, — упала й вона скоцюрблена на землю, непорушна й бездушна як дерево звалилася на вогу траву. Декілька хвилин стою обіч обоіх скараних, щоб ствердити, що вони остаточно вже не живуть. Муссоліні ще віддихав, то я спрямував іще шостий стріл просто в серце. Пізніше, при автопсії стверджено, що остання куля докладно перетяла йому аорту. Була це година 16.10, 28 квітня 1945."

Ще треба б увиразнити цю постать "полковника Валерія", тобто — Волтера Авдізія, то на це подаємо коротку подробицю з його життя. 10 липня 1939, Легіон Карабінерів міста Алессандрія вислав до військової управи повіту цього ж міста наступне повідомлення: "Підпоручник Авдізіо Волтер актом ласки Дуче звільнений з колонії заслання в місцевості Понца, а примістити його на помешкання при вулиці Люнго Танаро 25, Каза Чева". (Каза — пансіон).

КНИЖКИ, СТАРОКРАЙОВОГО ВИДАННЯ та ПОШТОВІ МАРКИ
 ("СТЕМПС"), ЗБІРКИ й "КІЛОВАРЕ"

купує

А. МОСН

6 Churchill Avenue — Toronto, Ontario M6J 2B4 — Canada

КАТАЛОГ своїх видань вишле Вам даром

"Dobra Knyzka" — 6 Churchill Ave., Toronto, Ont. M6J 2B4
Canada — Тел. 533-5134

ДАРІЯ ЯРОСЛАВСЬКА

ЛІТОПИСЕЦЬ СУЧАСНОЇ ДОБИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Недавні виступи в авторських вечорах нашої визначної письменниці Дарії Ярославської, що відбувалися заходами Союзу Українок Америки у ряді міст ЗСА (між інш. в Балтиморі, Пасейку й і.), відкрили громадянству очі на велику аномалію в українському суспільному житті еміграції. Хоч деякі з наших заслужених еміграційних письменників вписали своє ім'я в історію української літератури, хоч живуть і діють вони серед нашої громади, ми не то що "не знаємо достатньо про них", чи про багаті творчі плоди їхнього життя, але, на жаль, і не цікавимося, як годилося б, їхньою літературною працею. Навіть здобутки такої героїні труду, як Дарія Ярославська, проходять якось мало помітно у щораз більш загрозливому підсонні відкультурнення в нашому еміграційному бутті. Доходить до того що вже не відчуваємо недостачі постійного українського театру з його потенційністю інтелектуально духової активізації суспільства, зживаємось із підмінкою справжніх мистецьких вартостей дешевими сурогатами, не думасмо про пекучу потребу суспільної підтримки вільного культурно-мистецького процесу поза межами Батьківщини і забуваємо за книжку — необхідного супровідника духового зростання людини. Від нестачі культурного споживача терпить особливо розвиток літературної творчості на еміграції, бо коли нема збуту на твори письменників у рідному суспільстві, то таким чином підважено здоровий ґрунт їхнього поклонання.

Стає доконечним при кожній нагоді привертати суспільну увагу до видатних представників літературної праці на еміграції, щоб запобігти незнанню, незацікавленню, а власне збайдужінню і занедбанню в нашому загалі цієї важливої ланки культури народу і домогтись її надійнішого поступу. Ось пригляньмося ближче творчості Дарії Ярославської, талановитої уродженки нашого плодотворного золотого Поділля. Її літературний дорібок повинен викликати глибоку пошану і признання.

У 1936 році написала вона тепер уже класичну повість "Полин під ногами", що появилася двома виданнями: львівським у 1938 році та станіславівським у 1943 році, а за яку відзначено письменницю нагородою Товариства Письменників і Журналістів у Львові. За цим твором слідкують інші повісті: "Поміж берегами" (про наш великий ісход) у 1953 році у Філядельфії, там теж і черговий твір — "Їю Йорк" у 1957 році і згодом, у скороченому виданні ця ж повість в 1959 році в Нью Йорку. Разом з повістевим жанром плекає Дарія Ярославська найбільшу прозову форму — роман, у якому осягає дальші творчі успіхи. Готовий у 1948 році роман "В обіймах Мельпомени" (на тему українського теат-

ру) появляється дещо припізнено, через грошеву реформу, 1954 року в Буенос Айрес, після чого тематичний засяг письменниці значно поширився й досягнув епічних розмірів у трилогії, основаній на нашому таборовому житті, під заголовком "Повінь". Перша частина цього роману п. н. "На крутій дорозі" вийшла в 1964 році, друга: "Острів Ді-Пі" — в 1969 році, а третя: "Під чужі зорі" — тільки недавно. Цілість появилася у В-ві "Добра Книжка" в Торонті.

Письменниця не обмежується до більших літературних жанрів, а працює теж пильно й послідовно над новелями, нарисами, етюдами і статтями, шукаючи сумлінно найприкметнішого собі творчого виявлення, водночас збагачуючи багатогранну українську літературу. Багато покінчених її творів ще й досі не появились друком, наприклад роман "Жінка з таємницею", повісті "Лікар чекас", чи "Втеча" (з дій дивізії "Галичина"), низка новель та інших писань. Ще 1931 року містили красві журнали й часописи її менші твори, що згодом поповнюються чисельно на еміграції. Приведемо лише декілька характеристичних творів з різних жанрів: нариси ("Спадок", "Дума під Різдво"), новелі ("Іконка", "На шпиль", "Таємниця", "Голуби", "Грішник"), етюди ("Милосердя", "Кладка"), гуморески "Канарок", актуальне — "Римовані дефініції", статті й есеї з ділянок культури й сучасної проблематики. Одну з її статей — "Українська мова і книжка" — нагородили недавно на Конкурсі СУЖА.

Наша письменниця теж відома як суспільна діячка, зокрема вирізняється вона своїм активним підходом до плекання рідної мови на еміграції та ширення української книжки серед нашого загалу словом і чином.

Літературна творчість письменниці така об'ємиста й різnorodна, що для її подрібного обговорення не вистає місця в обмеженій розміром статті. Тут можливо тільки подати загальну характеристику Дарії Ярославської, як многосторонньо обдарованої нашої письменниці реалістичного напрямку в сучасній українській літературі. Її трилогія "Повінь", а теж повість з американського побуту "Її Нью Йорк", характеризують авторку ще і як гостру спостерігачку та вдумливу інтерпретаторку нашого сьогодні й учорашнього поза межами України.

Дарія Ярославська є й активною учасницею цієї доби, і майстром виразу її, і тонким знавцем порухів душі перелетної людини. У своїх творах вона не лише відзеркалює складну еміграційну дійсність, але й формує світогляд героїв своєю конструктивною філософією національної стійкості і життєвої мудрості, зарадності. Її чіткі, продихані динамікою буднів картини життя з нашого еміграційного існування із дня-на-день в Америці (особливо в повісті "Її Нью Йорк") належать до неперевершених цього роду в українській літературі. Метода письменниці оригінальна багатством образів, локальним кольоритом, ліричною рефлексійністю, і цікава живим, розповідним характером, безпосередньою участю в діях персонажів і вмілим зображенням авторкою пито-

ОЛЕКСАНДЕР СОЛЖЕНИЦІН

ГУМАНІЗМ МОСКОВСЬКОГО ВЕЛИКОДЕРЖАВНИКА "Архипелаг ГУЛАГ"

Щоб могли краще розуміти останню перипетію у т. зв. "драмі Солженіцина", треба насамперед установити чергування фактів. Як відомо, в січні 1974 р. лауреат Нобелівської премії за літературу, Олександр Солженіцин оприлюднив у російському паризькому видавництві "ІМКА" об'ємисту книгу, не то роман, не то сатиру п. з. "Архипелаг ГУЛАГ". Великі букви правлять за поняття: "Главное Управление Лагерьей", тобто комуномосковських концен-траційних таборів. Архипелаг є визначенням для системи груп дрібних островів, розташованих серед широкого океану. На великій мапі СРСР "архипелаг ГУЛАГ" представляється сьогодні як система маленьких крапок, від Бесарабії починаючи і на Камчатці кінчаючи. За оцінкою Солженіцина в найбільшу напругу Сталінського терору в 30-их роках, у концтаборах ГУЛАГ-у постійно перебувало приблизно 12 до 13 мільйонів в'язнів. Щороку "відходило" інколи й по кількості тисяч; та їх негайно доповняли. Як найкраще "адміністративне оптимум" один концтабір ГУЛАГ-у вкінці заповняли пересічно півтори тисячі в'язнів. Тепер ув'язнено їх приблизно півтори мільйона, бо згідно з мапою "Міжнародного комітету оборони людських прав у Радянському Союзі", на території СРСР розташовано 1.000 концтаборів з "повною навантажкою". Тобто, в кожному — принаймні 1.500 в'язнів. Можна з певністю приймати, що головний контингент українських в'язнів перебуває у таборах ГУЛАГ-у, в зловісному трикутнику, між Омськом, Красноярськом і Ташкентом.

Принаймні частина правди

Оприлюднення великої книги (576 ст.) лауреата Нобелівської премії про "Архипелаг ГУЛАГ" було саме тепер для комуномосковського режиму важким ударом. Після появи тієї книжки мо-

менних їм психічних станів. Дія героїв часто відбувається в їхній свідомості, що інколи переходить релятивну часову міру в реаль-ісму житті, але це у психології відповідно вмотивується згущенням подуманої події, як наприклад, відомий факт перелету з думках усього життя героя в обличчі кризової ситуації, в якій він знайшовся.

У писаннях Дарії Ярославської видно вправну, досвідчену руку і хист видатної мисткині слова. Її слушно можна назвати пильним і здібним літописцем сучасної доби в нашій українській літературі.

(*"Америка"*)

сковською мовою, протягом двох тижнів появилися також англійський, німецький і французький переклади. Заповіджено видання книги принаймні у двадцятьох інших мовах світу. Безумовно, незабаром цей "бестселлер" досягне накладів у мільйонах примірників. Перед свідомістю й увагою світу нарешті розгорнеться, принаймні частинно, база, на якій стоїть комуномосковський режим; образ його суцільної аморальности, злочинства, терору, свідомої й калькульованої антилюдяности. Солженіцин розкриває анатомію системи, яка існує і діє не ізза якогось нехай ще так божевільно-утопійного ідеалу, але образ системи влади для збереження голої влади, нічого іншого.

Нічого нового

А вже ж, нам, Українцям, християнам, членам поневоленої, під'яремної нації, з якої принаймні 12 мільйонів загинуло у потворній м'ясорубці ГУЛАГ-у, книжка Солженіцина нічого нового не каже. Все це ми знаємо. Все це ми брали. Все це масово досвідчаємо і до сьогодні. Але коли ми говорили і писали про систему цього масового, дикого терору, про нівечення всієї нашої нації, наших Церков, нашої культури, нашої мови, наших довічних історичних надбань — нас не слухали. Нам не вірили. У країнах Заходу нас збували, як "агітаторів" якихось там "груп", "партиї", "мальконтентів", "фракційників", які тільки й те роблять, що "колотять спокій". Треба було аж голосу щонайменше Росіянина, лауреата Нобелівської премії, щоб нарешті звернули увагу, а принаймні почали прислухатись. Як довго потримає ця увага, не знаємо. Либонь не дуже довго. Завжди ввінці в комерційних країнах Заходу перемагав принцип, що "торгувати можна також з канібалами"...

Розправа з Леніном

Окрема публіцистична, також моральна цінність появи книги Солженіцина в тому, що він рішуче розправляється з легендою, уявленням, окремо широко розповсюдженим у країнах Заходу, нібито тоталітарний, терористський, антигуманний устрій Радянського Союзу і країн-сателітів є "властиво" тільки "спадщиною Сталіна". Мовляв, якби Ленін жив довше, якби мав час "по-людському впорядкувати справи" — ніякої "сталінщини" ніколи й не було б. У зв'язку з цим зокрема вказують на запровадження Леніном НЕП-у, Нової Економічної Політики, схваленої в березні 1921 р. на X-му з'їзді всеросійської компартії (того часу СРСР, як союз 15-ох національних республік взагалі ще не існував). Мовляв, під впливом НЕП-у економічне життя країни оживилося. Селяни, які придбали поміщицькі ґрунти, починали багатіти, нібито були помітні "тенденції до демократизації". Це був також час т. зв. "українізації".

Брехлива легенда

Солженіцин жорстоко розправляється з тією "гуманною" лжедемократичною Ленінською легендою. Солженіцин доводить

на фактах, прикладах, цитатах, документах, що засновником, батьком, головним рушієм терору, як системи не тільки правління, але взагалі державного мислення насамперед і в найглибших основах був — Ленін. Тільки Ленін. Єдиний Ленін. Терор, нелюдськість, жорстокість Сталіна народжувалася з голови і душі — Леніна. В чоботях Леніна ходив Сталін, у цих же чоботях ходив Хрущов, у них сьогодні ходить Брежнев. Вимога Солженіцина зводиться в першу чергу до того, щоб насамперед скинути з п'єдесталу і почувань сотень мільйонів людей монумент, образ Леніна, як великого гуманіста, "провідника людства", "прогресиста", "приятеля і визволителя гнаних і голодних". Солженіцин приходить до висновку, що доки людство не змие зі своєї свідомости образу Леніна, як одного із "найбільших вождів людства", доти ніякого миру ні "в Росії", ні в світі не буде.

"Починайте законність від себе"

Проте, щось нарешті ватажки в Кремлі мусли з настільки небезпечним "дисидентом" зробити; Солженіцин починав бути загрозою для всієї комуністичної імперії. Тим часом Солженіцин придбав у світі надто велику статуру, щоб це було режимові можливим його просто арештувати, зробити йому процес, засудити до каторги і заслання, або запроторити до божевільні. Вирішили вкінці Солженіцина з країни вигнати. Двічі Солженіцина нещодавно вигликали в Москву на переслухання до окружної прокуратури. Обидва рази Солженіцин відмовився. 11-го лютого він подав до відомо прокурора (і закордонних кореспондентів) наступне: "Закон вимагати дотримувати законности від громадян, ви самі повинні навчитися її шанувати. Насамперед ви повинні повернути волю всім невинно ув'язненим. Покарайте тих, що несуть вину за масові страти, а також наклепницьких донощиків. Відберіть місцевим і обласним можновладцям їхню необмежену владу над громадянами, їхній вплив на суди і психіатрів. Допустіть до прилюдного розгляду справедливих скарг переслідуваних мільйонів". Наступного дня Солженіцина арештували. Для цього було потрібно почоту 8-ох офіцерів КГБ. Іншого разу Солженіцин заявив, що перед судом повинно опинитися принаймні 250 тисяч ще сьогодні діючих катєбістів.

Вигнали до Західньої Німеччини

В середу 13-го лютого 1974, пізно пополудні, привезли Солженіцина пасажирським літаком Аерофлоту до Франкфурту на Майні. В дні відлету з Москви Верховна Рада СРСР офіційно позбавила Солженіцина права громадянства. Солженіцин початково опинився в місцевості Лянгенбройх, біля містечка Дюрєн, що над Райном, у свого приятеля, також Нобелівського лауреата літератури Гайнріха Билля. Наступного дня Солженіцин подався до Ціріху у Швайцарії. Проте серед західнонімецької громадськості щораз гомінікіше поширюється питання: як Солженіцин потрапив саме до Зах. Німеччини? Сідаючи до літака він не мав уявлення, куди його везуть. Жодного внеску на візу до Зах. Німеччини він

ніколи не ставив і не підписував. Без згоди пасажира жодна країна не має права гостя, який цього не бажає, в себе прийняти. Отже поширюється переконання, що між Брандтом (соціалістичним прем'єром Німеччини) і Брежнєвом відбулася щодо Солженіцина якась окрема, таємна "сделка". Яка — і за що? Чому Москва так дуже залежало, щоб збутися Солженіцина, але одночасно зберегти славу примирливості і гуманності? Відповідь знаходимо в перипетіях бажаного Москвою укладення договору т. зв. "загальноєвропейського замирення".

КБСЕ

Відомо, що з початку липня 1973 р. між державами Заходу і державами советського блоку відбувається, з перервами, постійна "Конференція Безпеки і Співпраці Європи", т. зв. КБСЕ. Її перша фаза тривала (після майже півторарічної дипломатичної підготовки) в Гельсінках, у часі 3/7 VII. 1973. В конференції брали участь 33 європейські держави, також Америка і Канада. Істотним прагненням Москви було, щоб загальноєвропейська конференція в Гельсінках гарантувала заіснуючий після II світової війни територіальний статус Європи. Москва прагнула міжнародного освячення своїх територіальних грабунків. Країни Заходу були в принципі згодні. Однак як передумову західні держави ставили внутрішню лібералізацію взаємин у СРСР, свободу порушування між країнами Сходу і Заходу, свободу слова, друку, неконтрольованого державного обміну культурними цінностями. Чимало дещого советчики з цього обіцявали. Друга фаза КБСЕ відбувається (знову з перервами) з 18. IX. 1973 в Женеві. Вона має бути фіналізована не пізніше, як літом 1974 року.

"Акт гуманності"

Отже вигнання, а не суцільна ліквідація Солженіцина має прайти на Заході, як "акт гуманності", знак "абсолютно доброї волі", "примирливості" збоку всіх країн комуністичного блоку. Комуністи розраховують, і не без рації, на прислівну "коротку пам'ять" країн Заходу. Мовляв: трохи погомонять, будуть протестувати, напишуть тисячу гострих статей — а далі, заспокояться. "Гнів" Заходу на комуністичну збройну окупацію Чехо-Словаччини в серпні 1968 р. не тривав навіть одного року. А в торгівлі — про "гнів" не було й сліду. Погомонять про Солженіцина три місяці — і махнуть рукою. "Не варто".

Цього не досить

Але чи такі справді дозволено вважати Олександра Солженіцина виразником, символом, деякою мірою й "гарантом" справжнього (нібито існуючого) російського демократизму і лібералізму? Перед Солженіцином ніхто зі справжніх Росіян нашого часу з такою пристрасстю, з таким самовідданям, з такою самопожертвенністю і з такою ж запеклістю не здирав маски брехні, зради, провокації, насильства, лицемірства і фальшивки з обличчям комуністичної диктатури, як він. Безумовно треба визнати рацію

за тими, хто твердить, що корисним для уярмлених і репресованих осіб, але і народів, є все те, що демаскує, морально нівечить, робить невірорідним, дискредитує комунорежимного супротивника. Однак цього не досить.

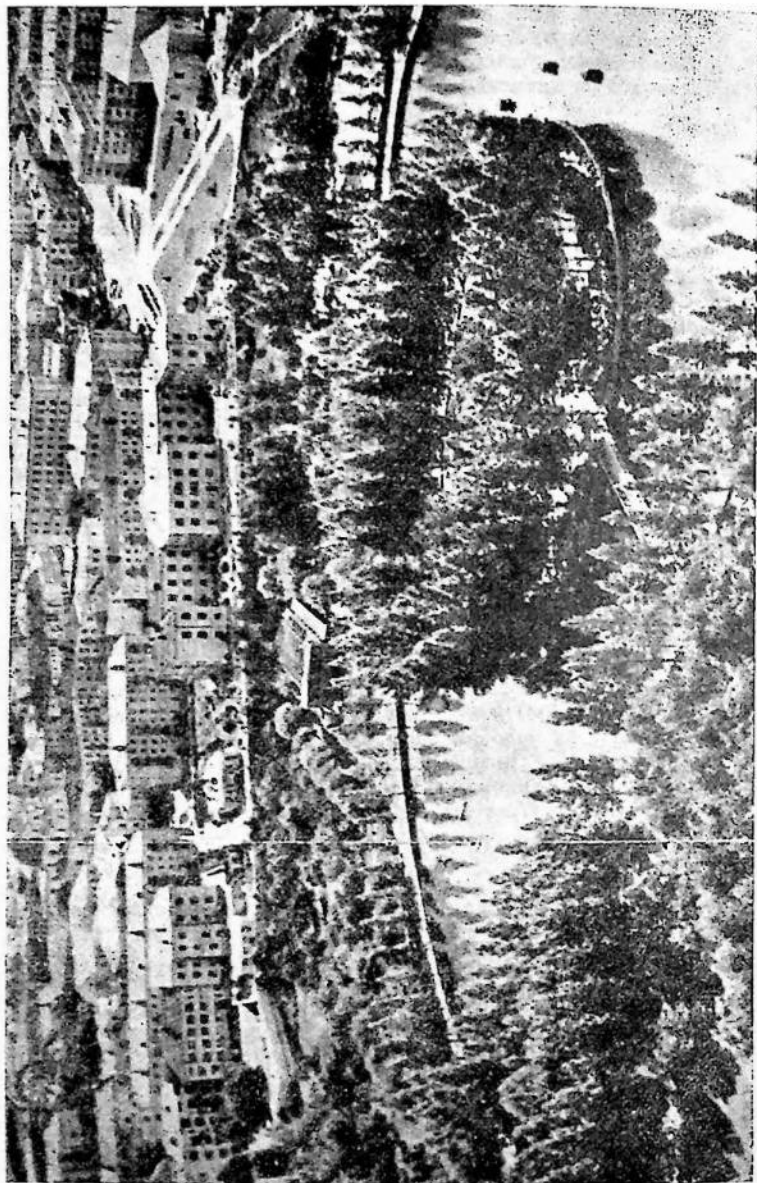
"Воля народам, воля людині"

Дійдемо до істоти справи. У підставі політичного діяння усіх національно-думаючих Українців лежить принцип: "Воля народам, воля людині". Солженіцин не проголошує *всієї* правди. На його прапорі написано тільки: "Воля людині". У програмі Солженіцина не існує рівнорядної і рівноважливой компоненти: "Воля народам". Солженіцин від самого початку був і до сьогодні залишився таким самим російським великодержавником як і поборювані ним гомунорежимники. Їхні звірства і хамства, тепер і нелюдність, Солженіцин щоправда, різко поборює. Проте, у всій творчості Солженіцина не існує ані рядка, в якому він обстоював би правду і право будь-якого з "народів Росії" на національну незалежність і державне відокремлення. Можливо навіть, що Солженіцин нічого не мав би проти, щоб його "Росіяни" свobodно могли розмовляти аби-якою "туземною" мовою. Один з персонажів роману Солженіцина *"Август чотирнадцятого"*, великий таврійський куркуль Захар Ферапонтович Томчак, навіть уперто послуговується свого роду "українською" мовою. (Казав Томчак: "я пів Росії годую"). На цьому "національний лібералізм" Солженіцина кінчається. З публікації Солженіцина виникає, що він знає прізвиська Святослава Караванського, Юрія Шухевича, Івана Світличного, Євгена Сверстюка, Ніну Строкату, Стефанію Шабатуру, Ірину Стасів; зараховує їх, як важко репресованих. Але ніде не називає причини репресії; не каже за що караються; жодним словом не вияснює їхніх політичних мотивів. Мимохить пригадуються слова Петра Струве, одного з чолових російських лібералів-кадетів (конституційних демократів), який у Києві зі сльозами визнавав 1918 р. перед депутатами Української Центральної Ради різні кривди України "в минулому". Але завжди кінчав рефреном: "Но, братці, зачем атделятся?"

Остання форма

Випадак Солженіцина приводить до неминучого висновку, що не існує такої "людяности", "лібералізму", "християнства", "ріднобратства", які дозволили б сто народам якоїсь імперії жити у безконфліктній згоді. Утопій на землі не буває. Усі знані нам досі в історії імперії утримувалися тільки грубою фізичною силою, або вкінці і неминуче — розпадалися. Жодної Росії з боголюбної і братолюбної утопії Солженіцина ніколи не було, не існує, і бути не може. Свою історичну роль Солженіцин безумовно виконав, допомігши настільки геніяльно демаскувати істоту комуносковської форми російського імперіялізму. Повіримо, будемо боротись, щоб ця форма була — останньою.

("Християнський Голос")

Тернопіль — Парки й квітники

СПОМИНИ З ТЕРНОПОЛЯ

2.

Першим Ігуменом монастиря оо. Редемптористів у Тернополі був о. Де Вохт, Ч.Н.І., — від 16 вересня 1931 р. до червня 1933 року.

Тепер почалися роботи, щоб з дяківки й комірок за нею "зробити" монастир. У хаті поділено кімнати, від хати до комірок побудовано коритар і так постав монастир. Був дуже невикідний, але монахи не шукають вигоди пам'ятаючи, що Син Божий прийшов на світ у вбогій стаєнці, а Сам про себе опісля говорив: "Лиши мають нори, а Син Чоловічий не має де голови склонити". Коли монах чи священник шукає вигоди, то його Христос скорше чи пізніше усуне, бо серед вигід і з вигодами не можна собі увявити вбогого Христа, бо там, де є Христос, мусить бути хрест, не вигода з комфортом. Ті всі "модерні" монахи чи священники, які тепер залишають свій високий стан і зісвітчуються, вони втратили вид Христа з хрестом, вони шукали Христа, але без хреста і тому Його не знайшли. Христос убогий, а вони достатків шукали при Христі і тому лишили Христа, з Яким колись ще раз стрінутья.

Тернопіль Монастирська церква оо. Редемптористів.
Большевики висадили цю церкву динамітом